

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra**

Monikos Laurinavičiūtės
V kurso, baudžiamosios justicijos
studijų šakos studentės

Magistro darbas

Liudijimo imunitetui baudžiamajame procese

Vadovas: doc. dr. Andrej Gorbatkov

Recenzentas: doc. dr. Gintaras Goda

Vilnius

2016

Turinys

IVADAS	2
1. LIUDIJIMO IMUNITETŲ SAMPRATA	5
1.1. LIUDIJIMO IMUNITETŲ KONCEPCIJOS BAUDŽIAMAJAME PROCESSE ISTORINĖS IŠTAKOS.....	5
1.2. LIUDIJIMO IMUNITETŲ SEMANTINĖ SAŲOKA BAUDŽIAMAJAME PROCESSE.....	10
1.3. LIUDIJIMO IMUNITETŲ KLASIFIKAVIMAS BAUDŽIAMAJAME PROCESSE	13
2. ATSKIROS LIUDIJIMO IMUNITETŲ RŪŠYS	16
2.1. ASMENINIAI LIUDIJIMO IMUNITETAI	16
2.1.1. <i>Savęs nekaltinimo imunitetas</i>	16
2.1.2. <i>Šeimos narių ar artimų giminių imunitetas</i>	25
2.2. PROFESINIAI LIUDIJIMO IMUNITETAI	31
2.2.1. <i>Teisėjų liudijimo imunitetas</i>	31
2.2.2. <i>Gynėjų ir atstovų liudijimo imunitetas</i>	35
2.2.3. <i>Dvasininkų liudijimo imunitetas</i>	40
2.2.4. <i>Viešosios informacijos rengėjų, skleidėjų, jų dalyvių bei žurnalistų liudijimo imunitetas</i>	44
2.2.5. <i>Respublikos Prezidento liudijimo imunitetas</i>	50
3. LIUDIJIMO IMUNITETAI TARPTAUTINIŲ TEISMINIŲ INSTITUCIJŲ JURISPRUDENCIJOJE	54
3.1. LIUDIJIMO IMUNITETAI TARPTAUTINIUISE AD HOC TRIBUNOLUISE	54
3.2. LIUDIJIMO IMUNITETAI TARPTAUTINIAME BAUDŽIAMAJAME TEISME	59
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	61
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	63
SANTRAUKA	79
SUMMARY	80

Ivadas

Siekiant greitai, tinkamai ir išsamiai atskleisti padarytą nusikalstamą veiką bei nustatyti ją padariusį asmenį, viena iš pagrindinių priemonių šiam tikslui pasiekti yra liudytojų parodymai. Be jų dažniausiai neištiriama nė viena baudžiamoji byla. Jie žinomi jau nuo seniausių laikų: Biblijos Pradžios knygoje rašoma, kad po pirmosios nuodėmės padarymo, žmogui suvalgius uždraustąjį vaisių, Dievas klausė Adomo: „Ar valgei vaisių nuo medžio, kurio vaisių buvau tau įsakęs nevalgyti?“. Žmogus jam atsakė: „Moteris, kurią tu man davei būti su manimi, man davė vaisių nuo to medžio, aš ir valgiau“¹. Taigi, atsakydamas Adomas ne tik atskleidė kas įvyko, bet kartu ir iš karto pripažino ir paliudijo apie savo ir Ievos kaltumą, dėl kurio Dievas juos nubaudė.

Nagrinėjant šį archajinį pavyzdį per šiuolaikinės teisės prizmę, galima teigti, kad jei Adomas būtų dabartinio baudžiamąjo proceso dalyviu, jis turėtų teisę atsisakyti liudyti prieš save ir savo artimą – jis turėtų teisę pasinaudoti liudijimo imunitetu. Tačiau iki tokio prigimtinių žmogaus teisių užtikrinimo, tiek liudytojo, tiek liudijimo imuniteto institutas, turėjo praeiti ilgus teisės, jos sistemų ir institutų vystymosi etapus. Reikalavimai liudytojui ir liudijimo imunitetams priklausydavo tiek nuo istorinio laikotarpio, tiek nuo kiekvienos valstybės politinės, socialinės, ekonominės ir teisinės padėties. Visgi valstybės buvo suinteresuotos sukurti tokį baudžiamąjo persekiojimo modelį, besiremiantį liudytojų apklausa, kuris apribotų valstybinių institucijų galimybes reikalauti iš žmonių atskleisti savo ar dėl atitinkamų asmeninių ar profesinių santykių sužinotus nusikaltimus, kadangi kitu atveju visiems grėstų galimybė būti patrauktiems baudžiamajon atsakomybėn, o tai ne tik apsunkintų žmonių gyvenimą, bet tuo pačiu darytų neigiamą poveikį ir valstybės socialinei rimčiai bei stabilumui. Būtent siekiant išvengti tokių pasekmių ir sukurti teisinį balansą buvo sukurtas ir išplėtotas liudijimo imuniteto institutas. Šią vieną iš galimų kliūčių apklausti asmenį liudytoju, dauguma pasaulio valstybių yra plačiau ar siauriau įtvirtinusios savo baudžiamąjo proceso teisės aktuose.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad nuo XX a. vidurio, siekiant nubausti sunkiausių, visą pasaulio bendruomenę sukrečiančius tarptautinės teisės nusikaltimus padariusius asmenis, buvo pradėti steigti *ad hoc* tribunolai, kaip, pavyzdžiui, Tarptautinis baudžiamasis tribunolas buvusiai Jugoslavijai (toliau –TBTJ), Tarptautinis baudžiamasis tribunolas Ruandai (toliau – TBTR), Specialusis teismas Siera Leonei (toliau – STSL), Kambodžos tribunolas – ypatingosiomis teisėjų kolegijomis Kambodžos teismuose (toliau

---

¹Šventasis Raštas. Senasis ir Naujasis Testamentas [interaktyvus]. Vertėjai A. Rubšys ir Č. Kavaliauskas. LVK leidykla „Katalikų pasaulis“, 1998 [žiūrėta 2016-03-30]. Prieiga internete: http://biblija.lt/index.aspx?cmp=reading&doc=BiblijaRKK1998_Pr_3.

Kambodžos tribunolas), Specialaus tribunolas Libanui (toliau STL) ir kt. Taip pat buvo įsteigtas ir pirmasis nuolatinis Tarptautinis Baudžiamasis Teismas (toliau – TBT). Šių institucijų statutai bei proceso ir įrodinėjimo taisyklės taip pat turėjo išlaikyti itin atsargų balansą tarp siekio sėkmingai nubausti svarbiausias žmogaus teises pažeidusius asmenis ir poreikio neperžengti valstybių suteiktų įgaliojimų ribų. Siekiant pasiekti tokios pusiausvyros nemažai dėmesio buvo skiriama ir liudijimo imunitetų tarptautinės baudžiamosios teisės plotmėje supratimui ir plėtojimui. Visgi nepaisant sukurtų nuostatų, vis dar kyla nemažai neaiškumų ir diskusijų dėl tam tikrų liudijimo imunitetų rūšių taikymo². Atsižvelgiant į dabartinę gan sudėtingą geopolitinę padėtį³, galima daryti prielaidą, jog panašūs klausimai nepraras aktualumo ir ateityje.

Taigi šio darbo **objektas** – nacionalinėje ir tarptautinėje baudžiamojo proceso teisėje įtvirtinti liudijimo imunitetai. Atsižvelgiant į darbo apimtį, bus gilinamasi tik į Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse (toliau – BPK) tiesiogiai įtvirtintus liudijimo imunitetus ir jiems daromą Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) jurisprudencijos įtaką. Pažymėtina, jog šis darbas neapims nepilnamečių asmenų ir liudytojų, kuriems suteiktas anonimiškumas, liudijimo ypatumų analizės. Teisinio reguliavimo, susijusio su liudijimo imunitetų taikymu, savitumui užsienio valstybėse atskleisti buvo pasirinktos Jungtinės Karalystės, Prancūzijos ir Turkijos baudžiamojo proceso taisyklės, priklausančios gan skirtingoms teisės sistemoms.

Šio darbo **tikslas** – išanalizuoti liudijimo imunitetų instituto sampratą baudžiamajame procese bei atskleisti jų rūšis ir ypatumus nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu.

Siekiant įgyvendinti šio darbo tikslą, keliami tokie **uždaviniai**:

- 1) atskleisti liudijimo imunitetų instituto ištakas ir sampratą;
- 2) išanalizuoti liudijimo imunitetų klasifikavimą;
- 3) atskleisti atskirų liudijimo imunitetų rūšių ypatumus;
- 4) išnagrinėti liudijimo imunitetų įtvirtinimą tarptautiniuose *ad hoc* tribunoluose;
- 5) išanalizuoti liudijimo imunitetų įtvirtinimą TBT.

Šiems uždaviniams pasiekti naudojami tokie mokslinio tyrimo **metodai**: loginis – analitinis, teleologinis, kalbotyros, istorinis, lyginamasis, sisteminis ir kt. *Loginis* – *analitinis* metodas darbe naudotas analizuojant teisės aktus, teismų praktiką, mokslinę literatūrą, darant apibendrinimus ir išvadas. *Teleologinis* metodas naudotas tiriant BPK

---

²BUCHANAN, K. *Freedom of Expression and International Criminal Law: An Analysis of The Decision to Create a Testimonial Privilege for Journalists*. Victoria University of Wellington Law Review, 2004, 35 VUWLR 609.

³RODGERS, L., GRITTEN, D., OFFER, J., ASARE, P. *Syria: The story of the conflict* [interaktyvus]. *BBC News*, 2016 [žiūrėta 2016-03-30]. Prieiga internete: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-26116868>.

pataisų projektus. *Kalbotyros* metodas pasitelktas aiškinantis teisinių terminų sandarą ir reikšmę. *Istorinis* metodas naudotas atskleidžiant liudijimo imnitetų instituto kilmę ir evoliuciją. Tyrimui ypač svarbūs buvo *liginamasis* ir *sisteminis* metodai. Jie naudoti lyginant tarpusavyje nacionalinės ir tarptautinės teisės šaltinius, skirtingų mokslininkų idėjas ir darant jų visumos sisteminių įvertinimą.

Kalbant apie šio darbo **originalumą**, paminėtina, kad liudijimo imunitetų baudžiamajame procese tematika, Lietuvos teisinėje literatūroje susilaukia santykinai nemažo dėmesio. Dažniausiai, autoriai nagrinėja nacionalinių liudijimo imunitetų ir jų ypatumų reglamentavimo problematiką⁴. Žymiai rečiau yra atkreipiamas dėmesys į tarptautinio baudžiamojo proceso liudijimo imunitetų taisykles. Todėl šiame darbe, siekiant sistemiškai ir kompleksiškai atskleisti EŽTT ir Lietuvos baudžiamojo proceso reguliavimą bei jurisprudenciją, bus atsižvelgta ir tarptautinių *ad hoc* tribunolų bei TBT reglamentavimą.

Pagrindiniai **šaltiniai** darbo temai atskleisti yra Lietuvos Respublikos Konstitucija (toliau – Konstitucija), Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau – Konstitucinis Teismas) jurisprudencija ir BPK. Iš tarptautinės teisės šaltinių, susijusių su liudijimo imunitetais, svarbiausiais laikytini 1966 m. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (toliau – TPPTP), 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (toliau – EŽTK) ir EŽTT jurisprudencija, 1998 m. TBT (Romas) Statutas, TBTR, TBTJ ir STSL, STL ir Kambodžos tribunolo Statutai bei jų Proceso ir įrodinėjimo taisyklės. Teismų praktikos problematika atskleidžiama daugiausiai pasitelkiant viešas Lietuvos teismų sprendimų paieškos sistemos⁵, TBTJ sprendimų paieškos portalą⁶ ir Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimų paieškos sistemos⁷ duomenų bazių duomenis. Iš teisės mokslininkų didelį dėmesį liudijimo imunitetų problematikai skyrė R. Jurka, R. Merkevičius, A. Ashworth, M. Berger, todėl šiame darbe daugiausiai remtasi šių autorių darbais.

---

⁴JURKA, R. Immunities of the Witness and Witnessing in the Criminal Procedure: the Problem of Identity and Relation. *Jurisprudencija*, 2010, Nr. 3 (121), p. 269-282; ŠAPALAITĖ, E. Liudytojo apklausos reglamentavimo baudžiamojo proceso kodekse ir taikymo praktikoje santykio problemos. *Jurisprudencija*, 2007, 3 (93), p. 83-91.

⁵Vieša Lietuvos teismų sprendimų paieškos sistema. Prieiga internete: <http://eteismai.lt/>.

⁶Tarptautinio baudžiamojo tribunolo buvusiai Jugoslavijai sprendimų paieškos portalas. Prieiga internete: <http://www.icty.org/en/action/cases/4>.

⁷Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimų paieškos sistema. Prieiga internete: <http://hudoc.echr.coe.int>.

1. Liudijimo imunitetų samprata

1.1. Liudijimo imunitetų koncepcijos baudžiamajame procese istorinės ištakos

Liudijimo imunitetų istorinių ištakų tyrinėjimas nuolat buvo teisės mokslininkų akiratyje. Išanalizuoti literatūros šaltiniai leidžia teigti, jog tam tikros liudijimo imunitetų rūšys, pavyzdžiui, savęs nekaltinimo, draudimo versti duoti parodymus prieš savo artimą, gynėjų ar dvasininkų, buvo minimos jau nuo seniausių laikų, o kitos, kaip, pavyzdžiui, teisėjų ar viešosios informacijos rengėjų ir žurnalistų, atsirado vėliau.

Nemažai žydų teisės atstovų, savęs nekaltinimo principą kildina iš senovės žydų Babilonijos Talmudo, surašyto V a., kuriame buvo nurodyta, jog nei vienas žmogus negali savęs apkaltinti⁸. Pasak jų, ši taisyklė draudė tiek savanorišką, tiek oficialių baudžiamojo persekiojimo pareigūnų įvairias būdais išgaunamą savęs apkaltinimą.

Bendrosios teisės atstovai ilgą laiką laikėsi nuomonės, jog draudimo versti duoti parodymus prieš save principas atsirado dėl konkuruojančių baudžiamojo proceso sistemų – Anglijos bendrosios teisės taikomo rungimosi ir kontinentinės teisės taikomo tiriamojo – inkvizicinio procesų⁹. Ši klasikinė teorija teigė, jog būtent Anglijoje XVII a. teismams buvo uždrausta iš kaltinamo asmens reikalauti priesaikos, įpareigojančios jį prisipažinti padarius nusikaltimą¹⁰.

Bėgant laikui šios taisyklės ištakų pradėta ieškoti ir kontinentinės teisės šaltiniuose. Vieni autoriai, grįžo prie senovės Romos teisės¹¹, kiti ėmėsi nagrinėti viduramžių kontinentinės Europos šalių *ius commune*. Pastarųjų mokslininkų darbuose buvo nurodyta, jog lotyniška maksima *nemo tenetur prodere se ipsum* (niekas negali būti verčiamas save apkaltinti) randama XIII a. popiežiaus Grigaliaus IX dekretų glosuose¹². Pagrįsti šiai taisyklei buvo naudojamas šventojo Pauliaus laiškų hebrajams komentaras, parašytas IV a. garsaus vyskupo šventojo Jono Auksaburnio. Jis teigė: „Aš nesakau tau, kad tu turi išduoti save viešai ar apkaltinti save prieš kitus, bet tu turi paklusti pranašui, kuris sakė: atskleisk savo kelius Viešpačiui“¹³. Taigi, viduramžių komentatoriai šiuos žodžius suprato ir aiškino, kaip reiškiančius, kad žmogus turi išpažinti savo kaltes Dievui,

⁸Senovės žydų Babilonijos Talmudas [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-03-30]. Prieiga internete: http://www.come-and-hear.com/sanhedrin/sanhedrin_9.html.

⁹HELMHOLZ, R. H. *Origins of the Privilege against Self-Incrimination: The Role of the European Ius Commune*. 65 New York University Law Review 962, 1990, p. 963.

¹⁰JURKA, R.. Draudimas versti duoti parodymus prieš save kaip asmens konstitucinių teisių baudžiamajame procese garantas. *Jurisprudencija*, 1 2006 (79), p. 32.

¹¹*Ibid.*, p. 33.

¹²Popiežiaus Grigaliaus IX dekretų glosos [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-03-30]. Prieiga internete: http://www.hs-augsburg.de/~harsch/Chronologia/Lspost13/GregoriusIX/gre_0000.html#1.

¹³*Ibid.*

o ne kitiems. Žinoma buvo taikomos ir tam tikros šios nuostatos išimtys, pavyzdžiui, erezijos atveju asmuo privalėjo atsakyti į klausimus¹⁴. Galima teigti, kad to meto *ius commune* buvo labai abstrakčiai pripažįstama, jog asmuo turi ribotą teisę į privačią gyvenimo sferą, į kurią negalėtų kištis valstybė. Tokia kanonų nuostata vienokia ar kitokia forma išsilaiškė ir buvo įtvirtinta beveik visuose XVI–XVII a. kontinentinės Europos valstybių procesinių taisyklių rinkiniuose ir buvo pagrindas naujųjų amžių Europos valstybių baudžiamųjų procesinių taisyklių kūrimui¹⁵. Be to, būtent tokia *ius commune* teisės praktika buvo naudojama Anglijos bažnytiniuose teismuose, kuriuose ir buvo pirmą kartą nedviprasmiškai pritaikytas savęs nekaltinimo principas. Taigi, naujoji šios nuostatos kilmės teorija nurodo daug sudėtingesnę jos vystymosi kelią, tačiau nepaneigia ir nuomonės, jog būtent bendrosios teisės atstovai ją priėmė ir išvystė iki vienos iš pagrindinių žmogaus teisių užtikrinimo garantijų.

Šeimos narių ar artimų giminaičių liudijimo imuniteto šaknų taip pat galima atrasti Biblijoje, Pakartoto Įstatymo knygoje, kurioje rašoma: „Tėvai nebus baudžiami mirtimi už savo vaikus nei vaikai bus baudžiami už tėvus. Tik už savo paties nusikaltimą žmogus gali būti nubaustas mirtimi“¹⁶. Šias eilutes, žydų teisės aiškintojai interpretavo kaip reiškiančias, kad tiek pats žmogus, tiek jam artimi žmonės negali liudyti prieš jį (tėvai prieš vaikus, vaikai prieš tėvus)¹⁷. Senovės romėnai taip pat suprato, kad bendruomenės pagrindas yra šeima. Jų teisėje buvo pripažįstama *testimonium domesticum* taisyklė, kuri reiškę, jog tėvai, vaikai, globėjai, laisvieji asmenys ir vergai negali būti verčiami liudyti vienas prieš kitą. Ši taisyklė buvo grindžiama aiškinimu, kad kiekvienas turėjo pareigą nepažeisti *fides* (pasitikėjimo), kuris buvo šeimos pagrindas. Be to, šeimos narių liudijimai negalėjo būti laikomi patikimais, kadangi galėjo būti neobjektyvūs. Liudijimas prieš artimą buvo laikomas ir negarbe, nepatikimumo ženklu¹⁸. Ši nuostata buvo įtraukta ir į *Corpus Juris Civilis*, kuris tapo vienu iš pagrindinių šaltinių Napoleono kodeksui, o tuo pačiu ir kitų Europos valstybių procesinių taisyklių kūrimui¹⁹.

---

¹⁴HELMHOLZ, R. H. *Origins of the Privilege against Self-Incrimination: The Role of the European Ius Commune*. 65 New York University Law Review 962, 1990, p. 985.

¹⁵*Ibid.*, p. 981.

¹⁶Šventasis Raštas. Senasis ir Naujasis Testamentas [interaktyvus]. Vertėjai A. Rubšys ir Č. Kavaliauskas. LVK leidykla „Katalikų pasaulis“, 1998 [žiūrėta 2016-03-30]. Prieiga internete: http://biblija.lt/index.aspx?cmp=reading&doc=BiblijaRKE1999_%C4%AEst_24.

¹⁷DARROW-KLEINHAUS, S. *The Talmudic Rule Against Self-Incrimination and the American Exclusionary Rule: A Societal Prohibition Versus an Affirmative Individual Right*. New York Law School: New York Law Journal of International & Comparative Law, 2002, p. 207.

¹⁸WATTS, W. M. *The Parent-Child Privileges: Hardly a New or Revolutionary Concept* [interaktyvus]. 28 Wm. & Mary L. Rev. 583, 1987 [žiūrėta 2016-03-30]. Prieiga internete: <http://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2090&context=wmlr>, p. 592.

¹⁹*Ibid.*, p. 593.

Atkreipiant dėmesį į sutuoktinių liudijimo imunitetą, Europoje ilgą laiką vyravo koncepcija, kad vyras ir žmona teisiniuose santykiuose yra vienas asmuo, kadangi moteris neturėjo atskirų subjektinių teisių. Tai reiškė, kad jei prieš vyrą liudytų jo žmona, tai prilygtų jo liudijimui prieš save patį²⁰. Tik XIX a. tokia nelygybė buvo panaikinta ir imunitetas sukoncentruotas būtent bendravimo tarp vyro ir žmonos slaptumo išsaugojimui²¹.

Gynėjų liudijimo imunitetas išsivystė iš senovės romėnų teisėje taikyto *fides* (pasitikėjimo) nepažeidimo principo, kuris, kaip buvo minėta anksčiau, buvo taikytas ir šeimos ar artimo asmens imunitetui²². Šis imunitetas yra seniausias Anglijos bendrosios teisės doktrinoje įtvirtintas profesinio konfidencialaus bendravimo principas²³. Joje iš pradžių jis buvo aiškinamas „garbės reikalo“ (ang. *point of honor*) principo pagrindu, tai yra, advokatas atstovaudamas savo klientą turėjo laikytis džentelmeniško priesako išlaikyti sužinotą informaciją, kaip paslaptį²⁴. Tokios pozicijos buvo laikomasi iki XIX amžiaus²⁵, po kurio svarbiausias dėmesys buvo skirtas apsaugoti jau būtent kliento teisę bendrauti su savo gynėju ar atstovu konfidencialiai, siekiant sumažinti baimę, kad informacija gali būti išgaunama priverstiniu būdu. Kontinentinės teisės valstybėse šis imunitetas buvo įtvirtintas kodifikuojant procesines taisykles. Jų įgyvendinimą taip pat užtikrina profesiniai etikos kodeksai.

Dvasininkų liudijimo imunitetas kildinamas iš kanonų teisės. Pirmieji detalūs popiežiaus nurodymai dėl išpažinties sakramento paslapties pažeidimų atsirado IX a., juose buvo rekomenduojama išpažintis klausyti konfidencialiai ir neatskleisti nuodėmių viešai²⁶. XIII a., po Ketvirtojo Laterano susirinkimo buvo paskelbti oficialūs kanonai griežtai apibrėžiantys išpažinties paslapties svarbą Bažnyčiai: „Tegu kunigas absoliučiai saugosi, kad nei žodžiu, nei ženklu ar kitu būdu neišduotų nusidėjėlio: bet, jei jam prireiktų išmintingo patarimo, tegu apdairiai jo prašo neminėdamas žmogaus. Nes bet kas, kas išdrįs atskleisti nuodėmę, kuri jam buvo atskleista atgailaujant, bus ne tik pašalintas iš kunigo pareigų, bet ir bus izoliuotas vienuolyne amžinam atgailavimui“²⁷. Toks išpažinties paslapties atskleidimo draudimas išliko ir iki šių dienų daugumoje valstybių, į

---

²⁰Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiasis Teismas. 1980 m. vasario 27 d. sprendimas *Trammel v Jungtines Amerikos Valstijas*, Nr. 445 U.S. 40 .

²¹WATTS, W. M. *The Parent-Child Privileges: Hardly a New or Revolutionary Concept*. 28 Wm.& Mary L. Rev. 583, 1987, p. 597.

²²*Ibid.*

²³*Ibid.*, p. 587.

²⁴*Ibid.*, p. 594.

²⁵*Ibid.*, p. 595.

²⁶HELMHOLZ, R. H. *Origins of the Privilege against Self-Incrimination: The Role of the European Jus Commune*. 65 New York University Law Review 962, 1990, p. 984.

²⁷*Ibid.*

savo teisės sistemą inkorporuojančių bažnytinės teisės taisyklių (pavyzdžiui, Lietuvoje). Bendrojoje teisėje šis imunitetas neegzistavo. Visgi, nepaisant neigiamo požiūrio, dauguma šios sistemos valstybių, saugodamos pasitikėjimu pagrįsto bendravimo slaptumo svarbą, yra jį vienokia ar kitokia forma pripažinusios²⁸.

Kalbant apie teisėjų liudijimo imunitetą, jis neturi tokių senų ištakų, kaip kiti aukščiau tekste paminėti imunitetai. Tačiau teismo pasitarimų kambario paslapties išsaugojimas yra vienas iš pagrindų teisėjų profesinio nepriklausomumo užtikrinimui. Pagrindine atspirtimi, tokiai teisėjų nešališkumo sampratai galima laikyti Š. Monteskjė XVIII a. išplėtotą valdžių atskyrimo principą, kuris reiškė, kad tiek teismai, kaip institucija, tiek individualūs teisėjai sprendami konkrečias bylas, privalo vykdyti savo profesines pareigas be jokios išorinės įstatymų leidžiamosios, vykdomosios valdžių ar kitų institucijų bei asmenų įtakos²⁹ taigi, reikalavimas atskleisti jų darbo metu sužinotą informaciją paneigtą šią nuostatą ir apsunkintą tinkamą teisinės valstybės egzistavimą.

Viešosios informacijos rengėjų, žurnalistų liudijimo imunitetas pradėtas aktyviai plėtoti tik XX a. ir ne visur bei ne tokia pačia apimtimi yra įtvirtintas. Ilgą laiką jį buvo atsisakoma pripažinti teigiant, jog valstybės ir visuomenės viešasis interesas yra svarbesnis už žurnalisto ir jo informacijos šaltinio paslaptį. Be to, buvo baiminamasi, kad žurnalistai gali imti tiesiog „išradinėti“ žinias³⁰. Dabartiniu metu, ypač greitai keičiantis socialinės medijos formoms, žurnalisto sampratoje kyla dar daugiau neaiškumų³¹, todėl šis imunitetas išlieka vienu problemiškesniausiu baudžiamajame procese.

Respublikos Prezidento liudijimo ypatumus galima kildinti iš jiems suteiktų imunitetų nuo baudžiamosios atsakomybės. Romos Imperijos laikais, monarchai ar kiti šalies vadovai negalėjo būti ne tik apklausiami, bet ir baudžiami už nusikalstamą veiką, nes šie asmenys buvo įstatymų leidėjai ir teisminės valdžios vadovai. Juos teisti galėjo tik sąžinė ir dievai³². Šiuolaikinio supratimo apie jų apklausos ypatumus šaknys siekia Anglijos

---

²⁸WATTS, W. M. *The Parent-Child Privileges: Hardly a New or Revolutionary Concept*. 28 Wm.& Mary L. Rev. 583, 1987, p. 596.

²⁹United Nations OHCHR. *Independence and Impartiality of Judges, Prosecutors and Lawyers*. Human Rights in the Administration of Justice: A Manual on Human Rights for Judges, Prosecutors and Lawyers [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-03-30]. Prieiga internete: <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/training9chapter4en.pdf>, p. 115.

³⁰AYALA, Y. M., MARTYN, T. *To Tell or Not to Tell? An Analysis of Testimonial Privileges: The Parent-Child and Reporter's Privileges*. Journal of Civil Rights and Economic Development, Vol. 9: Iss. 1, Article 9, 1993, p. 181.

³¹HARRIS, R. *Conceptualizing and Reconceptualizing the Reporter's Privilege in the Age of Wikileaks* [interaktyvus]. 82 Fordham Law Review, 1811, 2014 [žiūrėta 2016-03-30]. Prieiga internete: <http://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4961&context=flr>.

³²NEVERA. A. Baudžiamosios jurisdikcijos taikymo Lietuvos Respublikos piliečiams, kurie pagal nacionalinius įstatymus naudojami imunitetu, problemos. *Jurisprudencija*, 1 2006 (79), p. 86.

bendrosios teisės doktriną „*rex non potest peccare*“, kuri reiškia, kad karalius ar karalienė negali padaryti nieko neteisėto (todėl neturi ir apie ką liudyti) bei negali būti teisiami³³.

Nacionalinėje teisėje liudijimo imunitetai atsirado ne taip jau seniai. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikotarpiu liudytoją buvo galima nušalinti dėl jo pavaldumo, priešiško arba giminystės santykių³⁴, tačiau aiškių taisyklių nebuvo nustatyta. Tik XIX amžiuje, po Abiejų Tautų Respublikos padalijimo, įsigalioję carinės Rusijos baudžiamojo proceso įstatymai įtvirtino šeimos narių ar artimų giminaičių, dvasininkų ir gynėjų liudijimo imunitetus³⁵. Jie, su tam tikrais pakeitimais, išliko ir tarpukario Lietuvos baudžiamojo proceso taisyklėse: liudytojas negalėjo būti verčiamas duoti parodymus prieš save, savo sutuoktinį ar artimą giminaitį. Juo negalėjo būti dvasininkai bei kaltinamojo įgaliotinis ir gynėjas³⁶. Prasidėjus okupacijos laikotarpiui, įsigaliojus Sovietų Sąjungos teisei, visi liudijimo imunitetai buvo panaikinti. Išimtimi buvo tik tai, kad asmuo turėjo teisę, bet ne pareigą liudyti prieš save. Tik po 1961 m. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos BPK priėmimo tam tikra apimtimi buvo sugražinti profesiniai liudijimo imunitetai. Kaip liudytojai negalėjo būti apklausiami kaltinamojo gynėjas ir advokatas, profesinės sąjungos ir kitos visuomeninės organizacijos atstovas³⁷. Nors šeimos nariams ar artimiems giminaičiams liudijimo imunitetas nebuvo suteiktas, jų parodymai turėjo būti vertinami atsargiau³⁸. Po Nepriklausomybės atkūrimo, šeimos nario ar artimo giminaičio bei savęs nekaltinimo liudijimo imunitetai buvo sugražinti pirmiausiai³⁹, visi kiti imunitetai buvo įtvirtinti tik 2003 m., įsigaliojus naujam BPK.

Apibendrinant, liudijimo imuniteto instituto samprata tam tikra apimtimi egzistavo jau nuo senovės. Iš pradžių, dažniausiai, jais buvo siekiama apsaugoti nuo per nelyg aktyvaus valstybės pareigūnų kišimosi į privatų paprastų žmonių gyvenimą. Tik vėliau jais imta saugoti konkrečias žmogaus teises.

---

³³Oxford Reference. *Oxford Dictionary of Proverbs (6 ed.)* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-02-20]. Prieiga internete: <http://www.oxfordreference.com>.

³⁴JURKA, R. *Liudytojas ir jo procesiniai interesai Baudžiamajame kodekse*. Registrų centras, 2009, p. 30.

³⁵*Ibid.*, p. 35.

³⁶*Ibid.*, p. 37.

³⁷Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Vilnius: Mintis, 1985. 78 str.

³⁸JURKA, R. *Liudytojas ir jo procesiniai interesai Baudžiamajame kodekse*. Registrų centras, 2009, p. 45.

³⁹*Ibid.*, p. 50.

1.2. Liudijimo imunitetų semantinė sąvoka baudžiamajame procese

XVIII a. garsus italų teisininkas ir filosofas Č. Bekarija savo knygoje „Apie nusikaltimus ir bausmes“ rašė: „Kiekvienas žmogus, turintis protą, tai yra nuosekliai mąstantis, ir kurio jausmai atitinka kitų žmonių jausmus, gali būti liudytojas“⁴⁰.

BPK tiksliai liudytojo sąvoka nėra pateikta. Ji yra formuojama sistemiškai aiškinant BPK 78 ir 79 straipsnius. Tai reiškia, kad liudytoju Lietuvos baudžiamajame procese gali būti bet kuris fizinis asmuo⁴¹, jeigu jis atitinka šiuos jam keliamus reikalavimus: 1) turima duomenų, kad jis gali žinoti kokių nors reikšmės bylai išspręsti turinčių aplinkybių; 2) turi teisnumą duoti parodymus – protinį gebėjimą liudyti baudžiamajame procese; 3) turi liudytojo veiksnumą – neturi fizinį ar psichinių trūkumų dėl kurių nesugebėtų teisingai suvokti reikšmingų bylai aplinkybių ir duoti dėl jų parodymų; 4) įstatymo nustatyta tvarka yra šaukiamas pas ikiteisminio tyrimo pareigūną/teisėją, prokurorą ar teisną duoti parodymų. Kaip liudytojas gali būti šaukiamas asmuo ne tik tiesiogiai stebėjęs bylai reikšmingas aplinkybes (matęs, girdėjęs, užuodęs, palietęs ar kitaip suvokęs), bet ir jas sužinojęs iš kitų asmenų pasakojimų ar dokumentų, arba kitų šaltinių⁴². Be to, BPK 83 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtintas ir liudytojo parodymų privalomumo principas, kuris reiškia, jog liudytojas turi pareigą duoti teisingus parodymus apie jam žinomą, baudžiamajam procesui reikšmingą, informaciją⁴³. Tačiau, yra nustatytos ir šio principo išimtys – liudijimo imunitetai.

Terminas *liudyti* Didžiajame lietuvių kalbos žodyne yra apibrėžiamas, kaip tikrumo tvirtinimas, skelbimas arba kaip parodymų davimas kito byloje⁴⁴. Taigi, liudijimas gali būti apibūdinamas, kaip procesinis veiksmas, kurio metu liudytojas duoda parodymus atitinkamiems įrodinėjimo subjektams. Atkreiptinas dėmesys, jog aplinkybės, dėl kurių asmuo negali būti apklausiamas liudytoju, gali būti vadinamos tiek liudijimo privilegijomis⁴⁵, tiek liudijimo imunitetais. Žodis privilegija – kildinama iš lotyniško termino *privilegium*, kuris naudotas apibūdinti specifinį romėnų teisės įstatymą, kuriuo

⁴⁰Lietuvių kalbos institutas. *Lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-02-20]. Prieiga internete: <http://lkzd.lki.lt/Zodynas/Visas.asp>.

⁴¹Juo gali būti ir mažametis asmuo, tačiau jam taikomi tam tikri ypatumai, pavyzdžiui, teismas turi atsižvelgti į tai, kad mažametis gali duoti su juo gyvenančiam asmeniui naudingus parodymus, norėdamas įtikti. (Žr.: Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gruodžio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-437-557/2013).

⁴²Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. rugsėjo 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-372/2008).

⁴³ŠAPALAITĖ, E. Liudytojo apklausos reglamentavimo baudžiamojo proceso kodekse ir taikymo praktikoje santykio problemos. *Jurisprudencija*, Mokslo darbai 3(93), 2007, p. 84.

⁴⁴Lietuvių kalbos institutas. *Lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus]. [žiūrėta]. Prieiga internete: <http://lkzd.lki.lt/Zodynas/Visas.asp>.

⁴⁵Pavyzdžiui, bendrosios teisės valstybių doktrinoje, liudijimo imunitetai vadinami „įrodinėjimo privilegijomis“ (ang. *evidentiary privileges*).

tam tikram asmeniui valdovai suteikdavo išskirtines teises ar paskirdavo išskirtines pareigas⁴⁶. Taip pat, šis terminas siejamas ir su lotyniška maksima *privata lex* – taisykle, kuri mažai asmenų grupei suteikdavo išimtinės teises, naudą ar pranašumą prieš kitus asmenis⁴⁷. Dabar privilegija yra apibūdinama ir kaip suteikiamas tam tikras imunitetas⁴⁸, todėl iš esmės tai imuniteto sinonimas. Terminas imunitetas – kildinamas iš lotyniško žodžio *immunitas* – laisvas, atleistas nuo ko nors. Lotyniškoji termino forma iš pradžių reiškė laisvę nuo mokesčių ar laisvę nuo tam tikrų pareigų, kurias turėjo atlikti Romos piliečiai⁴⁹. Vėliau *immunitas* prasmė šiek tiek išsiplėtė ir jis ilgą laiką buvo vartojamas, kaip bendras politikos terminas, kuris reguliavo viešąjį gyvenimą, suteikė tam tikroms asmenų grupėms privilegijas bei laisvę veikti be papildomų apribojimų. Dabartinis tarptautinių žodžių žodynas pateikia tris imuniteto apibūdinimus, iš kurių būtent juridinis, imunitetą apibrėžia, kaip kai kurių bendrųjų įstatymų netaikymą ypatingą padėtį valstybėje užimantiems asmenims⁵⁰. Šiuo aspektu Konstitucinis Teismas yra pasisakęs, jog imunitetas yra „asmens neliečiamybės papildomos garantijos, reikalingos ir būtinos to asmens pareigoms tinkamai atlikti“⁵¹. Taigi, galima teigti, jog Konstitucija imunitetą apibūdina kaip papildomą procesinę garantiją, skirtą asmens teisių ir teisėtų interesų užtikrinimui.

Baudžiamajame procese ši Konstitucinio Teismo nustatyta garantija taikoma imunitetams nuo baudžiamosios atsakomybės ir liudijimo imunitetams. Plačiąją prasme, liudijimo imunitetai apima du aspektus: 1) draudimus valstybės institucijų pareigūnams apklausti tam tikrus asmenis kaip liudytojus; 2) sąlyginius leidimus asmenims, esant tam tikroms aplinkybėms, atsakyti duoti parodymus ar atsakyti į tam tikrus klausimus. Kai kurie autoriai, šiuo pagrindu, išskiria du siauresnius liudytojams suteikiamų imunitetų elementus – liudytojo ir liudijimo imunitetus⁵².

Liudytojo imunitetai yra siejami su „draudimo kalbėti“ principu ir apsaugo tam tikros profesijos asmenį nuo pareigos atskleisti dalykinę (profesinę) paslaptį. Toks asmuo neturi

---

⁴⁶Oxford Reference. *Pocket Oxford Latin Dictionary: Latin-English (3 ed.)* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-02-20]. Prieiga internete: <http://www.oxfordreference.com>.

⁴⁷WATTS, W. M. *The Parent-Child Privileges: Hardly a New or Revolutionary Concept*. 28 Wm.& Mary L. Rev. 583, 1987, p. 590.

⁴⁸Oxford Reference. *A Dictionary of Law Enforcement (2 ed.)* [žiūrėta 2016-02-20]. Prieiga internete: <http://www.oxfordreference.com>.

⁴⁹Oxford Reference. *The Oxford Classical Dictionary (3 rev ed.)* [interaktyvus].) [žiūrėta 2016-02-20]. Prieiga internete: <http://www.oxfordreference.com>.

⁵⁰VAITKEVIČIŪTĖ, V. *Tarptautinis žodžių žodynas*. Vilnius: Žodynas, 2007, p. 457.

⁵¹Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1981 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 39-1105.

⁵²JURKA, R. Immunities of the Witness and Witnessing in the Criminal Procedure: the Problem of Identity and Relation. *Jurisprudencija*, Nr. 3 (121), 2010, p. 282.

pasirinkimo teisės atskleisti informaciją ar ne, nes valstybė yra imperatyviai nustačiusi jos slaptumo išsaugojimo svarbą. Tuo tarpu, liudijimo imunitetai remiasi „leidimo tylėti“ principu ir asmens valia. Šiuo atveju, asmuo pats gali apsispręsti sutikti duoti parodymus ar ne, o jeigu taip – tai į kuriuos klausimus atsakyti, o į kuriuos ne⁵³.

Bendrojoje baudžiamojo proceso teisės doktrinoje, liudijimo imunitetai yra apibrėžiami kaip įstatymuose numatyti atvejai, kai tam tikri asmenys atleidžiami nuo pareigos duoti parodymus atliekant ikiteisminį tyrimą ar nagrinėjant bylą teisme⁵⁴. EŽTT savo jurisprudencijoje yra pasisakęs, jog valstybėms yra suteikiama diskrecija nustatyti išimtis, kuriomis leidžiama neatlikti tam tikrų civilinių pareigų, pavyzdžiui, duoti parodymus, tačiau turi būti numatytos konkrečios sąlygos ir formalūs reikalavimai, aiškiai išskiriantys asmenis, kurie gali patekti į tokią išimtį⁵⁵.

Išanalizavus pateiktus liudijimo imunitetų bruožus galima išskirti šias pagrindines juos apibūdinančias nuostatas:

1) liudijimo imunitetai skirti suteikti papildomas procesines apsaugos garantijas, kurios būtinos norint apsaugoti tam tikrus asmeninius santykius ir vertybes nuo nepagrįsto valstybės kišimosi bei užtikrinti nepriklausomą, netrukdomą, efektyvų ir tinkamą tam tikrų profesinių pareigų vykdymą;

2) jie suteikiami tik tam tikriems aiškiai teisės apibrėžtiems subjektams, kurių asmeniniai ar profesiniai santykiai valstybėje yra pripažinti itin svarbiais;

3) liudijimo imunitetai pasireiškia per specifinių baudžiamojo proceso taisyklių taikymą.

Apibendrinant galima teigti, kad liudijimo imunitetai yra vienos iš svarbiausių procesinių taisyklių, reguliuojančių įrodymų gavimo procesą. Juos galima apibrėžti kaip, teisės aktuose numatytiems asmenims skirtų ypatingų procesinių apklausos taisyklių visumą, sudarančią išimtį iš civilinės pareigos duoti parodymus ikiteisminio tyrimo ar bylos nagrinėjimo teisme metu.

---

⁵³*Ibid.*, p. 276.

⁵⁴GODA, G. *et al. Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 195.

⁵⁵Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2012 m. balandžio 3 d. sprendimas byloje *Van Der Heijden v. Nyderlandų Karalystę*, pareiškimo Nr. 42857/05.

1.3. Liudijimo imunitetų klasifikavimas baudžiamajame procese

Siekiant atskleisti liudijimo imunitetų rūšis, pirmiausia reikėtų trumpai apžvelgti jų filosofinius skirstymo pagrindus. Teisės doktrinoje yra išskiriamos dvi pagrindinės liudijimo imunitetų filosofijos kryptys – utilitaristinė ir humanistinė.

Utilitaristinė liudijimo imunitetų mokykla remiasi prielaida, kad visuomenė turi teisę į kiekvieno žmogaus parodymus, todėl suteikiamos išimtys turi būti itin retos⁵⁶. Garsus amerikiečių teisininkas J. H. Wigmore (*J. H. Wigmore*) nurodė keturias sąlygas, kurios pateisintų liudijimo imuniteto sukūrimą⁵⁷: 1) žinios praneštos konfidencialiai ir su sąlyga, kad jos nebus atskleistos; 2) konfidencialumas yra esminis elementas šalims palaikant santykius; 3) santykiai yra ilgalaikiai; 4) žinias atskleidus šalių santykiams būtų padaryta daugiau žalos nei naudos. Taigi, buvo itin pabrėžiamas žalos-naudos balanso ieškojimo procese principas.

Tuo tarpu, humanistinės krypties atstovai koncentravosi į žmogiškųjų vertybių, tokių kaip privatumas, orumas, intymumas, anonimiškumas ir individualumas, apsaugą baudžiamajame procese. Atsižvelgus į tai, kitas garsus amerikiečių teisininkas A. Vestinas (*Alan Westin*) pagrindė liudijimo imunitetų įtvirtinimą teisėje tuo, kad jie užtikrina⁵⁸: 1) asmens autonomiją – privataus gyvenimo apsaugą; 2) emocinį atsipalaidavimą – įtvirtinamos sferos, į kurias negali kištis valstybė; 3) savęs supratimą – žmogus prisiima atsakomybę už save; 4) ribotą bendravimo apsaugą – paliekama galimybė atskleisti konfidencialią informaciją ribotam patikimų asmenų ratui be pasekmių.

Remiantis šiomis liudijimo imunitetų aiškinimo kryptimis, juos galima skirstyti pagal imuniteto turėtojo ir asmens, su kuriuo jis bendrauja, santykių pobūdį: 1) skirti užtikrinti tinkamą profesinių funkcijų, teikiant žmogui tam tikrą pagalbą, vykdymą (pavyzdžiui, gynėjo – kliento, gydytojo – paciento, dvasininko – tikinčiojo); 2) skirti apsaugoti specifines privataus gyvenimo sferas, siekiant užtikrinti asmens orumą ir autonomiškumą (pavyzdžiui, savęs, šeimos narių nekaltinimo). Pastebėtina, kad šiuo atveju imunitetai gali iš dalies sutapti, pavyzdžiui, žurnalisto imunitetu siekiama užtikrinti tiek profesinių pareigų, tiek žmogaus privataus gyvenimo apsaugą.

---

⁵⁶GREEN, E. D., NESSON, C. R., MURRAY, P. L. *Resource Materials for Teachers, Students and Practitioners of the Law of Evidence* [interaktyvus]. Aspen Publishing, 1999 [žiūrėta 2016-02-20]. Prieiga internete: <http://www.law.harvard.edu/publications/evidenceiii/comment/privileges.htm>.

⁵⁷PRADEL, J. *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 421.

⁵⁸GREEN, E. D., NESSON, C. R., MURRAY, P. L. *Resource Materials for Teachers, Students and Practitioners of the Law of Evidence*. Aspen Publishing, 1999.

Lietuvos⁵⁹ ir tarptautinės teisės⁶⁰ mokslininkai taip pat skirsto liudijimo imunitetus ir pagal kitus rūšinės priklausomybės kriterijus:

- 1) pagal juos įtvirtinančių teisės aktų kilmę: nacionaliniai ir tarptautiniai;
- 2) pagal jų apimtį ir ribojimo galimybę: absoliutūs ir riboti;
- 3) pagal saugotinos informacijos (jos šaltinių) pobūdį: asmeniniai (bendrieji) ir dalykiniai (specialieji);
- 4) pagal subjektus, kuriems jie yra suteikiami: teisė neduoti parodymų prieš save, teisė neduoti parodymų prieš savo šeimos narį ar artimą giminaitį ir teisė neduoti parodymų dėl dalykinės veiklos (užimamų pareigų).

Taip pat gali būti pateikiamas ir toks vertybinis liudijimo imunitetų kategorijų skirstymas:

- 1) skirti apsaugoti asmenines žmogaus teises (pavyzdžiui, savęs nekaltinimo);
- 2) skirti apsaugoti valstybės sistemos stabilumą ir vientisumą (pavyzdžiui, teisėjo kambario paslapties);
- 3) skirti apsaugoti santykius, kuriuos valstybė yra pripažinusi kaip vertus specialios apsaugos ir puoselėjimo (pavyzdžiui, dvasininko)⁶¹.

Analizuojant Lietuvos BPK 80 ir 82 straipsnius, galima teigti, jog Lietuvos nacionalinėje baudžiamojo proceso teisėje yra imperatyviai įtvirtinti šie liudijimo imunitetai:

- 1) savęs nekaltinimo (BPK 80 straipsnio 1 punktą, 82 straipsnio 3 dalis);
- 2) įtariamojo (kaltinamojo) šeimos narių ar artimųjų giminaičių (BPK 82 straipsnio 2 dalis);
- 3) teisėjų (BPK 80 straipsnio 2 punktą);
- 4) įtariamojo, kaltinamojo, išteisintojo ar nuteistojo gynėjo bei nukentėjusiojo, civilinio ieškovo, civilinio atsakovo atstovo (BPK 80 straipsnio 3 punktą);
- 5) dvasininkų (BPK 80 straipsnio 4 punktą);
- 6) viešosios informacijos rengėjų, skleidėjų, jų dalyvių, žurnalistų (BPK 80 straipsnio 5 punktą);
- 7) Respublikos Prezidento (BPK 82 straipsnio 1 dalis).

Atkreiptinas dėmesys, jog liudijimo imunitetų skirstymas, jų rūšių įvairovė yra glaudžiai susijusi su valstybės pasirinkta baudžiamojo proceso politika ir teisės tradicija. Pavyzdžiui, Lietuvos baudžiamojo proceso teisėje gydytojo – paciento, buhalterio –

---

⁵⁹JURKA, R. *Liudytojas ir jo procesiniai interesai baudžiamajame procese*. Registrų centras, 2009, p. 187.

⁶⁰GINSBURG, T. *Evidentiary Privileges in International Arbitration*. The International and Comparative Law Quarterly, Vol. 50, No. 2, 2001, p. 346.

⁶¹WATTS, W. M. *The Parent-Child Privileges: Hardly a New or Revolutionary Concept*. 28 Wm. & Mary L. Rev. 583, 1987, p. 591.

kliento, gydytojo – paciento, psichiatro/psichologo/patarėjo – kliento, santykiams nėra suteikti liudijimo imunitetai, tuo tarpu Turkijoje tai yra įvirtinti įstatymu⁶².

Apibendrinant, teigtina, kad liudijimo imunitetus baudžiamajame procese galima skirstyti pasitelkiant įvairius kriterijus. Jų rūšių įvairovė priklauso ir nuo valstybės pasirinktos baudžiamosios politikos krypties tam tikrų vertybių apsaugos klausimais. Lietuvos nacionalinėje teisėje svarbiausiu pagrindu liudijimo imunitetams išskirti galima laikyti santykių su įtariamuoju (kaltinamuoju), profesijos ir tam tikro procesinio statuso kriterijus.

---

⁶²Turkijos baudžiamojo proceso kodeksas [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: www.legislationline.org/documents/id/17788. 46-(1) str. b ir c p.

2. Atskiros liudijimo imunitetų rūšys

Šioje magistro darbo dalyje, siekiant atskleisti atskirų liudijimo imunitetų rūšių specifiką, jie yra skirstomi pagal tradicinį, santykių tarp asmenų, kriterijų. Savęs nekaltinimo ir šeimos narių ar artimų giminaičių liudijimo imunitetai yra laikomi asmeniniais, kadangi jie yra susiję su vidiniais santykiais tarp tam tikrų asmenų, o teisėjų, gynėjų (atstovų), dvasininkų ir viešosios informacijos rengėjų, skleidėjų, jų dalyvių bei žurnalistų liudijimo imunitetai priskiriami profesiniams, kadangi siejasi su konfidencialia informacija, sužinota dėl profesijos ar procesinio statuso. Atkreiptinas dėmesys, kad nors Respublikos Prezidentas turi materialųjį asmeninį imunitetą, šiame darbe jo liudijimo ypatumai yra priskiriami prie profesinių imunitetų, kadangi yra susiję su specifinių pareigų tinkamo įgyvendinimo užtikrinimu.

2.1. Asmeniniai liudijimo imunitetai

2.1. 1. Savęs nekaltinimo imunitetas

Tiriant nusikalstamą veiką vienu iš svarbiausių informacijos šaltinių siekiant išsiaiškinti tiesą yra asmens įtariamo (kaltinamo) nusikalstamos veikos padarymu parodymai. Šis įrodymų porūšis, tuo metu, kai prisipažinimas buvo laikomas „įrodymų karaliene“⁶³, iš esmės buvo baudžiamojo proceso centrine varomąją jėga. Panaši samprata išliko ir iki šių dienų. Niekas negali paneigti, jog įtariamasis (kaltinamasis) geriausiai žino, kokie buvo jo motyvai, tikslai atliekant nusikalstamą veiką, tai yra, jo parodymai yra vienas iš pagrindinių šaltinių atskleidžiant veikos subjektyviąją pusę⁶⁴. Dabartinis reguliavimas leidžia teigti, jog įtariamasis (kaltinamasis) turi teisę, o ne pareigą duoti parodymus, kadangi: 1) valstybės pareigūnams yra draudžiama tyčia ir neteisėtai būdais išgauti asmens parodymus; 2) valstybė, įgyvendindama teisinės valstybės principą, privalo imtis reikiamų priemonių apsaugoti žmogaus apsisprendimo laisvę pasirinkti kalbėti apklausos metu ar ne. Šios nuostatos turi būti aiškinamos ne tik atsižvelgiant į nacionalinę teisę, bet ir į tarptautinės teisės normų standartus⁶⁵.

Teisė tylėti ir teisė neduoti parodymų prieš save yra įtvirtintos Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto⁶⁶ 14 straipsnyje bei yra netiesiogiai kildinamos iš Europos Sąjungos

⁶³MACHOVENKO, J. Įrodymai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. *Teisė*, t. 55, 2005, p. 67.

⁶⁴KILINSKAS, V. Ikitėisminio tyrimo teisėjo atliekama įtariamojo apklausa. *Teisė*, t. 57, 2005, p. 58.

⁶⁵Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. birželio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-305-788/2015.

⁶⁶Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. *Valstybės žinios*, 2002., Nr. 77 – 3289.

pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija)⁶⁷ 47 ir 48 straipsnių, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos⁶⁸ 6 straipsnio ir Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos⁶⁹ (toliau – VŽTD) 11 straipsnio. Pirmą kartą savęs nekaltinimo imunitetas EŽTT jurisprudencijoje buvo paminėtas *Funke v. Prancūzija* byloje⁷⁰, kurioje pripažinta, jog savęs nekaltinimo principas yra EŽTK 6 straipsnio esmine sudėtine dalimi. Nurodyta, kad ši taisyklė buvo sukurta apsaugoti asmenį nuo prievartos pateikti tam tikrus dokumentus teisėsaugos institucijai. Be to, EŽTT laikėsi nuomonės, kad siekiant nustatyti ar buvo pažeista teisė, negali būti paprasčiausiai panaudotas balanso tarp viešojo intereso ir asmens teisių metodas.

Toliau EŽTT išplėtojo savo praktiką nagrinėdamas bylą *John Murray v. Jungtinę Karalystę*⁷¹. Sprendime buvo nustatyta, jog teisė tylėti yra glaudžiai susijusi su teise nekaltinti savęs. Pirmoji yra susijusi su išvadų darymu dėl asmens kaltės, kai kaltinamasis atsisako liudyti ar atsakyti į tam tikrus kaltinimo klausimus, o antroji – su prievartos grėsme, siekiant kaltinamąjį priversi pateikti tam tikrą informaciją. Jų ryšys ir svarba teisei į teisingą teismą buvo pabrėžta nurodant, jog teisė tylėti per policijos apklausą ir teisė neduoti parodymų prieš save yra visuotinai tarptautiniu mastu pripažįstami standartai, turintys užtikrinti asmens apsaugą nuo valstybės institucijų netinkamos ir neteisėtos prievartos⁷². Asmuo jomis gali pasinaudoti nuo to momento, kai jis yra valstybės teisėsaugos institucijų kviečiamas į apklausą. Taip pat nurodyta, jog teisė tylėti ir teisė neduoti prieš save parodymų nėra absoliučios, bet nukrypimai nuo jų turėtų būti reti⁷³. Tokia išvada padaryta atsižvelgiant į Jungtinės Karalystės jurisprudenciją.

Šios šalies teismai ir prisiėkusi, remdamiesi 1994 m. *Baudžiamojo teisingumo ir viešosios tvarkos aktu*⁷⁴, gali laikytis taisyklės, jog tylėjimas patvirtina asmeniui nepalankius įrodymus. Tokia taisyklė leidžia daryti „sveiko proto“ išvadas, kurios pagrįstos tuo, jog asmuo negali būti nuteistas vien tik tokių išvadų pagrindu ir byloje turi būti pakankamai įrodymų, patvirtinančių *prima facie* asmens kaltumą⁷⁵. EŽTT nepaneigė

---

⁶⁷Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, 2012, Nr. 2012/C 326/02.

⁶⁸Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 40-987.

⁶⁹Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 68-2497.

⁷⁰Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1993 m. vasario 25 d. sprendimas byloje *Funke v. Prancūzija*, pareiškimo Nr. 10828/84

⁷¹Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1996 m. vasario 8 d. sprendimas byloje *John Murray v. Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 18731/91/.

⁷²ASHWORTH A. *Self-incrimination in European Human Rights Law—a Pregnant Pragmatism*. *Cardozo Law Review*, Vol. 30, No. 3, 2008, p. 754.

⁷³*Ibid.*

⁷⁴Criminal Justice and Public Order Act 1994 [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1994/33/contents>.

⁷⁵NESTEROVA, I., MEIKALISA, A. *The Right to Information about the Right to Silence as EU Procedural Guarantee in Criminal Proceedings and its Impact on National Legal Systems*. Faculty of Law, University of Latvia, 2012, p. 12.

tokios praktikos teisėtumo, nurodydamas, jog išvadų iš kaltinamojo tylėjimo darymas savaime nėra nesuderinamas EŽTK 6 straipsniu situacijoje, kai kaltinamasis atsisako liudyti, nors aplinkybės akivaizdžiai reikalauja iš jo paaiškinimo (pavyzdžiui, inkriminuojančio pobūdžio žymės ant įtariamojo kūno, drabužių ar yra nenuginčijamų duomenų, jog asmuo buvo nusikalstamos veikos padarymo vietoje)⁷⁶. Pabrėžta, kad tokių išvadų darymas kyla ne iš nusikalstamos veikos sunkumo laipsnio, o iš tam tikrų bylos aplinkybių⁷⁷. Taigi, po EŽTT *John Murray* sprendimo, nors ir buvo įtvirtinta teisės tylėti vieta Europos žmogaus teisių doktrinoje, buvo nebegalima vienareikšmiškai teigti, kad kaltininko pasirinkta teisė tylėti negali turėti jokios įtakos baudžiamojo proceso rezultatui.

Savęs nekaltinimo imunitetas detaliau buvo išaiškintas *Saunders v. Jungtinę Karalystę* byloje⁷⁸. EŽTT nurodė, jog teisė nekaltinti savęs negali būti ribojama prisipažinimu padarius nusikalstamą veiką ar pastabomis, kurios tiesiogiai nurodo kaltę. Prievarta išgauti parodymai, kurie iš pradžių gali pasirodyti nesantys inkriminuojančios prigimties, kaip, pavyzdžiui, pasiteisinimo pareiškimai, gali būti vėliau panaudoti teisme siekiant pagrįsti asmens kaltumą (pavyzdžiui, paneigti ar sukelti abejonę dėl kaltinamojo teiginių ar jo pateiktų įrodymų patikimumo). Taigi, jų panaudojimas pagrindžiant asmens kaltę teisme, pažeidžia asmens teisę nekaltinti savęs.

Byloje *Heaney ir McGuinness v. Airiją*⁷⁹ EŽTT pabrėžė, jog prievartos prieš įtariamuosius arba kaltinamuosius, siekiant priversti juos teikti informaciją, susijusią su prieš juos pateiktais kaltinimais, laipsnis net dėl prižasčių, susijusių su saugumu ir viešąja tvarka, neturi užgožti pačios teisių savęs neapkaltinti ir tylėti esmės. Be to, visais atvejais turi būti paisoma ir EŽTK 3 straipsnio dėl kankinimų draudimo. Byloje *King v. Jungtinę Karalystę*⁸⁰ EŽTT nurodė, jog teisė neliudyti prieš save negali būti suprantama, kaip suteikianti bendrąjį imunitetą bet kokiems asmens veiksams, kuriais siekiama išvengti baudžiamosios atsakomybės. Taigi, ne visi valstybės institucijų veiksmai, kuriais siekiama asmenį paraginti pateikti informaciją, gali būti laikomi neteisėtais. Nėra draudžiama *per se* naudoti prievartos priemonės (pavyzdžiui, baudas) siekiant gauti informaciją apie finansinę padėtį ir turtą, jeigu asmuo nėra įpareigojamas atskleisti

---

⁷⁶Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2000 m. birželio 6 d. sprendimas byloje *Averill v. Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 36408/97.

⁷⁷Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1996 m. vasario 8 d. sprendimas byloje *John Murray v. Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 18731/91/.

⁷⁸Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1996 m. gruodžio 17 d. sprendimas byloje *Saunders v. Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 43/1994/490/572.

⁷⁹Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2000 m. gruodžio 21 d. sprendimas byloje *Heaney ir McGuinness v. Airiją*, pareiškimo Nr. 34720/97.

⁸⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2004 m. lapkričio 8 d, sprendimas byloje *King v. Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 13381/2004.

informaciją apie jo anksčiau padarytą nusikalstamą veiką, nes kitu atveju valstybinės institucijos negalėtų efektyviai įgyvendinti savo pareigų⁸¹.

EŽTT nagrinėdamas savęs nekaltinimo imuniteto apimties klausimą, *Saunders*⁸² byloje nurodė, jog ši teisė pirmiausia yra susijusi su asmens valia pasirinkti tylėti. Įtariamieji ir kaltinamieji, paprašyti padaryti pareiškimus arba atsakyti į klausimus, neturėtų būti verčiami duoti parodymus arba pateikti dokumentus ar informaciją, kuriais remiantis jie galėtų save apkaltinti. Tačiau, teisė nekaltinti savęs neapima atveju, kai renkami įrodymai, kuriuos galima teisėtai gauti nenaudojant teisinės prievartos priemonių, ir kurie egzistuoja nepriklausomai nuo įtariamojo arba kaltinamojo valios, kaip antai pagal orderį surinkta medžiaga, DNR tyrimams skirti kvapo, kraujo ar šlapimo mėginiai ir kūno audiniai⁸³. Balso pavyzdžiams taip pat netaikoma savęs nekaltinimo taisyklė, jeigu jų turinys nėra tiesiogiai inkriminuojantis⁸⁴.

Visgi tokį aiškinimą galima laikyti gana kontraversišku. Juk procedūra prievarta paimant kraujo ar kitus su žmogaus kūnu susijusius mėginius, gali būti labiau žeminanti ar sukelianti fizinį skausmą negu grasinimas bauda ar atsisakymas liudyti, ar pateikti dokumentus⁸⁵. Remiantis „egzistavimo nepriklausomai nuo asmens valios“ aiškinimu, atrodytų, jog dokumentai yra labiau nepriklausomi nuo asmens valios nei, tarkime, jo kraujo mėginys ir tokiu pagrindu būtų galima ginčyti *Funke* bylos sprendimą. Šiuo atveju pagrindinis klausimas turėtų būti ne tai, ar dokumentai „egzistuoja nepriklausomai nuo asmens valios“, bet ar įpareigojimas pateikti įrodymus (žodinius ar materialius) paties asmens yra suprantamas, kaip prievarta⁸⁶. Nepaisant to, atsižvelgiant į tokių išimčių praktinės reikšmės svarbą baudžiamajam procesui, EŽTT aiškinimas kol kas išlieka toks pat.

EŽTT nagrinėdamas *O'Halloran ir Francis v. Jungtinę Karalystę* bylą⁸⁷, sukūrė kriterijų šabloną nustatyti ar buvo pažeista teisės tylėti ir teisės neduoti parodymų prieš save esmė. Pagal jį turėtų būti tikrinama: 1) prievartos, naudotos siekiant gauti įrodymus, pobūdis ir laipsnis; 2) tinkamų saugiklių buvimas; 3) šitaip surinktos medžiagos

---

⁸¹Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2006 m. kovo 23 d. sprendimas *Van Vondel v. Nyderlandų Karalystę*, pareiškimo Nr. 38258/03; 2002 m. lapkričio 5 d. sprendimas byloje *Allan v. Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 48539/99.

⁸²Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1996 m. gruodžio 17 d. sprendimas byloje *Saunders v. Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 43/1994/490/572

⁸³*Ibid.*

⁸⁴Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2001 m. rugsėjo 25 d. sprendimas byloje *P.G. ir J.H. v. Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 44787/98.

⁸⁵ASHWORTH A. *Self-incrimination in European Human Rights Law a Pregnant Pragmatism*. *Cardozo Law Review*, Vol. 30, No. 3, 2008, p. 773.

⁸⁶*Ibid.*, p. 760.

⁸⁷Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2007 m. birželio 29 d. sprendimas byloje *O'Halloran ir Francis v. Jungtinę Karalystę*, pareiškimų Nr. 15809/02 ir 25624/02.

panaudojimas. Remiantis tokiu aiškinimu, buvo nustatyta, jog gresianti sankcija už atsisakymą atskleisti vairuotojo tapatybę ar neteisingų duomenų nurodymą nepažeidžia teisės tylėti. Tai yra tik asmens, kuris įregistruotas kaip automobilio savininkas, pareiga pateikti informaciją (paprastą faktą, kas vairavo automobilį) ir tai savaime nėra kaltinantys duomenys⁸⁸. Taigi, pradėta kurti nauja taisyklė, leidžianti netaikyti teisės nekaltinti savęs⁸⁹.

Viena kontraversiškesnių galima laikyti *Jalloh v. Vokietiją* bylą⁹⁰. EŽTT nurodė, kad narkotikai gali egzistuoti be įtariamojo valios, todėl jų panaudojimas įrodinėjant kaltę nėra draudžiamas, t. y. jie patenka į *Saunders* byloje išvardintų išimčių sąrašą. Tačiau, iš kitos pusės, buvo pripažinta, kad siekiant gauti šiuos įrodymus buvo panaudota prievarta, prilygstanti kankinimui ir žeminančiam elgesiui. EŽTT pasisakė už platesnį savęs nekaltinimo principo taikymą, t. y. traukiamo baudžiamojon atsakomybėn asmens teisės gali būti pažeidžiamos ne tik bandymais neteisėtais būdais išgauti iš jo parodymus, bet ir kitokiais prievartinio pobūdžio veiksmais, kurių metu gaunami kaltinantys duomenys⁹¹.

Atkreiptinas dėmesys, jog EŽTT kategoriškai nenurodė, kad visais atvejais duomenys, gauti kaip nežmoniško ar žeminančio orumą pareigūnų elgesio rezultatas, negali būti vertinami kaip įrodymai, kadangi įrodymų priimtinumą sritį pirmiausia reguliuoja nacionalinė teisė⁹². Be to, kitaip nei *O'Halloran ir Francis* byloje, į tikrinimo kriterijų sąrašą buvo įtraukti viešojo intereso svarbumo bei nusikalstamos veikos sunkumo elementai⁹³, kas iš esmės paneigė Sizifo darbu ankstesnėmis bylomis iki tol sukurtą praktiką. Taigi, jeigu *Heaney ir McGuinness* byloje nebuvo leista pritaikyti balanso principo, remiantis *Jalloh* sukurtu precedentu, galima būtų abejoti ar toks pats sprendimas būtų priimtas ir dabar, ypač atsižvelgiant į Europoje padidėjusį nusikaltimų, susijusių su terorizmu, skaičių.

Tikrinant ar nebuvo pažeistas savęs nekaltinimo principas, svarbu nustatyti ar ir kada įtariamajam (kaltinamajam) buvo suteikta teisė gauti teisinę pagalbą. Bendroji taisyklė yra ta, kad ši pagalba turi būti suteikta kuo anksčiau, t. y. nuo pat pirmo momento, kai

---

⁸⁸Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2001 m. sausio 30 d. sprendimas byloje *Weh v. Austriją* pareiškimo Nr. 38544/97.

⁸⁹Tokiam aiškinimui yra iš esmės pritaręs ir Lietuvos Konstitucinis Teismas. (Žr.: Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. balandžio 12 d. nutarimas, „Dėl Lietuvos Respublikos saugaus eismo automobilių keliais įstatymo (2007 m. lapkričio 22 d. redakcija) 20 straipsnio 2 dalies, Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 276 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2013, Nr. 40-1950).

⁹⁰Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2006 m. birželio 11 d. sprendimas byloje *Jalloh v. Vokietiją*, pareiškimo Nr. 54810/00.

⁹¹GODA, G. Absoliučiai draudžiami veiksmai baudžiamajame procese. *Teisė*, t. 80, 2011, p. 28-29.

⁹²*Ibid.*

⁹³EŽTT nurodė, jog per didelę prievartą buvo panaudota prieš „žemo rango“ narkotikų prekeivį, kuris buvo nubaustas neilga laisvės atėmimo bausme. Todėl viešasis interesas nubausti šį asmenį negalėjo pateisinti intensyvaus kišimosi į jo fizinį ir psichinį vientisumą.

asmuo yra apklausiamas ir tik retais atvejais, esant tam tikroms aplinkybėms ši teisė gali būti suvaržyta⁹⁴. Sulaikytieji asmenys kiekvienos apklausos metu turi teisę pasinaudoti teise tylėti, teise neduoti parodymų prieš save ir gauti advokato pagalbą. Šios teisės yra atskiros, todėl vienos iš jų atsisakymas nereiškia, kad asmuo atsisakė teisės pasinaudoti kitomis.

Teisė tylėti ir nekaltinti savęs gali būti pažeista ir tuo atveju, kai įtariamajam pasirinkus teisę tylėti per apklausą, gudravimo būdu iš jo išgaunamas prisipažinimas ar kitokie inkriminuojamo pobūdžio pareiškimai, kurių buvo neįmanoma gauti per apklausą (pavyzdžiui, informacijos išgavimas iš įtariamojo, pasodinant kartu su juo į kamerą policijos informatorių). Vėlesnis tokios iš įtariamojo gautos informacijos ar paties informatoriaus liudijimo naudojimas teisme laikomas neteisėtu⁹⁵. Taigi teismas, remdamasis anonimiais asmens parodymais, ką jis girdėjo būdamas sulaikytas ar suimtas iš kitų sulaikytųjų ar suimtųjų, be kita ko, turi įsitikinti ir tuo, kad toks asmuo nebuvo uždarytas į atitinkamą įstaigą arba pasodintas į vieną kamerą, vien tik siekiant išgauti reikalingą informaciją iš kartu laikomo įtariamojo ar kaltinamojo, pažeidžiant pastarojo asmens konstitucinę teisę neduoti parodymų prieš save⁹⁶.

Teisės tylėti ir nekaltinti savęs svarba galiausiai *expressis verbis* buvo įtvirtinta Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva (ES) 2016/343⁹⁷ dėl tam tikrų nekaltumo prezumpcijos ir teisės dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme aspektų užtikrinimo. Šios direktyvos 7 straipsnis iš esmės apibendrina anksčiau aptartą EŽTT teismų praktiką ir nustatė minimalius kriterijus, kuriuos turi atitikti valstybių baudžiamasis procesas.

Išnagrinėjus tarptautinius standartus, galima apžvelgti ir palyginti ar ir kaip Lietuvos baudžiamojo proceso teisė juos atitinka. Konstitucijos 31 straipsnio 3 dalyje yra nurodyta, jog „draudžiama versti duoti parodymus prieš save [...]“⁹⁸. Konstitucinėje jurisprudencijoje yra nurodoma kad fizinis asmuo gali atsisakyti duoti parodymus, kuriais remiantis jis galėtų būti patrauktas ne tik baudžiamajon, bet ir kitos rūšies teisinėn atsakomybėn, jeigu galima sankcija pagal savo pobūdį ir dydį (griežtumą) prilygtų

---

⁹⁴Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2008 m. lapkričio 27 d. sprendimas byloje *Salduz v. Turkija*, pareiškimo Nr. 36391/02.

⁹⁵Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2002 m. lapkričio 5 d. sprendimas byloje *Allan v. Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 48539/99.

⁹⁶Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gegužės 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-214/2013). T. p. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-142/2014.

⁹⁷2016 m. kovo 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/343 dėl tam tikrų nekaltumo prezumpcijos ir teisės dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme aspektų užtikrinimo. OJ L 65, 11.3.2016, p. 1–11.

⁹⁸Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.

kriminalinei bausmei⁹⁹. Kita vertus, Konstitucijoje nustatytas teisinis reguliavimas nereiškia, kad fizinis asmuo negali duoti tokių parodymų savanoriškai, t. y. niekieno neverčiamas¹⁰⁰. Šiuo pagrindu, įstatymų leidėjas keisdamas BPK 80 straipsnio 1 punktą nustatė, kad, kaip liudytojas negali būti apklausiamas asmuo, kuris gali duoti parodymus apie savo paties galbūt padarytą nusikalstamą veiką, išskyrus atvejus, kai jis sutinka duoti tokius parodymus, taikant BPK 82 straipsnio 3 dalyje numatytus liudijimo ypatumus¹⁰¹. Taigi, Lietuvos BPK buvo papildytas specialiojo liudytojo institutu, t. y. buvo nustatyta išimtis iš procesinio draudimo apklausti kaip liudytoją asmenį apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką¹⁰².

Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacijose dėl specialiųjų liudytojų apklausos¹⁰³ nurodoma, kad ši išimtis turi būti taikoma itin retais atvejais. Specialusis liudytojas, kaip faktinių duomenų šaltinis, yra apibrėžiamas kaip asmuo, kurio procesinė padėtis yra sąlyginai tarpinė, t. y. esanti tarp neturinčio procesinio intereso liudytojo ir įtariamojo¹⁰⁴, kadangi nagrinėjamoje baudžiamojoje byloje yra duomenų apie tai, kad galimai buvo padaryta nusikalstama veika ir tą veiką galimai padarė būtent tas konkretus asmuo, tačiau šių duomenų nėra pakankamai, kad jam būtų suteiktas įtariamojo statusas (pavyzdžiui, yra gautas pareiškimas, kad jis padarė nusikalstamą veiką, tačiau nėra jokių kitų duomenų, patvirtinančių tokį pareiškimą)¹⁰⁵. Asmuo gali būti apklausiamas kaip specialusis liudytojas pagal prokuroro nutarimą tik esant jo sutikimui ir išaiškinus jam teises, tarp jų ir tai, kad yra draudžiama versti duoti parodymus prieš save¹⁰⁶.

Lietuvos teismų praktikoje išaiškinta, jog asmuo negali būti apklausiamas kaip liudytojas apie bet kokias aplinkybes, kurios galėtų būti pagrindas vėliau jam reikšti įtarimus ar kaltinimus ne tik tiriamoje baudžiamojoje byloje, bet ir bet kurioje kitoje „baudžiamojo pobūdžio“ byloje. Formalus įtarimų nepareiškimas neleidžia kategoriškai teigti, kad asmens teisė atsisakyti duoti parodymus prieš save nebuvo varžoma. Dėl to

---

⁹⁹Veikos, kurios pagal Lietuvos teisę turi administracinių teisės pažeidimų statusą, EŽTT praktikoje iš esmės pripažįstamos „baudžiamojo pobūdžio“ pagal EŽTK 6 straipsnį. (Žr.: Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2008 m. lapkričio 4 d. sprendimas byloje *Balsytė-Lideikienė v. Lietuvą*, pareiškimo Nr. 72596/01).

¹⁰⁰Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. balandžio 12 d. nutarimas, „Dėl Lietuvos Respublikos saugaus eismo automobilių keliais įstatymo (2007 m. lapkričio 22 d. redakcija) 20 straipsnio 2 dalies, Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 276 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2013, Nr. 40-1950.

¹⁰¹Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

¹⁰²Reikėtų pažymėti, jog šis institutas buvo perkeltas iš Prancūzijos baudžiamojo proceso sistemos, kurioje yra įtvirtintas dvejopo procesinio statuso liudytojo samprata. (Plačiau žr.: KILINSKAS V. Ikteisminio tyrimo teisėjo atliekama įtariamojo apklausa. *Teisė*, t. 57, 2005, p. 60).

¹⁰³Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008 m. sausio 9 d. įsakymas „Dėl rekomendacijų dėl liudytojo apklausos Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 80 straipsnio 1 punkte, 82 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka“. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 6 – 234.

¹⁰⁴*Ibid.*, 5 str.

¹⁰⁵*Ibid.*, 7 str.

¹⁰⁶*Ibid.*, 13 str. 1 p.

sprendžiant ar nebuvo padaryta procesinių pažeidimų, reikia atsižvelgti ne tik į tai, ar procesine prasme asmeniui buvo pareikšti įtarimai dėl aplinkybių, kurios buvo tiriamos baudžiamojoje byloje, bet būtina įvertinti visus faktinius bylos duomenis¹⁰⁷. Tokia praktika rodo, jog Lietuvos teisėsaugos institucijos ne visada tinkamai įgyvendina specialiajam liudytojui skirtas procesines taisykles.

Lietuvos BPK pozicija dėl parodymų turinio, galima laikyti atitinkančia *Saunders* byloje išsakytą praktiką, t. y. parodymus siejant tik su procesinę reikšmę turinčios faktinės informacijos pateikimo žodžiu (pabrėžiama, jog asmuo yra apklausiamas), todėl savęs nekaltinimo imunitetas yra pirmiausia siejamas su teise atsisakyti kalbėti visai ar atsakyti į kai kuriuos klausimus. Įrodymams, kurie gali egzistuoti nepriklausomai nuo įtariamojo arba kaltinamojo valios, ir kuriems nėra taikomas savęs nekaltinimo standartas yra priskirti pavyzdžiai lyginamajam tyrimui (prokuroro nutarimas, nepaisant to, jog asmuo atsisako duoti tokius pavyzdžius, yra asmeniui privalomas)¹⁰⁸.

Pagal BPK 83 straipsnio 1 dalį, kiekvienas, šaukiamas kaip liudytojas asmuo privalo atvykti pas ikiteisminio tyrimo pareigūną, prokurorą ar į teismą. Taigi, net ir asmuo, kuris ketina pasinaudoti jam suteiktomis teisėmis tylėti ir nekaltinti savęs, bei specialusis liudytojas privalo paklusti šiai taisyklei¹⁰⁹. Tačiau jie neprivalo duoti parodymų ir negali būti baudžiami už melagingų parodymų davimą pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 235 straipsnį¹¹⁰. Už neatvykimą arba atsisakymą ar vengimą duoti parodymus jiems negali būti taikomos procesinės prievartos priemonės, numatytos BPK 163 straipsnyje, tačiau be pateisinamos priežasties neatvykę pas ikiteisminio tyrimo pareigūną, prokurorą ar į teismą, tokie asmenys gali būti atvedinami BPK 142 straipsnio nustatyta tvarka. Atsižvelgiant į tai yra neleistina situacija, kuomet tiesiogiai niekaip nesuinteresuotų bylos baigtimi liudytojų parodymai dėl vienos nusikalstamos veikos aplinkybių, gauti įspėjus dėl atsakomybės už melagingų parodymų davimą, sudaro pagrindą teismui tokių parodymų atžvilgiu priimti apkaltinamąjį nuosprendį kitoje

---

¹⁰⁷Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 kovo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-168/2011; 2015 birželio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-305-788/2015.

¹⁰⁸Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341. 144 str. 2 d.

¹⁰⁹Kitaip būtų priskiriama per didelė našta teisėsaugos institucijoms. (Žr.: BERGER, M. *Self-incrimination and the European Court of Human Rights: Procedural Issues in the Enforcement of the Right to Silence*. E.H.R.L.R., Issue 5, 2007, p. 523).

¹¹⁰Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341. 83 str. 4 d.

byloje¹¹¹. Ši taisyklė galioja ir tuo atveju, kai viena iš bylų yra susijusi su administraciniu teisės pažeidimu¹¹².

Atkreiptinas dėmesys, kad Konstitucijos 31 straipsnis įtvirtina tik minimalią įtariamojo (kaltinamojo) teisę, tačiau niekaip nereglamentuoja informavimo apie ją¹¹³. Asmens teisė būti informuotam Europos Sąjungos lygiu reglamentuoja direktyva 2012/13/ES dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese (toliau – Teisės į informaciją direktyva)¹¹⁴. Perkeltą ją į Lietuvos nacionalinę teisę buvo padaryti teisės normų pakeitimai. Atsižvelgiant į Teisės į informaciją direktyvos 3 straipsnio 1 dalies (e) punktą¹¹⁵, BPK 21 straipsnio 4 punktą buvo praplėstas įtvirtinant, jog įtariamasis turi teisę ne tik duoti parodymus, bet ir tylėti. Tokiu būdu buvo pabrėžta, kad teisės turi būti paprastos ir lengvai suprantamos kiekvienam asmeniui. Be to, atkreiptas dėmesys, jog teisei būti informuotam turi būti suteikiama didelė svarba. Net ir tuo atveju, kai asmuo savo noru sutinka duoti parodymus ir prieš tai jam buvo išaiškinta, kad tai, ką jis pasakys, gali būti panaudota kaip įrodymai prieš jį, tokia situacija gali būti vis tiek laikoma jo teisių pažeidimu, jeigu jam nebuvo aiškiai išaiškinta teisė tylėti ir sprendimas duoti parodymus buvo priimtas be gynėjo¹¹⁶. Pagal BPK, įtariamieji apie turimas procesines teises informuojami remiantis BPK 187 straipsnio 1 dalimi, t. y. pasirašytinai prieš pirmąją apklausą pateikiant pranešimą apie įtarimą, kuriame turi būti „išvardytos įtariamojo teisės“, nurodytos BPK 21 straipsnyje.

Pagal Žmogaus teisių stebėjimo instituto rekomendacijas¹¹⁷, toks reguliavimas, kai teisės yra tiesiog išvardijamos vartojant BPK įtvirtintus teisinius terminus, nepateikiant jokių papildomų paaiškinimų apie teisių esmę ir pasinaudojimo jomis tvarką, negali būti laikomas paaiškinimu „paprasta ir lengvai suprantama kalba“, kaip numatoma Teisės į

---

¹¹¹ Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 lapkričio 11 d. nutartis baudžiamajame byloje Nr. 1A-621-582/2015.

¹¹² Kauno apygardos teismas. 2014 rugsėjo 15 d. nutartis administracinių teisės pažeidimų byloje Nr. ATP-997-498/2014.

¹¹³ Žmogaus teisių stebėjimo instituto 2013 m. vasario 11 d. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai „Dėl 2012 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos 2012/13/ES dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese bei 2010 m. spalio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos 2010/64/ES dėl teisės į vertimo žodžiu ir raštu paslaugas baudžiamajame procese įgyvendinimo“, p. 2.

¹¹⁴ 2012 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/13/ES dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese. *OJ L 142, 1.6.2012, p. 1–10.*

¹¹⁵ Direktyvos 3 str. 1 dalis nustato: „Valstybės narės užtikrina, kad įtariamiesiems arba kaltinamiesiems nedelsiant būtų pateikta informacija bent apie šias pagal nacionalinę teisę taikomas procesines teises, kad tomis teisėmis būtų galima veiksmingai pasinaudoti:

[...]

e) teisę tylėti.“

¹¹⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2014 m. sausio 24 d. sprendimas byloje *Navone ir kt. v. Monako Kunigaikštystė*, pareiškimų Nr. 62880/11, 62892/11 ir 62899/11.

¹¹⁷ Žmogaus teisių stebėjimo instituto 2013 m. vasario 11 d. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai „Dėl 2012 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos 2012/13/ES dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese bei 2010 m. spalio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos 2010/64/ES dėl teisės į vertimo žodžiu ir raštu paslaugas baudžiamajame procese įgyvendinimo“, p. 2.

informaciją direktyvoje. Taip pat, reikėtų pritarti nuomonei¹¹⁸, jog asmenims, traukiamiems baudžiamajon atsakomybėn, visuose proceso stadijose ar etapuose turėtų būti išaiškinta apie teisę tylėti, nes tai užtikrintų baudžiamojo proceso skaidrumą.

Apibendrinant, galima daryti išvadą, jog savęs nekaltinimo imunitetas apima teisę tylėti ir teisę neduoti parodymų prieš save. Jis yra svarbus nekaltumo prezumpcijos aspektas, kurio pagrindu valstybės pareigūnams yra draudžiama gauti įrodymus, pažeidžiant minėtas teises, išskyrus išties išimtinius atvejus, kai, pasirėmus tokiais įrodymais, nebūtų pažeistas bendras teisingo proceso principas¹¹⁹. Savęs nekaltinimo imunitetas yra ribotas, kadangi esant tam tikroms aplinkybėms, pavyzdžiui, įpareigojant atskleisti vairuotojo tapatybę ar tam tikrą finansinę informaciją bei renkant nepriklausomai nuo įtariamojo arba kaltinamojo valios egzistuojančius įrodymus, jis gali būti netaikomas. Be to, asmeniui, traukiamam baudžiamajon atsakomybėn yra paliekama galimybė pasirinkti bendradarbiauti su teisminėmis institucijomis ar ne.

2.1.2. Šeimos narių ar artimų giminaičių imunitetas

Šventasis Augustinas dar pirmajame mūsų eros amžiuje stipriai pabrėžė šeimos svarbą. Kalbėdamas apie šeimą jis yra pažymėjęs, jog tvarka visuomenėje, priklauso nuo tvarkos šeimoje¹²⁰. Suvokimas kas yra laikoma šeima, kaip ji sudaroma ir kaip ji turėtų funkcionuoti gali skirtis, priklausomai nuo valstybės politinės santvarkos ir kultūrinių subtilybių, tačiau niekas negali paneigti išsiskiriusio šeimos, kaip pagrindinės visuomenės ląstelės įvaizdžio. Jei šeimos gyvenime bus įsitvirtinę tolerancijos, pagarbos ir lygybės principai, jie bus perkelti į visuomenės, valstybės ir pasaulio gyvenimą¹²¹. Taigi šeimą laikant pagrindu žmogaus teisių įdėjai tapti realybe, visiškai suprantama, kodėl įstatymų leidėjai savo valstybėse įtvirtina teisės normas, atleidžiančias šeimos narius ir artimuosius nuo pareigos liudyti¹²².

Tarptautiniu lygiu, teisinės valstybės pareigą užtikrinti šeimyninio gyvenimo apsaugą reglamentuoja TPPTP 17 ir 23 straipsniai, Chartijos 7 ir 33 straipsniai, EŽTK 8 straipsnis ir VŽTD 12 ir 16 straipsniai. Žvelgiant į tarptautinių teismų jurisprudenciją, galima

¹¹⁸MERKEVIČIUS, R. Nemo tenetur se ipsum accusare princio turinys reformuotame baudžiamajame procese. *Teisė*, t. 60, 2006, p. 72.

¹¹⁹Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2002 m. lapkričio 5 d. sprendimas byloje *Allan v. Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 48539/99 (42 punktas).

¹²⁰Šv. Augustinas. Dievo miestas. SparkNotes Editors. *SparkNote on Saint Augustine (A.D. 354–430)* [interaktyvus]. SparkNotes LLC., 2005 [žiūrėta 2016-01-31]. Prieiga internete: <http://www.sparknotes.com/philosophy/augustine/>.

¹²¹Kofi Annan. Jungtinių Tautų Generalinis sekretorius 1996 – 2006 m. ir Nobelio taikos laureatas [interaktyvus]; žiūrėta 2016-01-31]. Prieiga internete: <http://www.kofiannanfoundation.org/>.

¹²²PRADEL, J. *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 420.

išskirti EŽTT praktiką. Šeima pagal EŽTT yra aiškinama plačiai. Byloje *Marckx v. Belgija*¹²³ EŽTT konstatavo, kad šeimos gyvenimo samprata neapsiriboja santuokos pagrindu sudarytomis šeimomis ir gali apimti kitus *de facto* santykius. Tradicinės šeimos skatinimas ir rėmimas pats savaime yra teisėtas ir net girtinas dalykas, tačiau siekiant šio tikslo negalima imtis priemonių, kenkiančių natūraliai šeimai, nes tokios šeimos nariai naudojami EŽTK 8 straipsnio, kuriuo reglamentuojama *inter alia* teisė į šeimos gyvenimo gerbimą, garantijomis taip pat, kaip ir tradicinės šeimos nariai.

Tam, kad būtų galima nustatyti, ar santykiai tarp tam tikrų asmenų atitinka „šeimos gyvenimą“, pagal bylą *Kroon ir kt. v. Nyderlandų Karalystę*¹²⁴ gali būti atsižvelgiama į daugelį vertybinio pobūdžio veiksnių, pavyzdžiui, bendrą gyvenimą, ryšių pastovumą, demonstruojamų tarpusavio įsipareigojimų pobūdį ir kt. Taigi EŽTT nuomone, sąvoka „šeimos gyvenimo gerbimas“ reiškia, kad biologinė ir socialinė tikrovė yra svarbesnė už teisinę prezumpciją, prieštaraujančią nustatytiesiems faktams, todėl valstybės neturėtų laikytis formalaus požiūrio šiuo klausimu. Šeimos gyvenimas gali būti konstatuotas ir tuomet, kai asmenų tarpusavio santykiai jau yra pasibaigę, t. y. išsituokus, gyvenant atskirai¹²⁵. Visgi, pažymėtina ir tai, kad EŽTT jurisprudencijoje nėra pateikta išsamaus kriterijų, pagal kuriuos galima apibrėžti šeimą¹²⁶.

Aiškindamas „šeimos gyvenimo“ sampratą, EŽTT nurodė, kad „šeimos gyvenimo“ samprata apima ne tik tėvų (susituokusių arba nesusituokusių) santykius su vaikais, bet ir kitų asmenų tarpusavio santykius, *inter alia* ryšius tarp artimų giminaičių. Minėtoje byloje *Marckx v. Belgija* konstatuota, kad šeimos gyvenimas apima artimų giminaičių ryšius (pavyzdžiui, senelių santykius su vaikais), nes tokie giminaičiai gali užimti svarbią vietą šeimos gyvenime¹²⁷. Vėliau buvo įtraukti brolių ir seserų santykiai¹²⁸. Taip pat buvo įtrauktos ir tos pačios lyties asmenų poros. EŽTT *Schalk ir Kopf v. Austrija* bei *Vallianatos ir kt. v. Graikija* bylose¹²⁹ konstatavo, jog nors EŽTK negarantuoja teisės į santuoką tos pačios lyties asmenims, jeigu jie kartu gyvena stabilioje *de facto*

---

¹²³Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1979 m. birželio 13 d. sprendimas byloje *Marckx v. Belgija*, pareiškimo Nr. 6833/74.

¹²⁴Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1994 m. spalio 27 d. sprendimas byloje *Kroon ir kt. v. Nyderlandus*, pareiškimas Nr. 18535/91.

¹²⁵Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1994 m. gegužės 26 d. sprendimas byloje *Keegan v. Airija*, pareiškimo Nr. 16969/90.

¹²⁶Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimas „Dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos“, 2011, Nr. 21/2008.

¹²⁷Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1979 m. birželio 13 d. sprendimas byloje *Marckx v. Belgija*, pareiškimo Nr. 6833/74.

¹²⁸Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1997 m. rugsėjo 26 d. sprendimas byloje *El Boujaidi v. Prancūzija*, pareiškimo Nr. 25613/94.

¹²⁹Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2010 m. lapkričio 22 d. sprendimas byloje *Schalk ir Kopf v. Austrija*, pareiškimo Nr. 30141/04; 2013 m. lapkričio 7 d. sprendimas byloje *Vallianatos ir kt. v. Graikija*, pareiškimų Nr. 29381/09 ir 32684/09.

partnerystėje, jų santykiai patenka į „šėimos gyvenimo“ sąvoką. Pabrėžta, jog tos pačios lyties asmenys lygiai kaip ir skirtingos lyties asmenys gali užmegzti stabilius ir įpareigojančius santykius, todėl jų santykiai taip pat turi būti pripažįstami ir saugomi. Tokia praktika pakartota ir byloje *Oliari ir kt. v. Italija*¹³⁰, kurioje buvo atkreiptas dėmesys, jog valstybės turi pozityvią pareigą, nesant galimybės sudaryti santuoką tarp tos pačios lyties asmenims, suteikti jiems teisę pasinaudoti kitais teisiniais institutais, kaip, pavyzdžiui, registruotos partnerystės ar civilinės sąjungos.

Visgi, nagrinėjant baudžiamojo proceso santykį su šėimos gyvenimo apsauga, EŽTT suformavo gan kontraversišką praktiką. *Van Der Heijden v. Nyderlandų Karalystę* byloje¹³¹ buvo nagrinėtas atsisakymo taikyti išimtį liudyti prieš ilgalaikį partnerį, įtariamą žmogaus nužudymu, klausimas. Pareiškėja atsisakė duoti parodymus prieš savo partnerį, su kurio ji gyveno nesusituokusi jau daugiau kaip 18 metų ir su kuriuo buvo susilaukusi dviejų vaikų. EŽTT pripažino, kad jų santykiai patenka į „šėimos gyvenimo“ sąvoką, todėl vertimas duoti parodymus turi būti vertintinas kaip jos teisės į šėimos gyvenimo gerbimą apribojimas. Tačiau, buvo pabrėžta ir tai, jog teisė į šėimos gyvenimo gerbimą nėra absoliuti. Valstybėms yra suteikiama plati vertinimo nuožiūros laisvė nustatyti pusiausvyrą tarp konkuruojančių interesų: viešojo intereso, kad nusikalstamos veikos būtų atskleistos, o jas įvykdę asmenys būtų nubausti, ir viešojo intereso apginti šėimos santykius nuo nepagrįsto valdžios kišimosi, todėl valstybės turi teisę nustatyti liudytojų privilegijos apimties ribas ir skirtumą tarp santuokos ar registruotos partnerystės ir kitų partnerių.

Nyderlandai buvo tarp tų šalių, kurios padarė išimtį, suteikdamos privilegiją neliudyti tam tikros kategorijos žmonėms, t. y. tik sutuoktiniams ar įregistravusiems savo partnerystę asmenims¹³². EŽTT pažymėjo, kad išimtys, kuriomis leidžiama neatlikti tam tikrų civilinių pareigų, pavyzdžiui, duoti parodymus, turi numatyti konkrečias sąlygas ir formalius reikalavimus, aiškiai išskiriant asmenis, kurie patenka į tokią išimtį. Kadangi pareiškėja pasirinko savo santykių neįregistruoti, ji turėjo priimti ir iš to kylančias teises pasekmes, o būtent – liudijimo imuniteto neturėjimą. Atskirose nuomonėse toks EŽTT sprendimas susilaukė kritikos. Buvo teigiama, jog pasirinktas formalus situacijos aiškinimas neatitinka EŽTT kuriamos „šėimyninio gyvenimo“ praktikos, tiek faktiniu,

---

¹³⁰Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2015 m. spalio 21 d. sprendimas byloje *Oliari ir kt. v. Italija*, pareiškimų Nr. 18766/11 ir 36030/11.

¹³¹Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2012 m. balandžio 3 d. sprendimas byloje *Van Der Heijden v. Nyderlandų Karalystę*, pareiškimo Nr. 42857/05.

¹³²Asmenys bendrai gyventys neįregistravę santuokos turi pilną liudijimo imunitetą keturiose Europos valstybėse – Albanijoje, Andoroje, Moldovoje ir Lietuvoje.

tiesiog socialiniu aspektais¹³³. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad šios bylos esmė buvo susijusi ne su pačios šeimos sampratos apribojimu, o siauresne – valstybių baudžiamojo proceso teisės specifika, EŽTT pasirinktą sprendimą galima laikyti tinkamu ir teisiškai racionali.

Analizuojant šeimos teisinį reglamentavimą mūsų valstybėje, pažymėtinos Konstitucijoje įtvirtintos nuostatos. Konstitucijos 38 straipsnio 1 dalis nurodo, jog šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas¹³⁴, konstitucinė vertybė, kuri turi būti visokeriopai puoselėjama ir saugoma nuo savavališko ir neteisėto kišimosi¹³⁵. Konstitucinėje jurisprudencijoje yra konstatuota, jog šeimos narių santykiai negali būti kildinami tik iš santuokos instituto. Šeimos samprata turi apimti santykius, „grindžiamus šeimos narių tarpusavio atsakomybe, supratimu, emociniu prieraišumu, pagalba ir panašiais ryšiais bei savanorišku apsisprendimu prisiimti tam tikras teises ir pareigas“, t. y. santykių turiniu, o ne jų išraiškos forma¹³⁶. Remiantis šiuo aiškinimu, turi būti atskleidžiama ir šeimos narių ar artimų giminaičių imuniteto samprata.

Konstitucijos 31 straipsnio 3 dalyje konstatuota, jog „draudžiama versti duoti parodymus prieš [...] savo šeimos narius ar artimus giminaičius“¹³⁷. BPK 82 straipsnio 2 dalyje nurodoma, jog „įtariamojo ir kaltinamojo šeimos nariai ar artimieji giminaičiai gali neduoti parodymų arba neatsakyti į kai kuriuos pateiktus klausimus“¹³⁸. Pagal BPK 38 straipsnį asmens šeimos nariais yra laikomi kartu su juo gyvenantys: 1) tėvai (įtėviai); 2) vaikai (įvaikiai); 3) broliai, seserys ir jų sutuoktiniai; 4) asmens sutuoktinis arba asmuo, su kuriuo asmuo bendrai gyvena neįregistravęs santuokos (partnerystė); 4) asmuo, su kuriuo tas asmuo Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nustatyta tvarka susitarė sudaryti santuoką (sužadėtinis); 5) sutuoktinio tėvai; 6) buvę sutuoktiniai. BK 248 straipsnio 2 dalyje pateiktas toks pats asmenų sąrašas, su išimtimi dėl sužadėtinių ir buvusių sutuoktinių¹³⁹. Tuo tarpu, BPK norma dėl artimųjų giminaičių yra blanketinė.¹⁴⁰ Ji nukreipia į BK 248 straipsnio 1 dalį, kurioje pateikiamas toks asmenų sąrašas: 1) tėvai (įtėviai); 2) vaikai (įvaikiai), 2) broliai, seserys; 3) seneliai ir vaikiaičiai. Iš esmės, šeimos

---

¹³³FITZPATRICK, S. *Cohabiting with the Accused: The Formal Limits of Spousal Privilege Affirmed in Van der Heijden v. Netherlands*. B.C. Int'l & Comp. L. Rev. 1, vol. 36, 2014, p. 8.

¹³⁴Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.

¹³⁵*Ibid.*, 22 str. 4 d.

¹³⁶Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimas „Dėl Valstybinės šeimos politikos koncepcijos“, 2011, Nr. 21/2008.

¹³⁷Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.

¹³⁸Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

¹³⁹Žr.: Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741.

¹⁴⁰BPK 15 str. „Artimieji giminaičiai yra Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 248 str.1 d. nurodyti asmenys“.

narių apibrėžimas baudžiamajame procese yra labai platus, jis apima ir svainystės¹⁴¹, ir artimųjų giminaičių santykius.

Svarbu atkreipti dėmesį, jog įstatymas, reglamentuojantis partnerystės įregistravimo tvarką Lietuvoje kol kas nėra priimtas, todėl asmenys negali įregistruoti tokių savo santykių. Tačiau tai, kad valstybė neįgyvendina savo pozityvios pareigos sukurti įstatyminę bazę, negali lemti, kad tokie asmenys negalėtų pasinaudoti jiems suteikiamomis teisėmis, tarp jų ir liudijimo imunitetu. Todėl tai, kad partnerystė nebuvo įregistruota, netrukdo pripažinti asmenį kaltininko, su kuriuo tas asmuo bendrai gyveno, šeimos nariu. Šeimyniniai santykiai kiekvieną kartą identifikuojami *ad hoc*, atsižvelgiant į konkrečios bylos aplinkybes, besikeičiančias socialines, ekonomines, kultūrinės sąlygas bei tradicijas¹⁴². Lietuvos teismai dažniausiai savo praktikoje, atsižvelgia į byloje *Kroon ir kt. v. Nyderlandų Kralystę* suformuluotus kriterijus, pavyzdžiui, „nustatyta, kad D. P. ir A. K. kartu gyveno apie 9 metus, vedė bendrą ūkį, turi du bendrus vaikus [...]; nepaisant to, jog jie negyveno kartu, minėti asmenys nuolat bendravo ir palaikė tarpusavio ryšius“; kalbėdami vienas apie kitą tiek vartojo „sugyventinio“ bei „sugyventinės“ sąvokas“¹⁴³.

Nagrinėjant sužadėtinių liudijimo imunitetą, atkreiptinas dėmesys, jog tam, kad sužadėtinis galėtų būti pripažintas kaltininko šeimos nariu, galinčiu pasinaudoti liudytojo imunitetu, reikia įvertinti viešą paskelbimą apie susitarimą ateityje sudaryti santuoką. Šis paskelbimas netūrėtų būti ribojamas vien nustatytos formos prašymo įregistravimu atitinkamoje institucijoje. Baudžiamajoje justicijoje jam taikomas plečiamais aiškinimas, t. y. jis apima tiek oficialų įregistravimą, tiek viešą paskelbimą be įregistravimo, parodant pasiryžimą ir pasirengimą santuokai. Taigi, baudžiamajo proceso subjektai turi pareigą įvertinti *de facto* ir *de jure* sužadėtinių santykių turinį, jų ryšių pastovumą, įsipareigojimų vienas kitam pobūdį bei kitas aplinkybes, rodančias, jog asmenys neabejotinai ketina ateityje sudaryti santuoką¹⁴⁴.

Kalbant apie buvusių sutuoktinių (iširus santuokai) liudijimo imunitetą, pažymėtina, kad kaltininko buvęs sutuoktinis gali būti pripažintas šeimos nariu atsižvelgiant į aplinkybes, apibūdinančias šių asmenų ryšių pastovumą, įsipareigojimų turinį bei apimtį, bendras atžalas. Šeimai iširus ir pasibaigus faktiniams šeimos santykiams, teisiniai šeimos santykiai nesibaigia – išlieka tam tikros sutuoktinių pareigos vienas kitam ir vaikams¹⁴⁵.

¹⁴¹Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262. 3.136 str. „Svainystė“.

¹⁴²JURKA, R. *Liudytojas ir jo procesiniai interesai baudžiamajame procese*. Registrų centras, 2009, p. 203.

¹⁴³Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 gegužės 14 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 1A-352-387-2013.

¹⁴⁴JURKA, R. *Liudytojas ir jo procesiniai interesai baudžiamajame procese*. Registrų centras, 2009, p. 206.

¹⁴⁵*Ibid.*, p. 207.

Be to, buvusio sutuoktinio nauja santuoka su kitu asmeniu nereiškia savaiminio teisės praradimo į liudijimo imunitetą. Šiuo atveju, reikia įvertinti buvusių sutuoktinių santykius bendrai ir išlikusių faktinių santykių tęstinumą bei jų turinį¹⁴⁶.

Sprendžiant klausimą ar tos pačios lyties asmenims galėtų būti suteiktas liudijimo imunitetas, būtina atsižvelgti į anksčiau aptartą Konstitucinio Teismo jurisprudenciją. Konstitucinio Teismo praktikoje yra pabrėžiama, kad šeimos gyvenimui nustatyti yra svarbiausias santykių turinys, o ne jų išraiškos forma. Taigi nepaisant to, jog Lietuvoje tos pačios lyties asmenims nėra suteikta teisė sudaryti santuoką ar įregistruoti partnerystės sutartį, remiantis EŽTT sukurta praktika, teoriškai turėtų būti suteiktas liudijimo imunitetas.

Apžvelgus asmenų, kurie galėtų būti priskiriami šeimos nariams ar artimiems giminaičiams ir kuriems turėtų būti taikomas liudijimo imunitetas, sampratą svarbu paminėti, jog šeimos narių ar artimųjų giminaičių imunitetas nėra absoliutus. Jiems yra suteikta diskrecija apsispręsti ar duoti parodymus, ar apsispręsti dėl jų turinio. Pavyzdžiui, Anglijos 1984 m. *Policijos ir įrodymų baudžiamosiose bylose aktas*¹⁴⁷ taip pat nustato, kad sutuoktinis privalo duoti parodymus dviem atvejais: pagal 80 (2) straipsnį, kai parodymai yra kaltinamojo naudai, ir pagal 80 (3) straipsnį – kaltinamojo prašymu ypač sunkiais atvejais, pavyzdžiui, kai grasinama moteriai ar jaunesniam kaip šešiolikos metų asmeniui¹⁴⁸. Prancūzijoje taikomi liudijimo imunitetai yra dar kuklesni. Prancūzijos BK 434-11 straipsnyje¹⁴⁹ teigiama, kad baudžiamojon atsakomybėn už nekaltai apkaltintam asmeniui naudingų parodymų nedavimą nėra traukiami tikrojo kaltininko ir jo padėjėjo sutuoktiniai, sugyventiniai ir tiesioginės linijos giminaičiai. Pagal Prancūzijos BPK 335 straipsnį šeimos nariai ar giminaičiai duoda parodymus nepriesiekdami, su tam tikromis išimtimis. Taip pat, pagal teismų praktiką teisėjas negali dėl melagingų parodymų apklausti ir sutuoktinių vaikų, kadangi tai „yra padorumu paremta pamatinė taisyklė, kurios negalima pažeisti prisidengiant baudžiamuoju procesu“¹⁵⁰. Tačiau pabrėžtina, kad ši išimtis taikoma tik konkrečiai nurodytam nusikaltimui. Turkijos BPK 45 (1) straipsnis¹⁵¹ leidžia atsisakyti liudyti sužadėtiniui (-ei), vyrui ar žmonai, net ir išsituokus, įtariamojo (kaltinamojo) ir jo sutuoktinio tiesioginės linijos giminaičiams iki trečiojo laipsnio, šoninės linijos giminaičiams iki antrojo laipsnio ir asmenims, kuriuos sieja

---

¹⁴⁶*Ibid.*

¹⁴⁷*Police and Criminal Evidence Act 1984* [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1984/60/contents>.

¹⁴⁸Pradel, J. *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 420.

¹⁴⁹*Ibid.*

¹⁵⁰*Ibid.*, p. 421.

¹⁵¹Turkijos baudžiamosio proceso kodeksas [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: www.legislationline.org/documents/id/17788. 46 (1) a ir 47 (1) str

įvaikinimo santykiai. Sutikus liudyti, išvardinti asmenys gali atsisakyti prisiekti¹⁵². Tuo tarpu, pagal Lietuvos BPK 278 straipsnio 1 ir 2 dalį, kaltinamojo artimieji giminaičiai ir šeimos nariai nėra prisaikdinami, tačiau, jeigu jie sutinka duoti parodymus, jie turi būti įspėti dėl atsakomybės pagal BK 235 straipsnį už melagingus parodymus ir prisaikdinti¹⁵³.

Apibendrinant pažymėtina, kad EŽTT ir Lietuvos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje analizuojama šeimos nario ir artimo giminaičio samprata neapsiriboja vien tradicinės šeimos, sukurtos santuokos pagrindu, sąvoka. Tai patvirtina ir tarptautinės teisės praktika. Kalbant apie baudžiamąjį procesą, tarptautinėje teisėje taip pat pripažįstama, jog valstybės turi teisę pačios nustatyti liudytojų imuniteto apimtį ribas, nustatant, kas baudžiamajame procese yra laikomas šeimos nariu ar artimu giminaičiu. Šiuo atžvilgiu Lietuvos įstatymų leidėjas yra įtvirtinęs gana platų tokių asmenų sąrašą, kuriems atitinkamai baudžiamajame procese turėtų būti suteikimas šeimos narių ar artimų giminaičių imunitetas.

2.2. Profesiniai liudijimo imunitetai

2.2.1. Teisėjų liudijimo imunitetas

Sakydamas kalbą nacionaliniame teisėjų koledže, Australijos vyriausiasis teisėjas seras Gerardas Brennanas (*Sir Gerard Brennan*) pabrėžė, jog teisėjai privalo tarnauti visuomenei įgyvendindami vieną iš pagrindinių valstybės pareigų – teisingumo užtikrinimą. Laisvė, taika, tvarka ir teisėta bei gera valstybės valdymo sistema – pagrindinės visuomenės vertybės – priklauso nuo to ar tinkamai įgyvendinamos teisėjų pareigos. Tik tada, kai visuomenė pasitiki teismų sistema ir jos teisėjų priimtais sprendimais, valstybė gali būti laikoma teisine¹⁵⁴. Atsižvelgiant į tai, teisėjams yra suteikiamos papildomos garantijos, turinčios jiems padėti įgyvendinti savo pareigas.

Teisė į nešališką teismą, kaip viena iš pagrindinių žmogaus teisių, yra įtvirtinta TPPTP 14 straipsnyje, Chartijos 47 straipsnyje, EŽTK 6 straipsnyje ir VŽTD 10 straipsnyje. EŽTT savo jurisprudencijoje dėl teisėjų nepriklausomumo ir nešališkumo yra nurodęs, jog teisė į nepriklausomumą ir bešališką teisingumo vykdymą užima tokią išskilią vietą,

---

¹⁵²*Ibid.*, 51 (1) str.

¹⁵³Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341.

¹⁵⁴SIR GERARD BRENNAN, Chief Justice of Australia, addressing the National Judicial Orientation Programme, Wollongong, Australia, 13 October 1996 [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: www.hcourt.gov.au.

kad ji negali būti paaukota dėl tikslingumo¹⁵⁵. Siekiant užtikrinti tokią sampratą teisėjams yra suteikiami imunitetai. EŽTT *Ernst ir kt. v. Belgija* byloje¹⁵⁶ konstatavo, jog teisėjų imunitetas yra senas tradicijas turintis institutas, kuriuo siekiama užtikrinti tinkamą teisingumo įgyvendinimą ir kuris yra įtvirtintas tiek nacionalinėse, tiek tarptautinėse teisinėse sistemose.

Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtintas teismų nepriklausomumo principas, kuris numato, kad teisėjai ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi ir nešališki¹⁵⁷. Konstitucinis Teismas nurodo, jog šis principas „įpareigoja įstatymų leidėją nustatyti tokias teisėjo ir teismų nepriklausomumo garantijas, kurios užtikrintų teismo nešališkumą priimant sprendimą, neleistų kištis į teisėjo ir teismo veiklą įgyvendinant teisingumą“¹⁵⁸. Taip pat, kad „teisėjo ir teismų nepriklausomumas, jų nešališkumas gali būti užtikrinami įvairiomis priemonėmis, *inter alia* įstatymais įtvirtinant jų procesinį nepriklausomumą, teismų organizacinį savarankiškumą ir savivaldą, teisėjų statusą, teisėjo socialines (materialines) garantijas“¹⁵⁹. Viena iš tokių priemonių yra ir teisėjams suteiktas konstitucinis¹⁶⁰ bei procesinis¹⁶¹ imunitetas nuo baudžiamosios atsakomybės. Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 3 straipsnyje nustatyta, kad teisėjai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi nuo proceso dalyvių, teismų administracijos, kitų teisėjų, valstybės valdžios institucijų, pareigūnų bei kitų asmenų; teisėjams negali būti daromas joks politinis, ekonominis, psichologinis, socialinis spaudimas ar kitoks neteisėtas poveikis, kuris galėtų turėti įtakos jų sprendimams; niekas neturi teisės reikalauti, kad teisėjas atsiskaitytų dėl konkrečioje byloje priimto sprendimo¹⁶². Atkreiptinas dėmesys, jog pastarajame įstatyme nėra tiesiogiai nustatytas teisėjo liudijimo imunitetas.

Teisėjų, kaip valstybės tarnautojų, parodymai, gali būti neteisingai suprasti, kaip oficialią reikšmę turintys duomenys. Todėl, laikomasi nuomonės, jog teisėjai turėtų vengti duoti parodymus teisme, nebent jų atsisakymas būtų akivaizdžiai neteisingas asmens atžvilgiu. Tačiau, tokia taisyklė neatleidžia jų nuo pareigos atvykti liudyti gavus

---

¹⁵⁵JURKA, R. *Liudytojas ir jo procesiniai interesai Baudžiamajame kodekse*. Registru centras, 2009, p. 209.

¹⁵⁶Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2003 liepos 15 d. sprendimas byloje *Ernst ir kt. v. Belgija*, pareiškimo Nr. 33400/96.

¹⁵⁷Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.

¹⁵⁸Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Konstitucinio Teismo įgaliojimų peržiūrėti savo nutarimą ir nutraukti pradėtą teiseną, taip pat dėl teismų finansavimo peržiūrėjimo“, 2006, Nr. 33/03.

¹⁵⁹Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. kovo 10 d. nutarimas „Dėl Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimo nuostatų, susijusių su konstituciniu teisėjo ir teismų nepriklausomumo principu, išaiškinimo“, 2014, Nr. 16/98.

¹⁶⁰Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014. 104 str. ir 114 str.

¹⁶¹Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 17 – 649. 47 str.

¹⁶²*Ibid.*

oficialų šaukimą¹⁶³. BPK 80 straipsnio 2 punktą įtvirtina nuostatą, kad teisėjas negali būti apklausiamas kaip liudytojas apie teismo pasitarimų kambario paslaptį¹⁶⁴. Kadangi pasitarimų kambaryje gali būti tik teisėjai, įeinantys į bylą išnagrinėjusio teismo sudėtį,¹⁶⁵ ir nuosprendis yra priimamas Lietuvos Respublikos vardu¹⁶⁶, teisėjas kaip dalyvis baudžiamajame procese negali pats asmeniškai nuspręsti atskleisti sužinotą informaciją ar ne¹⁶⁷.

Visgi, šis liudijimo imunitetas yra ribotas, kadangi draudžiama klausti tik apie tam tikrą informacijos rūšį. Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodeksas¹⁶⁸ nurodo, jog teisėjai, eidami savo pareigas, turi vadovautis konfidencialumo principu, t. y. griežtai laikytis valstybės ar tarnybos paslaptį sudarančios ir kitos neskelbtinos informacijos apsaugos reikalavimų, neatskleisti bylos nagrinėjimo metu gautos konfidencialios informacijos. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo reglamento 39 straipsnis¹⁶⁹ aiškiai įvardija, jog teisėjas turi saugoti pasitarimo kambario paslaptį. Nors įstatymuose nėra *expressis verbis* nurodyta, kas yra laikoma teismo pasitarimų kambario paslaptimi, tačiau ji gali būti pateikta remiantis konstitucinių procesinių normų aiškinimu.

Pagal Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 53 straipsnio 3 dalį teismo pasitarimų kambario paslaptis apima nuomones, pareikštas pasitarimų kambaryje bei su balsavimu susijusi informacija. Be to, nuomonės paskelbimu nėra laikomas atskirosios nuomonės pareiškimas¹⁷⁰. Reikėtų pastebėti, jog konstitucinėje jurisprudencijoje yra aptariama galimybė baigus pasitarimą pasikviesti į posėdį tarnautoją, kad šis užrašytų jam diktuojamą Konstitucinio Teismo nutarimą ar išvadą¹⁷¹. Toks asmuo taip pat negalėtų būti apklausiamas kaip liudytojas dėl savo pareigų sužinotos teismo pasitarimų kambario paslapties.

Lyginamuoju aspektu, Prancūzijoje visuomet dominuoja reikalavimas saugoti paslaptį. Teisėjai be jokių išimčių negali atskleisti teismo vidinių sprendimų aptarimų ar balsavimo informacijos, nėra leidžiamos atskirosios nuomonės¹⁷². Turkijos teisinėje sistemoje teisėjo

---

¹⁶³Jungtinių Tautų Narkotikų ir nusikalstamumo biuras. *Teisėjų etikos vadovas Nigerijos teisėjams*, p. 67 [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: https://www.unodc.org/documents/corruption/publications_unodc_judicial_training.pdf.

¹⁶⁴Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341.

¹⁶⁵*Ibid.*, 298 str.

¹⁶⁶*Ibid.*, 297 str.

¹⁶⁷JURKA, R. *Liudytojas ir jo procesiniai interesai baudžiamajame procese*. Registrų centras, 2009, p. 209

¹⁶⁸Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodeksas. 2006 m. birželio 28 d., Nr. 12 P-8. 10 str. 1 d.

¹⁶⁹Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo reglamentas. 2015 m. rugpjūčio 31 d., Nr. 17B-3 redakcija.

¹⁷⁰Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1993, Nr. 6-120. 53 str. 3 d.

¹⁷¹*Ibid.*, 53 str. 2 d.

¹⁷²RAFFAELLI, R. *Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs*. European Parliament, 2012, p. 18 [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201304/20130423ATT64963/20130423ATT64963EN.pdf>.

liudijimo imunitetas gali būti kildinamas iš Turkijos BPK 46 (1)-a ir 47 (1) straipsnių, kuriose įvirtintos normos draudžia atskleisti teisėjui einant pareigas sužinotą informaciją, kuri pripažįstama valstybės paslaptimi¹⁷³. Tuo tarpu, Didžiosios Britanijos baudžiamais procesas išsiskiria prisiekusiųjų dalyvavimu priimant sprendimą, todėl atsiranda reguliavimo ypatumų. 1981 m. Teismo negerbimo akto 8 (1) straipsnis¹⁷⁴ draudžia gauti, pavišinti ar skleisti bet kokią informaciją apie pasitarimų kambaryje išsakytas nuomones ir teiginius, naudotus argumentus ar balsavimo rezultatus. Šis draudimas apima tiek tiesiogiai, tiek netiesiogiai gautus duomenis. Iš prisiekusiųjų negali būti reikalaujama pagrįsti savo sprendimą ar atskleisti bet kokia forma, kaip jis buvo priimtas, nebent būtų nustatyta, kad šio proceso metu buvo padaryta nusikalstama veika. Taigi, pasitarimų kambario paslaptis taikomas toks pats slaptumo reikalavimas ne visada yra absoliutus.

Apžvelgiant nurodytą Lietuvos ir užsienio šalių doktriną, kadangi teisėjų nepriklausomumas yra laikomas laisvės, pagarbos žmogaus teisėms ir nešališko įstatymo taikymo pagrindu¹⁷⁵, darytina išvada, jog teisėjų liudijimo imunitetas negali būti laikomas jų asmenine išimtinė teise ar privilegija. Piktnaudžiavimas priimant nuosprendį nesuteikia teisės būti neliečiamam ir nepriklausomam. Todėl galima teigti, kad teisėjų liudytojų imunitetas, kurį nustato BPK 80 straipsnio 2 punktą, galioja, jeigu teisėjas nepiktnaudžia savo teisine padėtimi ir gali būti ribojamas¹⁷⁶.

Apibendrinant, teisėjų liudijimo imunitetas yra skirtas užtikrinti teisėjų nepriklausomumo ir nešališkumo principų tinkamą įgyvendinimą. Jis užtikrina konfidencialios informacijos apsaugą ir teisinės sistemos stabilumą. Kiekviena valstybės gali pasirinkti ar jis bus absoliutus, ar ribotas pagal savo teises tradicijas, tačiau jo aktualumas demokratijai išlieka nepaneigiamas.

---

¹⁷³Turkijos baudžiamojo proceso kodeksas [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: www.legislationline.org/documents/id/17788.

¹⁷⁴*Contempt of Court Act 1981* [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/49>.

¹⁷⁵2010 lapkričio 17 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendaciją CM/Rec(2010)12 dėl teisėjų nepriklausomumo, veiklos efektyvumo ir atsakomybių (Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: independence, efficiency and responsibilities, adopted by the Committee of Ministers on 17 November 2010 at the 1098th meeting of the Ministers' Deputies) [interaktyvus; žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://www.teismai.lt/lt/naujienos/teismu-sistemos-naujienos/europos-tarybos-ministru-komiteto-rekomendacija-del-teiseju-nepriklausomumo-veiklos-efektyvumo-ir-atsakomybiu/597>.

¹⁷⁶JURKA, R. *Liudytojas ir jo procesiniai interesai Baudžiamajame kodekse*. Registrų centras, 2009, p 210.

2.2.2. Gynėjų ir atstovų liudijimo imunitetas

Kiekvieno asmens galimybė gauti nepriklausomą teisinę konsultaciją, siekiant įvertinti jo konkrečiai situacijai taikomą teisinį reguliavimą, yra esminė teisinės valstybės garantija¹⁷⁷. Atsižvelgiant į tai, nurodoma, jog gynėjai užima centrinę padėtį vykdamą teisingumą, kaip visuomenės ir teismų tarpininkai¹⁷⁸. Jie laikomi vienais svarbiausių proceso dalyvių, padedančių užtikrinti žmogaus teises. Todėl siekiant, kad jie galėtų tinkamai atlikti savo profesines pareigas, jiems suteikiamos papildomos garantijos. Jos yra skirtos ne užtikrinti gynėjų asmenines prioritетines teises, bet užtikrinti asmenų konstitucinę teisę į teisingą teismą, kurios sudedamosios dalys yra asmens teisė turėti nepriklausomą gynėją ir teisė konfidencialiai bendrauti su savo gynėju (atstovu).

Minėtas teises tarptautiniu lygiu, reglamentuoja TPPTP 14 straipsnis, Chartijos 7, 41 ir 47 straipsniai, EŽTK 6 ir 8 straipsniai ir VŽTD 12 straipsnis. Jos yra įtvirtintos ir Jungtinių Tautų „Advokatų vaidmens pagrindinių principų“ 16, 24, 25 punktuose, kurie draudžia valdžios ir valdymo institucijų kišimąsi į advokatų profesinę veiklą, akcentuoja advokatų ir jų savivaldos institucijų nepriklausomybę ir numato tik bendradarbiavimo pagrindu pagrįstus santykius su valdžios ir valdymo institucijomis. Be to, nurodo, jog advokato veikla nuolat yra susijusi su teisinės pagalbos teikimu, todėl turi būti nuolat užtikrinama ir konfidencialumo garantija¹⁷⁹. Valstybės pareiga gerbti advokato ir jo kliento bendravimo konfidencialumą yra įtvirtinta ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/48/ES „Dėl teisės turėti advokatą vykstant baudžiamajam procesui ir Europos arešto orderio vykdymo procedūroms ir dėl teisės reikalauti, kad po laisvės atėmimo būtų informuota trečioji šalis, ir teisės susisiekti su trečiaisiais asmenimis ir konsulinėmis įstaigomis laisvės atėmimo metu“ 4 straipsnyje¹⁸⁰. Bendravimas pagal šią direktyvą apima advokato ir kliento susitikimus, korespondenciją, pokalbius telefonu ir kitų pagal nacionalinę teisę leidžiamų formų bendravimą.

EŽŽT savo jurisprudencijoje yra konstatavęs, jog vienas iš pagrindinių veiksmų, lemiančių veiksmingą advokato atstovavimą kliento interesams yra būtent informacijos,

---

¹⁷⁷Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1982 m. gegužės 18 d. sprendimas byloje *AM & S v. Komisija* C-155/79, EU:C:1982:157. (18 ir 21 punktai)

¹⁷⁸*Ibid.*

¹⁷⁹Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos rezoliucija Nr. 45/121 dėl advokatų vaidmens pagrindinių principų.

¹⁸⁰2013 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/48/ES dėl teisės turėti advokatą vykstant baudžiamajam procesui ir Europos arešto orderio vykdymo procedūroms ir dėl teisės reikalauti, kad po laisvės atėmimo būtų informuota trečioji šalis, ir teisės susisiekti su trečiaisiais asmenimis ir konsulinėmis įstaigomis laisvės atėmimo metu. OJ L 294, 6.11.2013, p. 1–12.

kuria jie keičiasi, konfidencialumo apsaugos principas¹⁸¹. Suteikiant advokatams išskirtinę teisę ginti asmenį teisme, kartu jiems keliami ir diskretiškumo, sąžiningumo bei elgesio pagal advokato etikos taisykles reikalavimai¹⁸². Pagal šiuos reikalavimus, advokato ir jo kliento santykiai turi būti pagrįsti visišku pasitikėjimu, t. y. klientui turi būti suteikiama aiški garantija, kad jokia informacija, perduota advokatui, jokių būdų netaps žinoma tretiesiems asmenims¹⁸³. Iš tiesų, tokių santykių išsaugojimo naudingumas yra pagrindžiamas dviem aspektais. Iš vienos pusės, tai naudinga klientui, paslapties turėtojui, kuris gali būti tikras, kad patiki paslaptį patikimam trečiajam asmeniui, savo advokatui. Iš kitos pusės, tai taip pat naudinga visai visuomenei, nes tai skatina įstatymo žinojimą ir naudojimąsi teise į gynybą, prisideda prie gero teisingumo vykdymo ir teisybės išaiškėjimo¹⁸⁴.

EŽŽT taip pat išaiškino, kad advokato ir kliento sąžiningas ir atviras bendravimas, garantuojantis efektyvią kliento interesų gynybą, yra galimas tik advokatui turint imunitetą¹⁸⁵. Šie imunitetai nustato apsaugą nuo atskirų baudžiamojo proceso veiksmų atlikimo (tarp jų ir apklausos) arba numato kitokias taisykles atskiriems veiksams atlikti. Jie nėra absoliutūs, kadangi neapima situacijų, kai esama objektyvių ir faktinių aplinkybių, leidžiančių įtarti, jog advokatas dalyvauja nusikalstamoje veikoje kartu su įtariamuoju arba kaltinamuoju, t. y. tokia advokato veikla nėra laikoma teisėta pagalba įtariamiesiems arba kaltinamiesiems¹⁸⁶. Be to, valstybės gali riboti tokius imunitetus remdamosi balanso tarp asmens teisių ir viešojo intereso principu.

EŽTT *Vinci Construction ir GTM Génie Civil et Services v. Prancūziją byloje*¹⁸⁷ konstatavo, kad elektroninių duomenų, įskaitant elektroninį susirašinėjimą, kuriam taikoma advokato ir kliento bendravimo konfidencialumo apsauga buvo ribojama siekiant „ekonominės šalies gerovės“ ir „pažeidimų ar nusikaltimų prevencijos“. Šis ribojimo tikslas iš esmės buvo teisėtas, tačiau jis buvo pritaikytas neproporcingai. Ypač daug laisvės paliekama nustatant apribojimus, siekiant kovoti su terorizmu. Jungtinės

---

¹⁸¹ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2007 m. kovo 13 d. sprendimas byloje *Castravet v. Moldova*, pareiškimo Nr. 23393/05.

¹⁸² Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1994 m. vasario 24 d. sprendimas byloje *Casado Coca v. Ispaniją*, pareiškimo Nr. 5450/89.

¹⁸³ *Ibid.*

¹⁸⁴ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2007 m. gruodžio 18 d. byloje *Švedija v. Komisiją C-305/05*. Generalinio advokato M. Poiaras Maduro 2006 gruodžio 14 d. išvada, p. 54.

¹⁸⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2007 m. kovo 13 d. sprendimas byloje *Castravet v. Moldova*, pareiškimo Nr. 23393/05.

¹⁸⁶ 2013 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/48/ES dėl teisės turėti advokatą vykstant baudžiamajam procesui ir Europos arešto orderio vykdymo procedūroms ir dėl teisės reikalauti, kad po laisvės atėmimo būtų informuota trečioji šalis, ir teisės susisiekti su trečiaisiais asmenimis ir konsulinėmis įstaigomis laisvės atėmimo metu. OJ L 294, 6.11.2013, p. 1–12. 33 punktą.

¹⁸⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2015 m. balandžio 2 d. sprendimas byloje *Vinci Construction ir GTM Génie Civil et Services v. Prancūziją*, pareiškimo Nr. 63629/10 ir 60567/10.

Karalystės *Lordų Rūmai Re McE* byloje¹⁸⁸ įtvirtino, jog teisėjas gali priimti sprendimą, leisti teisėsaugos institucijoms stebėti advokatų ir jų klientų (tiek suimtų ar kalinimų, tiek esančių laisvėje) bendravimą, jeigu tai padėtų užkardyti grėsmę nacionaliniam saugumui. Jie atmetė nuomonę, kad šiuo atveju yra pažeidžiama 1984 m. *Policijos ir įrodymų baudžiamosiose bylose akte*¹⁸⁹ įtvirtinta privilegijuoto bendravimo tarp advokato ir kliento taisyklė. Iš esmės Jungtinėje Karalystėje yra palikta labai plati tesimų diskrecija šiuo klausimu. *Öcalan v. Turkiją (Nr. 2)* byloje¹⁹⁰ EŽTT taip pat nagrinėjo situaciją, susijusią su terorizmu ir konfidencialumo apsauga. Buvo priimta norma, leidžianti teisėjui priimti sprendimą, dėl tam tikrų ribojimų advokatui lankant savo dėl organizuoto nusikaltimo kalinamą klientą, jeigu yra pakankamai įrodymų, kad tokie apsilankymai yra naudojami susižinojimui teroristinės organizacijos viduje. Tokie ribojimai pasireiškė privalomu pareigūno dalyvavimu, kai nuteistasis susitinka su savo advokatu, jų dokumentų kontrole ar jų poėmiu. EŽTT nurodė, jog asmens, kalinamo dėl terorizmo nusikaltimų, advokato ir kliento bendravimo konfidencialumui gali būti taikomi didesni „teisėti apribojimai“, jeigu jie yra nepaneigiamai reikalingi apsaugoti visuomenę nuo smurto. Vienoje iš atskirųjų nuomonių¹⁹¹, tokia EŽTT pozicija buvo griežtai kritikuojama, ginčijant, kad kliento ir jo advokatų bendravimo ribojimų teisėtumas neturėtų būti nusprendžiamas vien tik atsižvelgiant į nusikalstamos veikos sunkumą. Taigi, EŽTT kol nėra suformavęs aiškių kriterijų gynėjo ir jo kliento konfidencialumo apsaugos ribojimui, kadangi dažniausiai šis klausimas yra susijęs su jautriomis valstybės politikos sritimis, pavyzdžiui, nacionaliniu saugumu. Savo sprendimuose jis pasitenkina saugiu abstrakčių vertinamųjų požymių nurodymu.

Nacionaliniu lygiu asmens, įtariamo padarius nusikaltimą, ir kaltinamojo teisė į gynybą yra įtvirtinta Konstitucijos 31 straipsnio 6 dalyje¹⁹². Ji, liudijimo imuniteto aspektu, yra sukonkretinama BPK 80 straipsnio 3 punkte, kuris teigia, kad kaip liudytojas negali būti apklausiamas įtariamojo, kaltinamojo, išteisintojo ar nuteistojo gynėjas, nukentėjusiojo, civilinio ieškovo, civilinio atsakovo atstovai – dėl aplinkybių, kurias jie sužinojo atlikdami gynėjo arba atstovo pareigas¹⁹³. Panaši taisyklė įtvirtinta ir Lietuvos

---

¹⁸⁸Lordų rūmai. 2009 kovo 11 d. sprendimas baudžiamosioje byloje *In re McE* (Šiaurės Airija), Nr. UKHL 15.

¹⁸⁹1984 *Police and Criminal Evidence Act*. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1984/60/contents>. 10 str.

¹⁹⁰Europos Žmogaus Teisių Teismas 2014 m. kovo 18 d. sprendimas byloje *Öcalan v. Turkiją (Nr. 2)*, pareiškimų Nr. 24069/03, 197/04, 6201/06 and 10464/07, 135 p.

¹⁹¹*Ibid.*, p. 43.

¹⁹²Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.

¹⁹³Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

Respublikos advokatūros įstatymo 46 straipsnio 1 dalyje¹⁹⁴, papildomai nurodant, kad advokatas negali būti ir šaukiamas į apklausą¹⁹⁵. Šio įstatymo 5 straipsnio 4 ir 5 punktuose, 39 straipsnio 3 punkte, 45 straipsnio 1 ir 2 dalyse, 46 straipsnio 3 ir 5 dalyse nustatytos ir kitos normos, saugančios advokato ir jo kliento bendravimo konfidencialumą. Jos imperatyviai draudžia viešai arba slaptai susipažinti su advokato profesinę paslaptį sudarančia informacija ir ją naudoti kaip įrodymą. Advokato profesinę paslaptimi yra laikoma kreipimosi į advokatą faktas, sutarties su klientu sąlygos, kliento suteikta informacija ir pateikti duomenys, konsultacijos pobūdis ir kliento pavedimu advokato surinkti duomenys¹⁹⁶. Jos apsaugai senatis nėra taikoma, kadangi, kaip nurodo Advokatų etikos kodekso 5 straipsnio 1 dalis, „konfidencialumas yra pagrindinė ir svarbiausia advokato teisė ir pareiga“.¹⁹⁷ Šią pareigą įgyvendinti turi ne tik advokatai, bet ir advokato padėjėjai, advokatų profesinės bendrijos darbuotojai, kiti asmenys, kurie yra pasitelkiami teikiant teisinę paslaugą¹⁹⁸.

Taip pat draudžiama klausytis telefoninių pokalbių, kontroliuoti kitą telekomunikacijų tinklais perduodamą informaciją ir kitokį susižinojimą ar veiksmus, išskyrus atvejus, kai advokatas yra įtariamas ar kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką. Šis leidimas taikomas tik su pareikštais įtarimais ar kaltinimais susijusiems dokumentams. Atsižvelgiant į tai, teismų praktikoje, remiantis anksčiau paminėta tarptautine praktika, laikomasi nuomonės, kad informacija apie paties advokato neteisėtus, juolab nusikalstamus veiksmus, ginant kliento interesus negali būti laikoma profesine advokato paslaptimi arba žiniomis, kurias advokatas sužinojo vykdydamas gynėjo pareigas. Leisti klausytis advokato telefoninių pokalbių, kontroliuoti kitą telekomunikacijų tinklais perduodamą informaciją ir kitokį susižinojimą ar veiksmus galima ir pastarajam dar neįgijus BPK numatyto įtariamojo ar kaltinamojo teisinio statusu, tačiau tokiam sprendimui priimti turi būti ikiteisminio tyrimo metu surinkta pakankamai duomenų, leidžiančių pagrįstai manyti, kad advokatas gali būti padaręs nusikalstamą veiką¹⁹⁹.

Iš nagrinėtos jurisprudencijos matyti, jog šiuo liudijimo imunitetu pirmiausia yra saugomi profesiniai advokatų ir jų klientų santykiai, todėl kyla neaiškumų, kai asmenį atstovauja ne advokatas. Įtariamojo, kaltinamojo, nuteistojo arba nukentėjusiojo, kai jie yra nepilnamečiai ar neveiksnūs, atstovais pagal įstatymą gali būti jų tėvai, įtėviai,

¹⁹⁴Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas, *Valstybės žinios*, 2004, 50 – 1632.

¹⁹⁵Šiuo aspektu normos nėra suderintos ir tai praktikoje kelia problemų. (Žr. JURKA, R. *Liudytojas ir jo procesiniai interesai baudžiamajame procese*. Registrų centras, 2009, p. 213-214).

¹⁹⁶Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas, *Valstybės žinios*, 2004, 50 – 1632. 5 str., 46 str. 5 d.

¹⁹⁷Lietuvos advokatų etikos kodeksas, *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 50-1632.

¹⁹⁸*Ibid.*, 5 str. 3

¹⁹⁹Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. kovo 31 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 1S-391-557/2014.

globėjai, rūpintojai arba įstaigos, kuri globoja ar rūpinasi minėtais asmenimis, įgalioti asmenys²⁰⁰. Šiuo atveju, atstovaujamasis asmuo nėra klientas, jo tarpusavio santykiai su atstovu yra labiau asmeninio, o ne profesinio pobūdžio, todėl tokio bendravimo konfidencialumas nėra saugomas atstovo liudijimo imunitetu, t. y. juos galima apklausti kaip liudytojus²⁰¹. Tik tėvai (įtėviai) gali atsisakyti liudyti remdamiesi draudimu versti duoti parodymus prieš savo šeimos narį ar artimą giminaitį. Be to, nukentėjusiojo, civilinio ieškovo, civilinio atsakovo įgaliotuoju atstovu gali būti ne tik advokatas arba advokato padėjėjas, bet ir kitas aukštąjį teisinį išsilavinimą turintis asmuo²⁰². Pastarasis taip pat nėra saugomas liudytojo imuniteto. Tai ypač aktualu specialiojo liudytojo apklausos atveju, kadangi yra paliekama spraga, gauti kaltinamojo pobūdžio duomenis, sužinotus teikiant teisinę pagalbą.

Bendrosios teisės šalyse yra priimta laikyti gynėjo pareigą saugoti profesinę paslaptį garantija, kuri priklauso klientui, t. y. jis gali duoti sutikimą atskleisti žinias²⁰³. Tokia pozicija buvo išsakyta *AM & S v. Komisija* byloje²⁰⁴, nurodant, jog konfidencialumo saugoma profesinė paslaptis nėra advokato nuosavybė, o yra jo kliento privilegija²⁰⁵. Turkijos BPK 47 (1)-a straipsnyje yra įtvirtinta tokia pat taisyklė. Tuo tarpu Prancūzijoje advokatai negali atskleisti paslapties netgi kaltinamojo prašymu²⁰⁶. Nagrinėjant Lietuvos BPK nuostatas šiuo klausimu, reikia pritarti nuomonei, kad dabartinis imperatyvus draudimas apklausti advokatą ar atstovą liudytoju galėtų būti pakeistas dispozityviu²⁰⁷, ir tai nei kiek nepakenktų šio instituto saugomoms vertybėms.

Trumpai atkreipiant dėmesį į baudžiamąjį persekiojimą vykdančius valstybės pareigūnus, nurodytina, jog Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje pažymėta, kad BPK normose nėra draudimų, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnas negali būti apklausiamas kaip liudytojas, kad tokio liudytojo parodymais, vertinant juos visų ištirtų bylos duomenų kontekste, negalima remtis grindžiant priimamą sprendimą. Tokia pati praktika taikoma ir kriminalinės žvalgybos veiksmus atliekančių pareigūnų, prokurorų apklausoms²⁰⁸. Tačiau, reikia pabrėžti, kad šie pareigūnai negali atskleisti informacijos, kuri pagal Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo 7 straipsnį yra

---

²⁰⁰Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341. 53 str. 2 d.

²⁰¹*Ibid.*, 54 str. 3 d.

²⁰²*Ibid.*, 55 str. 2 d.

²⁰³PRADEL, J. *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 421.

²⁰⁴Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1982 m. gegužės 18 d. sprendimas byloje *AM & S v. Komisija* C-155/79, EU:C:1982:157.

²⁰⁵JURKA, R. *Liudytojas ir jo procesiniai interesai baudžiamajame procese*. Registrų centras, 2009, p. 212.

²⁰⁶PRADEL, J. *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 421.

²⁰⁷JURKA, R. *Liudytojas ir jo procesiniai interesai baudžiamajame procese*. Registrų centras, 2009, p. 213.

²⁰⁸Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. vasario 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-17-139/2015; Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 lapkričio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-576-148/2015.

pripažinta tarnybos ar valstybės paslaptimi²⁰⁹. Pavyzdžiui, jie gali atsisakyti atskleisti kriminalinės žvalgybos slaptųjų dalyvių tapatybę²¹⁰. Tokios pačios taisyklės laikosi ir Jungtinės karalystės²¹¹, Prancūzijos²¹² ir Turkijos²¹³ teisėsaugos institucijos.

Apibendrinant galima teigti, jog teisė konfidencialiai bendrauti su savo gynėju ar atstovu yra sudėtinė teisės turėti gynėją ar atstovą dalis ir yra viena iš asmens teisės į teisminę gynybą veiksmingo įgyvendinimo sąlygų. Ji riboja teisėsaugos institucijų galimybę išsiaiškinti tiesą bet kokia kaina. Lietuvos BPK numatytas gynėjo ar atstovo liudijimo imunitetas remiasi konfidencialumo užtikrinimo pareiga, kuri tam tikrais atvejais gali būti apribota, užkertant kelią juo pasinaudoti siekiant nusišalinti neteisėtus veiksmus.

2.2.3. Dvasininkų liudijimo imunitetas

Tikėjimo laisvė yra laikoma viena pagrindinių demokratinės visuomenės vertybių²¹⁴. Tarptautiniu lygiu ją įtvirtina TPPTP 18 straipsnis, Chartijos 10 straipsnis, EŽTK 9 straipsnis ir VŽTD 18 straipsnis. Visuose šiuose tarptautinių dokumentų straipsniuose iš esmės vienodai nurodoma, jog „kiekvienas asmuo turi teisę į minties, sąžinės ir religijos laisvę“, kuri, be kita ko, apima ir teisę laisvai „tiek vienam, tiek kartu su kitais, viešai ar privačiai, laisvai skelbti savo religiją ar tikėjimą, [...] atliekant apeigas, praktikuojant tikėjimą [...]“²¹⁵. Kaip šita norma yra perkeliama į baudžiamąjį procesą, kur itin svarbu vertinti pusiausvyrą tarp asmens bei visuomenės interesų, priklauso nuo kiekvienos valstybės politikos, jos tradicijų, socialinių, kultūrinių ir istorinių elementų²¹⁶.

Lietuvos Konstitucijos 26 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė yra nevaržoma“²¹⁷. Ši nuostata yra svarbi garantija, kad bus visavertiškai įgyvendinamos kitos žmogaus konstitucinės teisės ir laisvės bei užtikrina galimybę įvairių pažiūrų žmonėms gyventi atviroje, teisingoje ir darnioje pilietinėje visuomenėje²¹⁸. Konstitucinėje jurisprudencijoje nurodoma, jog ši laisvė savo turiniu yra susiusi ir su

²⁰⁹Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslaptį įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 105-3019.

²¹⁰Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 122-6093. 17 str. 3 d.

²¹¹PRADEL, J. *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 422.

²¹²*Ibid.*

²¹³YENISEY, F. *Criminal Procedure Law in Turkey*. Istanbul, 2015, p. 65.

²¹⁴Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1993 m. gegužės 25 d. sprendimas byloje *Kokkinakis v. Graikiją*, pareiškimo Nr. 260-A.

²¹⁵Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 40-987; 2000, Nr. 96-3016. 9 str.

²¹⁶Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2011 m. kovo 18 d. sprendimas byloje *Lautsi ir kt. v. Italiją*, pareiškimo Nr. 30814/06.

²¹⁷Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.

²¹⁸Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių Švietimo įstatymo nuostatų“, 2000, Nr. 23/98.

Konstitucijos 25 straipsnyje įtvirtinta įsitikinimų bei jų raiškos laisvė. Jų simbiozė pasireiškia tuo, kad laisvė turėti įsitikinimus apima tikėjimo laisvę, t. y. žmogus yra laisvas pats formuoti savo įsitikinimus, pasirinkti pasaulėžiūros vertybes, religinius jausmus. Kadangi asmens įsitikinimų turinys yra privatus reikalas, jis turi būti valstybės institucijų ginamas nuo bet kokios prievartos, kuria būtų siekiama jo pažiūras kontroliuoti²¹⁹. Be to, Lietuvos valstybėje nėra valstybinės religijos²²⁰, todėl valstybinės institucijos turi būti neutralios pasaulėžiūros ir religijos požiūriu, o tai lemia, kad asmenys neturi būti diskriminuojami dėl savo religinių įsitikinimų.

Būtent remiantis valstybės pareiga užtikrinti tikėjimo laisvės apsaugą, įstatymų leidėjas BPK 80 straipsnio 4 punkte įtvirtino, kad kaip liudytojas negali būti apklausiamas dvasininkas, dėl to, kas jam buvo patikėta per išpažintį²²¹. Ši taisyklė remiasi supratimu, jog tarp dvasininko ir tikinčiojo išpažinties metu atsiranda pasitikėjimo santykiai, pagrįsti asmens tikėjimu tam tikromis dvasinėmis vertybėmis.

Kalbant apie dvasininkų liudijimo imunitetą, itin svarbu pažvelgti į paties žodžio „dvasininkas“ semantiką. Tiek Tarptautinių žodžių žodyne²²², tiek Didžiajame lietuvių kalbos žodyne²²³ dvasininkas apibūdinamas, kaip „tas, kas rūpinasi tikinčiųjų dvasios reikalais“²²⁴, kas iš esmės gali būti suprantama, kaip bendrinis visų, su tam tikro tikėjimo kultu susijusių, asmenų terminas²²⁵. Toks įstatymų leidėjo pasirinkimas yra suprantamas, kadangi ne visos religijos vienodai traktuoja šį klausimą. Pagal Katalikų bažnyčios taikomą Kanonų kodeksą nėra nepriklausomų dvasininkų, o šis titulas suteikiamas tik asmenims gavusiems diakono įšventimus²²⁶. Be to, liudytojo imuniteto sampratai itin reikšminga tai, kad imperatyviai yra nurodyta, jog išpažintį gali išklausti tik kunigai²²⁷. Tuo tarpu, islamo religijoje nėra griežtai nustatytos dvasininkų struktūros, todėl imamui gali būti iš esmės bet kuris asmuo, gerai išmanantis religines dogmas²²⁸. Jis savo dvasinį ir moralinį autoritetą gauna ne centralizuotos religinės institucijos, o iš tikinčiųjų bendruomenės pripažinimo²²⁹.

---

²¹⁹*Ibid.*

²²⁰Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014. 43. 7 d. „Lietuvoje nėra valstybinės religijos“.

²²¹Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 37-1341.

²²²Lietuvių kalbos institutas. *Lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-02-31]. Prieiga internete: <http://lkzd.lki.lt/Zodynas/Visas.asp>.

²²³VAITKEVIČIŪTĖ, V. *Tarptautinis žodžių žodynas*. Vilnius: Žodynas, 2007.

²²⁴Priklausomai nuo išpažįstamos konfesijos, juo gali būti kunigas, pastorius, popas, imamas, rabinas ir kt.

²²⁵JURKA, R. *Dvasininkų imunitetas baudžiamajame procese: sampratos problemos*. Teisės problemos, 3 (45), 2004, p. 61.

²²⁶Kanonų teisės kodeksas. Vilnius: UAB „katalikų pasaulio leidiniai“, 2012; Kan. 266.1.

²²⁷*Ibid.*, Kan. 965.

²²⁸AZIZAH AL-HIBRI. *The Muslim Perspective on the Clergy-Penitent Privilege*. 29 Loy. L. A. L. Rev. 1723, 1996, p. 1723.

²²⁹*Ibid.*, p. 1724.

Atkreiptinas dėmesys ir į skirtingą požiūrį į pačią išpažintį. Pagal Kanonų kodekso 983 kanono 1 dalį „išpažinties paslaptis yra nepažeidžiama, todėl konfesarijui absoliučiai neleidžiama netgi dalinai išduoti atgailaujančio žodžiais ar bet koku kitu būdu ir dėl bet kokios priežasties“²³⁰. Taip pat, draudžiama bet koku būdu pasinaudoti sužinota informacija²³¹. Tokia pati pozicija išsakyta ir Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl santykių tarp Katalikų bažnyčios ir valstybės teisinių aspektų 8 straipsnyje, kuris konstatuoja, jog Lietuva „garantuoja, kad išpažinties paslaptis jokių atveju nebus pažeista net ir tada, kai kunigas kviečiamas liudytoju arba dalyvauja teisminiame procese“²³². Toks požiūris pagrindžiamas tuo, jog per išpažintį, kunigas atstovauja ne save, o Dievą. Taigi, nors žmogus išpažįsta savo kaltes per kunigą, jų pokalbio turinys priklauso Dievui ir todėl negali būti atskleistas, net jei asmuo ir duotų tam sutikimą²³³. Tokia pati taisyklė galioja ir situacijai, kai pats kunigas pareiškia norą būti apklaustas apie tai, ką jis sužinojo per išpažintį – tokia apklausa yra imperatyviai draudžiama, o jos metu gauti parodymai negali būti vertinami kaip įrodymai²³⁴.

Tuo tarpu, išpažintis, kaip atviras pasakojimas²³⁵, remiantis tradicinio judaizmo nuostatomis, yra aiškinamas šiek tiek kitaip. Žydų teisėje galioja bendroji taisyklė draudžianti rabinui atskleisti jam konfidencialiai patiktą informaciją. Tačiau yra pabrėžiama ir tai, kad gali būti situacijų, kurios pagal Bibliją draudžia nieko nedaryti ir leidžia rabinui, esant tam tikromis aplinkybėmis²³⁶, nukrypti nuo bendrosios praktikos²³⁷.

Islamo religijoje, laikomasi panašaus požiūrio. Nors musulmonų tikintieji privalo laikyti vienas kito paslaptis didžiausioje pagarboje²³⁸, konfidencialumo reikalavimas nėra absoliutus²³⁹. Jeigu per išpažintį sužinotos informacijos laikymas paslapyje sukeltų didesnę žalą visuomenei ar tam tikriems asmenims, pavyzdžiui, žmogžudystės atveju, imamas turi teisę susisiekti su teisėsaugos institucijoms. Turkijos baudžiamojo proceso teisėje, nėra išskirta speciali norma dvasininko imunitetui, pasiliekant galimybę jį

---

²³⁰Kanonų teisės kodeksas. Vilnius: UAB „katalikų pasaulio leidiniai“, 2012.

²³¹*Ibid.*, Kan. 284.

²³²Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutartis dėl santykių tarp Katalikų bažnyčios ir valstybės teisinių aspektų. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 67-2022.

²³³Kanonų teisės kodeksas. Vilnius: UAB „katalikų pasaulio leidiniai“, 2012, Kan. 989.

²³⁴JURKA, R. Dvasininkų imunitetas baudžiamajame procese: sampratos problemos. *Teisės problemos*, 3 (45), 2004, p. 66.

²³⁵Lietuvių kalbos institutas. *Lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-02-31]. Prieiga internete: <http://lkzd.lki.lt/Zodynas/Visas.asp>.

²³⁶Šios aplinkybės gali apimti fizinę, finansinę, dvasinę ar religinę (per neteisėtą elgesį) žalą.

²³⁷*Žydų teisė ir žydų tikėjimas. Aiškinantis halachą, žydų problemas ir seculiarią teisę teisę* [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://www.jlaw.com/Briefs/lightman4.html>.

²³⁸AZIZAH AL-HIBRI, *The Muslim Perspective on the Clergy-Penitent Privilege*. 29 *Loy. L. A. L. Rev.* 1723, 1996., p. 1725.

²³⁹Kiekvienas musulmonas, tarp jų ir imamas, privalo paklusti ir valstybės įstatymams.

pritaikyti *ad hoc*. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad Turkijos BK 301 straipsnis²⁴⁰ riboja minties laisvę, kas neigiamai veikia ir religijos bei tikėjimo laisvę, galima būtų abejoti ar teisėsaugos institucijos kreiptų didelį dėmesį asmens nuostatoms dėl išpažinties, ypatingai religinių mažumų atveju.

Liuteronų bei Anglikonų bažnyčiose išpažintis nėra laikoma būtina sakralinio apsisvalymo forma²⁴¹, tačiau taip pat pripažįstamas išpažinties konfidencialumo principas, kuris negali būti pažeistas reikalaujant duoti parodymus²⁴². Šiuo atžvilgiu galima paminėti, jog Airijos teisės sistemoje dvasininko liudijimo imunitetas pripažįstamas nurodant, jog jis priklauso kunigui, o ne išpažinties davėjams. Jis skiriasi nuo gynėjui suteikto imuniteto santykių turiniu, kadangi kunigo paslaugos nėra teikiamos už užmokestį²⁴³. Tuo tarpu, Jungtinėje Karalystėje dvasininko liudijimo imunitetas nėra oficialiai įtvirtintas, tačiau pagal egzistuojančią teismų praktiką teisėjas gali įtikinti šalių advokatus nedetalizuoti savo klausimų²⁴⁴. Prancūzijoje dvasininko imunitetas taip pat nėra įtvirtintas, siekiant pabrėžti šalies sekuliarumą, tačiau ir čia pripažįstama jo svarba. Prancūzijos BK 378 straipsnis uždraudžia gydytojams, chirurgams, vaistininkams, pribuvėjoms ir kitiems asmenims atskleisti informaciją, kurią jie sužinojo atlikdami savo profesines pareigas. Būtent iš taisyklė buvo pritaikyta ir dvasininkams, kaip asmenims dėl savo profesijos, susiduriančiais su konfidencialia informacija²⁴⁵. Taigi, dvasininko liudijimo imunitetas taikomas ir tų konfesijų²⁴⁶, kurios nepraktikuoja aiškiai išreikštos išpažinties procedūros, dvasininkų atžvilgiu²⁴⁷, nes kitu atveju, būtų pažeistas valstybės neutralumo principas, jau aptartas šiame skyriuje.

Galima pastebėti, jog šis liudijimo imunitetas susilaukia ir nemažai kritikos. Pavyzdžiui, praėjusiais metais Airijoje buvo priimtas Vaikų pirmenybės įstatymas²⁴⁸,

---

²⁴⁰Turkijos baudžiamajame kodeksas. 301 str. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/6872/preview>.

²⁴¹JURKA, R. *Liudytojas ir jo procesiniai interesai baudžiamajame procese*. Registrų centras, 2009, p. 219.

²⁴²ARAUJO, S. J., J. R. *International Tribunals and Rules of Evidence: The Case for Respecting and Preserving the "Priest-Penitent" Privilege Under International Law*. American University International Law Review 15, no. 3, 2000, p. 652.

²⁴³Aukščiausias Airijos Tesimas. 1945 m. sprendimas baudžiamojoje byloje *Cook v Carrol*, Nr. IR 515.

²⁴⁴PRADEL, J. *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 421.

²⁴⁵ARAUJO, S. J., J. R. *International Tribunals and Rules of Evidence: The Case for Respecting and Preserving the "Priest-Penitent" Privilege Under International Law*. American University International Law Review 15, no. 3, 2000, p. 654 p.

²⁴⁶Pagal Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 5 str. Lietuvoje yra pripažįstamos devynios tradicinės religinės bendruomenės ir bendrijos: lotynų apeigų katalikų, graikų apeigų katalikų, evangelikų liuteronų, evangelikų reformatų, ortodoksų (stačiatikių), sentikių, judėjų, musulmonų sunitų ir karaimų. Iš netradicinių religijų yra pripažinti tik Evangelikai baptistai (viena iš šalyje veikiančių vienuolikos baptistų bendruomenių) ir Septintosios dienos adventistai.

²⁴⁷ABRAMAVIČIUS, A. *et al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 210.

²⁴⁸Children First Act 2015, Number 36 of 2015 [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://www.oireachtas.ie/documents/bills28/acts/2015/a3615.pdf>.

kurio viena iš normų nustatė pareigą dvasininkams pranešti valstybės institucijoms apie smurtą prieš vaikus. Šio įstatymo šalininkai teigė, jog kanonų teisei, ginančiai išpažinties sakralumą, negali būti suteikta viršenybė palyginus su valstybės teise, siekiančia apginti vaikų teises (ypač seksualinių nusikaltimų atveju). Kritikai nurodė, jog paneigiant išpažinties slaptumo absoliutumą nebus pasiekta esminių teigiamų pasikeitimų, kadangi esant tokiai situacijai vargu ar kas savo noru išsakys savo kaltes. Be to, dvasininkai ketina ir toliau laikytis kanonų nuostatų, nes šie jiems turi viršenybę prieš pasaulietinius įstatymus, todėl informacija teisėsaugos institucijų lengviau nepasieks²⁴⁹. Galima teigti, kad Lietuvoje tokia pataisa vargiai ar būtų priimta, kadangi, bent jau Romos katalikų bažnyčia, vaidina gan svarbų vaidmenį valstybės gyvenime²⁵⁰.

Apibendrinant paminėtina, jog dvasininkų liudijimo imunitetas turėtų užtikrinti visų tikėjimų dvasininkų galimybę įgyvendinti savo religines teises atitinkamos konfesijos tikintiesiems. Teisinės institucijos negali taikyti vieno informacijos konfidencialumo modelio, kadangi jis kiekvienoje religijoje gali būti suprantamas kitaip. Iš esmės, prieš atliekant liudytojo apklausą reikėtų išsiaiškinti ar tas asmuo, pagal atitinkamo tikėjimo dogmas, yra laikomas dvasininku, ar jo parodymų turinį sudaro informacija, kuri jam buvo patikėta per išpažinties sampratą atitinkančią procedūrą ir nustatyti ar yra absoliučiai draudžiama jį apklausti (pavyzdžiui, katalikų kunigų atveju), ar ne (pavyzdžiui, musulmonų imamo atveju).

2.2.4. Viešosios informacijos rengėjų, skleidėjų, jų dalyvių bei žurnalistų liudijimo imunitetas

Demokratinėse bendruomenėse pripažįstama, jog nepriklausoma spauda yra visuomenės akys ir ausys. Ji ne tik padeda nušviesti aktualijas, bet ir atskleisti teisės pažeidimus. Jos sukuriamas viešumas ir atvirumas padeda užtikrinti demokratinių vertybių, tarp jų ir saviraiškos bei informacijos laisvės, išsaugojimą, todėl ne veltui yra gajus spaudos, kaip viešojo sarginio šuns, įvaizdis²⁵¹.

---

²⁴⁹KELLY, M. *Irish government seeks to compel priests to break seal of confessional* [interaktyvus]. *The Catholic Herald*, 2011 [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <https://catholicismpure.wordpress.com/2011/07/18/irish-government-seeks-to-compel-priests-to-break-seal-of-confessional/>.

²⁵⁰ Romos katalikų (lotynų apeigų) tikinčiųjų bendruomenių skaičius Lietuvoje yra didžiausias. (Žr.: Oficialiosios statistikos portalas, 2013 [interaktyvus; žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://osp.stat.gov.lt/temines-lenteles13>).

²⁵¹Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Žurnalistų šaltinių apsaugos reikalavimai baudžiamajame procese. Teismų praktika, Nr. M-4, 2008.

Tarptautinėje teisėje saviraiškos laisvės principas, kurio viena iš sudėtinių dalių yra ir spaudos laisvė, yra įtvirtintas TPPTP 19 straipsnyje, Chartijos 11 straipsnyje, EŽTK 10 straipsnyje ir VŽTD 19 straipsnyje. Spaudos laisvė gali būti ginama draudžiant atskleisti tam tikrą informaciją. EŽTT savo jurisprudencijoje yra pabrėžęs, kad būtent žurnalistų šaltinių apsauga yra viena pagrindinių spaudos laisvės sąlygų²⁵². Ši taisyklė yra įtvirtinta ir Europos Parlamento 1994 m. sausio 18 d. rezoliucijoje „Dėl žurnalistų šaltinių konfidencialumo ir valstybės tarnautojų teisės atskleisti informaciją“ bei Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijoje Nr. R (2000) 7 „Dėl žurnalistų teisės neatskleisti savo informacijos šaltinių“²⁵³. Pastarojoje rekomendacijoje teigiama, kad žurnalistų informacijos šaltinių gynimas yra pagrindinė žurnalistų darbo ir laisvės sąlyga, tačiau jis negali būti absoliutus. Kompetentingos valdžios institucijos gali įsakyti atskleisti informacijos šaltinį, jei to reikalauja visuomenės interesas ir jei aplinkybės yra pakankamai svarbios ir rimtos. Šaltinį identifikuojančios informacijos atskleidimas neturėtų būti laikomas būtinybe, jei nėra įtikinamai nustatyta, kad teisėtas interesas atskleisti šaltinį aiškiai nusveria visuomenės interesą neatskleisti šaltinio. Tais atvejais, kai žurnalistai sutinka patenkinti prašymą ar įvykdyti įsakymą atskleisti šaltinį identifikuojančią informaciją, kompetentingos institucijos turėtų apriboti atskleistos informacijos sklaidą viešumoje²⁵⁴. Taigi, kiekviena valstybė turi kompetenciją geriausiai nuspręsti ar yra socialinis poreikis riboti saviraiškos laisvę, tačiau žurnalistų šaltinių atskleidimo atveju, jų vertinimo laisvė yra apribota²⁵⁵.

EŽTT *Goodwin v. Jungtinę Karalystę* byloje, vertindamas žurnalistų teisės neatskleisti savo informacijos šaltinį ribojimo tikslo teisėtumą, yra konstatavęs, kad tokie atvejai turi būti išimtiniai ir aplinkybės, keliančios grėsmę gyvybiškai svarbiam visuomenės interesui, turi būti nustatytos įtikinamai. Vien tik formalaus tikslo nurodymas neužtikrina, kad tokia priemonė yra proporcinga, turi būti pateikiamos konkrečios ir įtikinamai nustatytos aplinkybės, įrodančios grėsmės realumą²⁵⁶. Tikrinant ar toks ribojimas yra būtinas demokratinėje visuomenėje, reikia vertinti ar informacijai gauti nebuvo

---

²⁵²Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1996 m. kovo 27 d. sprendimas byloje *Goodwin v. Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 28957/95.

²⁵³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas, „Dėl viešojo asmens privataus gyvenimo apsaugos ir žurnalistų teisės neatskleisti informacijos šaltinio“. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36/2000.

²⁵⁴*Ibid.*

²⁵⁵Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Žurnalistų šaltinių apsaugos reikalavimai baudžiamajame procese. Teismų praktika, Nr. M-4, 2008.

²⁵⁶Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1996 m. kovo 27 d. sprendimas byloje *Goodwin v. Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 28957/95.

alternatyvių priemonių ir, jei jų buvo, ar jos buvo išnaudotos ir buvo neefektyvios²⁵⁷. *Voskuil v. Nyderlandų Karalystę byloje*²⁵⁸ buvo nuspręsta, kad valstybės interesas žinoti žurnalisto šaltinio tapatybę nebuvo pakankamas, jog nusvertų žurnalisto interesą išlaikyti ją paslapyje, kadangi atsisakymas atskleisti šaltinį iš esmės nesutrukdė nacionaliniam teismui nagrinėti baudžiamąją bylą.

Kita vertus, demokratinėje teisinėje valstybėje visuomenė turi teisę būti informuota apie valstybės institucijos taikomus netinkamus metodus, tuo tarpu, atskleidus pareiškėjo šaltinį, pastarajam galėjo grėsti rimtų padarinių. *Byloje Tillack v. Belgiją*²⁵⁹ Teismas konstatavo, kad, nors kratų žurnalisto namuose ir darbo vietoje atlikimo bei daiktų ir dokumentų paėmimo motyvai buvo reikšmingi, siekiant nustatyti asmenį, atskleidusį konfidencialią informaciją apie Europos kovos su sukčiavimu tarnybos atliekamus tyrimus, tačiau nebuvo pakankamo pagrindo įtarti žurnalistą gavus tokią informaciją papirkimo būdu. Taigi nebuvo nusveriančio viešojo intereso reikalavimo, pateisinančio prievartos priemonės. *Nagla v. Latviją byloje*²⁶⁰, susijusioje su Latvijos Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenų „nutekėjimu“, EŽTT nurodė, jog žurnalistų teisė neatskleisti informacijos šaltinio nepriklauso nuo to ar ta informacija buvo gauta teisėtu būdu ar ne. *Görmüş ir kt. v. Turkiją byloje*²⁶¹ „Nokta“ laikraštis išspausdino straipsnį, paremtą įslaptinta Turkijos karinių pajėgų informacija apie kariuomenės naudojamą leidėjų kompanijų ir žurnalistų atsirinkimo sistemą, pagal tai ar jie šališki, ar priešiški armijos veiksams. Ši sistema naudota neleidžiant konkretiems žurnalistams dalyvauti kariniuose veiksmuose. Siekiant nustatyti informacijos šaltinį ir jį nubausti, buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas, padaryta krata ir dokumentų poėmis. EŽTT pabrėžė, kad šiuo atveju visuomenės teisė būti informuotai apie neteisėtus armijos veiksmus ir siekis apsaugoti valstybės tarnautoją, kaip informatorių, siekiantį atkreipti į tai dėmesį, buvo svarbesnis nei siekis apsaugoti karinių pajėgų vidinio funkcionavimo konfidencialumą. Teisėsaugos institucijų veiksmai pripažinti neproporcingais. Taigi, iš pateiktos EŽTT praktikos galima išskirti šiuos teisėto ribojimo kriterijus: 1) taikomi tik išimtinėmis aplinkybėmis, siekiant teisėtų tikslų, kurie yra įtikinamai pagrįsti; 2) yra proporcingi siekiamam tikslui; 3) būtini demokratinėje visuomenėje, t. y. išnaudotos visos kitos informacijos gavimo priemonės.

---

²⁵⁷Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2003 m. vasario 25 d. sprendimas byloje *Roemen ir Schmit v. Liuksemburgą*, pareiškimo Nr. 51772/99.

²⁵⁸ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2007 m. lapkričio 22 d. sprendimas byloje *Voskuil v. Nyderlandų Karalystę*, pareiškimo Nr. 64752/01.

²⁵⁹Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2007 m. lapkričio 27 d. sprendimas byloje *Tillack v. Belgiją*, pareiškimo Nr. 20477/05.

²⁶⁰Europos Žmogaus Teisių Teismas 2013 m. spalio 16 d. sprendimas byloje *Nagla v. Latviją* pareiškimo Nr. 73469/10.

²⁶¹Europos Žmogaus Teisių Teismas 2016 sausio 19 d. sprendimas byloje *Görmüş ir kt. v. Turkiją*, pareiškimo Nr. 49085/07.

Žvelgiant į EŽTT praktiką lyginamuoju aspektu, galima sakyti, jog dabartinis Lietuvos teisėje įtvirtintas reglamentavimas žurnalisto šaltinio apsaugos klausimu iš esmės atitinka visus tarptautinius standartus. 2002 m. Konstitucinis Teismas nutarime „Dėl viešo asmens privataus gyvenimo apsaugos ir žurnalisto teisės neatskleisti informacijos šaltinio“²⁶² išaiškino, kad Konstitucijos 25 straipsnyje įtvirtinta asmens konstitucinė laisvė nekliudomai ieškoti, gauti ir skleisti informaciją yra laikoma atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės pamatu. Pripažinta, kad ši laisvė nėra absoliuti ir gali būti ribojama įstatymu, jei tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei santvarkai. Nurodyta, kad įstatymu leidėjas, įtvirtindamas žurnalisto teisę išsaugoti informacijos šaltinio paslaptį, kaip vieną iš žiniasklaidos laisvės garantijų, gali nustatyti išimtis iš jos tik tada, kai atskleisti informacijos šaltinį būtina dėl Konstitucijos saugomo svarbesnio intereso. Taip pat pabrėžta, kad turi būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, kad spręsti, ar žurnalistas turi atskleisti informacijos šaltinį, teismas galėtų tik tuo atveju, kai jau yra išnaudotos visos kitos informacijos šaltinio atskleidimo priemonės.

Visgi įstatymų bazėje pakeitimai šiuo klausimu padaryti buvo tik 2014 m.²⁶³, po didelio atgarsio visuomenėje sulaukusios D. Ulbinaitės bylos, kuri buvo susijusi su slapto Valstybės saugumo departamento informacijos atskleidimu žurnalistams²⁶⁴. Šios bylos ikiteisminio tyrimo metu Vilniaus apylinkės teismas, motyvuodamas teisingumo vykdymu, t. y. siekiu nustatyti asmenį, nutekinusį slaptą VSD pažymą apie Rusijos rengiamą informacinę provokaciją prieš šalies Prezidentę, žurnalistę nutartimi įpareigojo atskleisti paslaptingos informacijos šaltinį, be to, teismo nutartimis buvo sankcionuoti ir kiti Specialiųjų tyrimų tarnybos darbuotojų veiksmai: krata žurnalistės namuose, redakcijos darbuotojų kompiuterių poėmis. BNS žurnalistės atžvilgiu iš viso buvo priimtos keturios teismo nutartys, kuriomis pritaikytos vienokios ar kitokios procesinės poveikio priemonės. Paaiškėjo ir tai, kad buvo pasiklausoma beveik visų BNS žurnalistų pokalbių. Vilniaus apygardos teismas, išnaginėjęs BNS žurnalistės skundus, pripažino, kad įpareigojimas atskleisti informacijos šaltinį ir krata buvo paskirti neteisėtai. Anot

---

²⁶²Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas, „Dėl viešo asmens privataus gyvenimo apsaugos ir žurnalisto teisės neatskleisti informacijos šaltinio“. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36/2000.

²⁶³Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 55, 80, 80¹, 149 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 150¹ straipsniu įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2014-07-18, Nr. XII-1017

²⁶⁴Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinė septynių teisėjų kolegija. 2016 m. kovo 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. Nr. 2K-7-76-222/2016.

teismo, šios priemonės turėjo būti kraštutinės, t. y. pritaikytos tik tada, kai buvo išnaudotos visos kitos galimybės²⁶⁵.

Šios bylos padaryta įtaka yra aiškiai pastebima liudijimo imuniteto reglamentavime. Dabar galiojančio BPK 80 straipsnio 5 punkte nustatyta, kad viešosios informacijos rengėjai, skleidėjai, jų dalyviai ir žurnalistai negali būti apklausiami kaip liudytojai dėl to, kas pagal Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymą sudaro informacijos šaltinio paslaptį, išskyrus atvejus, kai: 1) šie asmenys patys sutinka duoti parodymus; 2) yra priimtas teismo sprendimas, kad būtina atskleisti informacijos šaltinio paslaptį dėl gyvybiškai svarbių ar kitų ypač reikšmingų visuomenės interesų; 3) siekiant užtikrinti, kad būtų apgintos asmenų konstitucinės teisės ir laisvės ir kad būtų vykdomas teisingumas; 4) kai kitomis priemonėmis atskleisti informacijos šaltinį nėra galimybės arba jos jau yra išnaudotos (būtent šiuo kriterijumi yra sumažinama teismo diskrecija priimti sprendimą atskleisti šaltinio paslaptį)²⁶⁶. Sprendimo atskleisti informacijos šaltinio paslaptį priėmimas reglamentuojamas BPK 80¹ straipsnio 1 ir 4 dalyse, kuriose nustatyta, kad kai yra būtina atskleisti informacijos šaltinio paslaptį ikiteisminio tyrimo metu, prokuroras kreipiasi su pareiškimu į ikiteisminio tyrimo teisėją, o kai byla jau yra perduota į teismą – sprendimą priima byla nagrinėjantis teismas. Tokį reguliavimą užtikrina ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 8 straipsnio 2 dalis²⁶⁷. Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 15 straipsnis taip pat nurodo: „jeigu informacijos šaltinis prašo išlaikyti jo vardą paslapyje, žurnalistas ir viešosios informacijos rengėjas neturi teisės jo atskleisti. Tokiu atveju žurnalistas ir viešosios informacijos rengėjas prisiima teisinę ir moralinę atsakomybę už skelbiamą informaciją“²⁶⁸.

Reikėtų pastebėti, kad viešosios informacijos rengėjų, skleidėjų, jų dalyvių ir žurnalistų apsauga, valstybės institucijoms panaudojant prievartos priemones (kratą ar poėmį) siekiant atskleisti informacijos šaltinio paslaptį, buvo sustiprinta papildant BPK 149 straipsnį nauja 9 dalimi bei įtvirtinant 150¹ straipsnį²⁶⁹. Tokią pokyčių kryptį baudžiamajame procese teisinės demokratinės valstybės kontekste galima vertinti teigimai.

²⁶⁵Žurnalistų etikos inspektoriatas 2014 metų veiklos ataskaita ir 2013 – 2014 metų analitinė apžvalga „Demokratinės visuomenės informavimo kultūros plėtros gairės“. Vilnius, 2015, p. 14.

²⁶⁶JURKA, R. *Liudytojas ir jo procesiniai interesai baudžiamajame procese*. Registrų centras, 2009, p. 223.

²⁶⁷Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 71 – 1706.

²⁶⁸Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas. Vilnius, Lietuvos žurnalistų sąjunga, 2005.

²⁶⁹Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 55, 80, 80¹, 149 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 150¹ straipsniu įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2014-07-18., Nr. XII-1017.

Analizuojant kitų šalių teisinį reglamentavimą žurnalistų liudijimo imuniteto atžvilgiu, pastebėtina, kad pavyzdžiui, Didžiojoje Britanijoje pagal *1981 m. Teismo negerbimo akto* 10 straipsnį²⁷⁰ žurnalistai privalo atskleisti savo informacijos šaltinį, jeigu teismas pripažįsta, kad tai reikalinga siekiant apsaugoti teisingumo vykdymą, nacionalinį saugumą ir siekiant užkardyti nusikaltimą ar viešosios tvarkos pažeidimus. Pagal *1984 m. Policijos ir įrodymų baudžiamosiose bylose akto*²⁷¹ 8 ir 9 straipsnius žurnalistų surinkta informacija (tiek konfidenciali, tiek nekonfidenciali) gali būti policijos pareigūnų paimta kratos metu, tik jei yra gautas teismo orderis. Pažymėtina, kad šioje šalyje dažnėja atvejų, kai yra siekiama kontroliuoti konfidencialią žurnalistų informaciją, pavyzdžiui, 2014 m. buvo pripažinta, kad *Ikiteisminio tyrimo institucijų reguliavimo*²⁷² ir *Terorizmo*²⁷³ aktai buvo naudojami gaunant žurnalistų ir jų redaktorių pokalbių išklotines, taip apeinant žurnalistų šaltinio paslapties apsaugos reguliavimą.²⁷⁴

Turkijos Žiniasklaidos įstatymo 12 straipsnis nustato, jog žurnalistai negali būti verčiami atskleisti savo informacijos šaltinį, nebent tai būtų svarbu siekiant apsaugoti nacionalinį saugumą, teritorinį vientisumą ir valstybines paslaptis. Kai kurias atvejais, išimtis gali būti taikoma ir seksualinio prievartavimo, nužudymų, privedimo prie savižudybės bylose²⁷⁵. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Turkijos BK yra įtvirtinta norma, draudžianti gauti, naudoti, turėti ar publikuoti informaciją, kurios atskleidimas yra uždraustas siekiant apsaugoti valstybės saugumą. Todėl žurnalistai nėra apsaugoti nuo baudžiamosios atsakomybės²⁷⁶.

Tuo tarpu Prancūzijoje Žurnalistų apsaugos įstatymas leidžia žurnalistams neatskleisti savo informacijos šaltinio paslapties, nebent būtų nustatytas „turintis persvarą viešasis interesas“. Baudžiamosiose bylose ši žurnalistų teisė gali būti suvaržyta tik išimtiniais atvejais, kai nusikalstamos veikos pobūdis ir išskirtinis sunkumas tai pateisintų. Taip pat,

---

²⁷⁰*Contempt of Court Act 1981* [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://www.inbrief.co.uk/legal-system/contempt-of-court-act.htm>.

²⁷¹*1984 Police and Criminal Evidence Act*. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1984/60/contents>.

²⁷²*Regulation of Investigatory Powers Act (RIPA)*. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/23/contents>.

²⁷³*Terrorism Act*. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/11/contents>.

²⁷⁴KING, G. *Classifying media and encryption as a threat is danger to press freedom* [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <https://cpj.org/europe/uk/>.

²⁷⁵Turkijos Žiniasklaidos įstatymas (Turkish Code No: 5187) [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://en.hukuki.net/index.php?topic=26.0;wap2>.

²⁷⁶Turkijos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/6872/preview>. 136-(1) str.

atliekant krata, turi dalyvauti magistratas, kuris užtikrintų teisėsaugos pareigūnų veiksmų proporcingumą²⁷⁷.

Apibendrinant galima teigti, jog žurnalistų teisė neatskleisti savo šaltinių yra neatskiriama teisės į informaciją dalis, kuri turi būti ribojama su itin dideliu teisiniu atsargumu ir tik išimtiniais atvejais. Dažniausiai valstybės ribojimus grindžia nacionalinio saugumo, nusikaltimų užkardymo, teisingumo vykdymo ir kitų gan palčiai galimų aiškinti vertybių pagrindu²⁷⁸. Tačiau Lietuvos PBK pagaliau papildžius norma, leidžiančia priversti atskleisti šaltinio paslaptį tik, kai kitos priemonės jau yra išnaudotos, galima teigti, jog skleidėjų, jų dalyvių bei žurnalistų liudijimo imunitetas Lietuvoje reglamentuojamas užtikrinant tinkamą jo įtvitinimą teisinės demokratinės valstybės atžvilgiu.

2.2.5. Respublikos Prezidento liudijimo imunitetas

Ilgą laiką buvo laikomasi pozicijos, kad valstybės vadovas turi absoliutų imunitetą. Tačiau keičiantis valstybių požiūriui į valstybės suverenitetą²⁷⁹, imta labiau linkti prie ribotos valstybės vadovo imuniteto sampratos. Lietuvos konstitucinėje jurisprudencijoje nurodoma, kad „Respublikos Prezidentas, kaip Tautos tiesiogiai renkamas valstybės vadovas, simbolizuoja Lietuvos valstybę, jos visuomenės vertybes ir personifikuoja Lietuvos Respubliką tarptautiniuose santykiuose“²⁸⁰, todėl jis turi „išskirtinį, individualų teisinį statusą, kuris skiriasi nuo visų kitų piliečių teisinio statuso“²⁸¹. Pagal Konstitucijos 86 straipsnio 1 dalį Respublikos Prezidentas, „kol eina savo pareigas negali būti suimtas, patrauktas baudžiamojon ar administracinėn atsakomybėn“²⁸². Tokia pati norma įtvirtinta ir Lietuvos Respublikos Prezidento įstatymo 8 straipsnio 1 dalyje²⁸³. Vadinas, pareigų vykdymo laikotarpiu Respublikos Prezidento imunitetas yra itin platus.

---

²⁷⁷Prancūzijos Žurnalistų apsaugos įstatymas [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/france-new-law-on-protection-of-journalistic-sources/>.

²⁷⁹TOCHIGI, A. *Removing Head of State Immunity: Utilizing Domestic Courts to Promote Access to Justice*, 2012, p. 2.

²⁸⁰Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės-25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 1-1 straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios, 2004, Nr. 85-3094.

²⁸¹Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1981 straipsnio 1 bei 2 dalių atitiktimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios, 2000, Nr. 39-1105.

²⁸²Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.

²⁸³Lietuvos Respublikos Prezidento įstatymas. *Valstybės žinios*, 1993, Nr. 5-89.

Kita vertus, svarbu paminėti, jog šis imunitetas yra ribotas laiko atžvilgiu. Jis pradamas taikyti, kai Respublikos Prezidentas pradeda eiti savo pareigas, o baigiamas – jų netekus. Pabrėžtina, jog Konstitucijoje yra numatyta Respublikos Prezidento konstitucinė atsakomybė²⁸⁴. Paaiškėjus, kad jis šiurkščiai pažeidė Konstituciją, sulaužė priesaiką ar padarė nusikaltimą. Seimas apkaltos proceso tvarka gali Respublikos Prezidentą pašalinti iš pareigų, o tada jo teisė į asmens neliečiamybę gali būti ribojama tokiais pat pagrindais ir tokia pat tvarka kaip ir visų kitų asmenų.

Atsižvelgiant būtent į tokį išskirtinį materialiosios teisės reglamentavimą buvo nustatyti ir proceso teisės ypatumai. Pagal BPK 82 straipsnio 1 dalį, Respublikos Prezidentas gali būti apklausiamas kaip liudytojas, jeigu išpildoma trijų kriterijų visuma: 1) apklausa galima tik jam išreiškus sutikimą (atsižvelgiant į tai, kad jis negali būti šaukiamas į teismą, sutikimas ar nesutikimas iš esmės turėtų būti rašytinės formos); 2) apklausą gali atlikti tik ikiteisminio tyrimo teisėjas; 3) apklausa gali vykti tik Respublikos Prezidento rezidencijoje²⁸⁵. Taigi, šį liudijimo imunitetą turi tik einantis valstybės vadovo pareigas, o ne juo buvęs asmuo, kuriam šis vardas išlieka iki gyvos galvos. Jis yra grindžiamas ne draudimu apklausti apie tai, ką asmuo sužinojo atlikdamas savo pareigas, bet negalimumu jį apklausti dėl jo užimamų specifinių pareigų svarbos valstybei²⁸⁶. Teisinėje doktrinoje teigiama, jog Respublikos Prezidento dalyvavimas teisingumo vykdymo procese iš esmės yra geras pavyzdys kiekvienam piliečiui, todėl jis turėtų atsisakyti liudyti tik, kai tai sudarytų kliūčių tinkamai atlikti valstybės vadovo funkcijas²⁸⁷.

Šiuo aspektu liudijimo imunitetas susilaukė ypač didelio dėmesio ir diskusijų, po jau šiame darbe minėtos D. Ulbinaitės bylos. Ikiteisminio tyrimo metu buvo siekiama apklausti ir Respublikos Prezidentę D. Grybauskaitę, tačiau tiek ji pati, tiek pirmosios instancijos teismas atsisakė tai padaryti. Toks sprendimas buvo motyvuotas tuo, kad „esant galimybei faktus nustatyti kitais ikiteisminio tyrimo duomenimis, Respublikos Prezidento apklausa yra perteklinis veiksmas, kurio tikslai šiuo konkrečiu atveju, akivaizdu, nėra niekaip susiję su ikiteisminio tyrimo ir baudžiamojo proceso paskirtimi“²⁸⁸. Nepritariant tokiam Respublikos Prezidentės pasirinkimui, Seime buvo parengtas baudžiamojo proceso įstatymo pakeitimo projektas, kuriuo siekta įtvirtinti

²⁸⁴Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-101., 86 str.

²⁸⁵Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

²⁸⁶JURKA, R. *Liudytojas ir jo procesiniai interesai baudžiamajame procese*. Registrų centras, 2009, p. 225

²⁸⁷*Ibid.*, p. 228.

²⁸⁸Viniaus apygardos teismo baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 gegužės 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-275-562/2015.

pareigą liudyti. Ši iniciatyva grįsta tuo, jog Respublikos Prezidentui iš esmės yra suteikiama teisė nutylėti apie jam žinomas, reikšmės teisingai išspręsti bylą turinčias aplinkybes, o tai trukdo ginti valstybės viešuosius interesus, pažeidžia teisingumo ir lygiateisiškumo principus²⁸⁹. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijai nepritarus tokiam siūlymui, argumentuojant tuo, kad Respublikos Prezidentui yra suteiktas konstitucinis imunitetas nuo baudžiamosios atsakomybės, taigi reikalavimas jam duoti parodymus yra beprasmis, nes jam vienaip ar kitaip negalėtų būti pritaikytos sankcijos už atsisakymą liudyti, įstatymo pakeitimas nebuvo perduotas derinti²⁹⁰. Buvo pasilikta prie tradicinės Respublikos Prezidento liudijimo sampratos.

Panašaus požiūrio laikosi ir kai kurios kitos užsienio valstybės. Prancūzijoje įtvirtinta, jog Respublikos Prezidentas, kaip tautos išrinktas valstybės institucijų garantas, yra virš įprasto teisės raidės įgyvendinimo. Jo turimas imunitetas nuo baudžiamojo persekiojimo, įskaitant ir apsaugą nuo pareigos liudyti, yra laikomas vienu iš Konstitucijos pagrindinių ramsčių²⁹¹. Remiantis Konstitucijos 67 ir 68 straipsniais, tol kol Respublikos Prezidentas eina savo pareigas jis negali būti traukiamas baudžiamojon ar administracinėn atsakomybėn, išskyrus valstybės išdavimo atveju. Taigi, prieš Respublikos Prezidentą negali būti pradėtas ikiteisminis tyrimas, jis negali būti apklausiamas kaip liudytojas ir jis negali būti šaukiamas į teismą. Visi procesiniai veiksmai gali būti atnaujinti praėjus vienam mėnesiui nuo kadencijos pabaigos²⁹².

Turkijoje Respublikos Prezidentas turi absoliutų imunitetą nuo baudžiamosios atsakomybės, kol eina pareigas, nebent apkaltos procesu būtų pašalintas iš pareigų už valstybės išdavimą²⁹³. Jis gali būti liudytoju, tačiau su tam tikrais ypatumais. Turkijos BPK 47 (4) straipsnis nurodo, jog kviečiamas liudyti šalies Prezidentas turi neribotą diskreciją nuspręsti ar jo turima informacija gali būti laikytina valstybės paslaptimi ir ar tokią informaciją jis atskleis teismui, ar ne²⁹⁴.

Didžiojoje Britanijoje Karalienė laikoma „teisingumo šaltiniu“, kadangi visi teismo sprendimai yra priimami suvereno vardu. Kol ji užima sostą, turi absoliutų imunitetą nuo

---

²⁸⁹Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos Teisės departamento 2014 m. liepos 9 d. pažyma dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 82 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIP-1436“ projekto. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: https://lr.v.lt/uploads/main/Posed_medz/2014/140716/28.pdf.

²⁹⁰*Ibid.*, p. 2.

²⁹¹HANLEY, J. *Chirac immune to prosecution* [interaktyvus]. The Guardian, 2001 [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://www.theguardian.com/world/2001/oct/11/jonhenley>.

²⁹²Prancūzijos Respublikos Konstitucija [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/english/constitution/constitution-of-4-october-1958>. 67 – 68 str.

²⁹³Turkijos Respublikos Konstitucija [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: https://global.tbmm.gov.tr/docs/constitution_en.pdf. 105 str. 3 d.

²⁹⁴Turkijos baudžiamojo proceso kodeksas [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: www.legislationline.org/documents/id/17788. 47 (4).

baudžiamosios atsakomybės. Taigi, ji be jokių išimčių negali būti apklausama kaip liudytoja²⁹⁵. Tokia praktika sulaukė kritikos po *Regina v. Burrell* bylos²⁹⁶, kai dėka Karalienės turimos informacijos, kuri policijai buvo perduota trečiosios šalies, buvo nutrauktas baudžiamasis procesas. Nepaisant to, kol kas, nebuvo imtasi jokių priemonių pakeisti tradicinį reguliavimą²⁹⁷.

Apibendrinant galima teigti, jog Respublikos Prezidentui, kaip Tautos tiesiogiai renkamam valstybės vadovui, Lietuvos baudžiamajame procese yra suteikti specifiniai liudijimo ypatumai. Tai ar jis duos parodymus kaip liudytojas visiškai priklauso nuo jo diskrecijos. Tokia nuostata yra tradicinė ir šiuo aspektu neišsiskiria iš kitų šalių teisinio reglamentavimo.

---

²⁹⁵Karalienei taikoma teisė [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://www.royal.gov.uk/MonarchUK/Queenandthelaw/Queenandthelaw.aspx>.

²⁹⁶Lordų rūmai. 2002 m. lapkričio 1 d. sprendimas baudžiamajoje byloje *Regina v. Burrell*.

²⁹⁷*The Queen and the law* [interaktyvus]. BBC News, 2002 m. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk/2400003.stm>.

3. Liudijimo imunitetai tarptautinių teisminių institucijų jurisprudencijoje

I-ojo ir II-ojo pasaulinių karų patirtis bei vidiniai ginkluoti konfliktai²⁹⁸ parodė, jog tam tikrais atvejais neužtenka vien nacionalinės teisės priemonių siekiant nubausti asmenis už didelio masto ir žiaurumo nusikaltimus, ypač jei jie užima aukštas valstybines pareigas. Tarptautiniai baudžiamieji tribunolai ir TBT buvo sukurti būtent tam, kad būtų užtikrintas efektyvesnis teisingumo įgyvendinimas, pabrėžiant, jog jie turi ypatingą moralinę atsakomybę ne tik patenkinti iš visuomenės kylantį poreikį nubausti, bet taip pat ir apginti proceso dalyvių, tarp jų ir kaltinamųjų, teises²⁹⁹.

3.1. Liudijimo imunitetai tarptautiniuose *ad hoc* tribunoluose

Niurnbergo karo nusikaltimų tribunolo (toliau – Niurnbergo tribunolas) ir Tarptautinio karinio Tolimųjų Rytų tribunolo (toliau – Tokijo tribunolas) steigiamosios chartijos nurodė, kad tribunolai nesivadovaus vien tik techninėmis įrodinėjimo taisyklėmis, bet pripažins visus įrodymus, kurie turės įrodomosios vertės³⁰⁰, t. y. iš esmės, šiems tribunolams buvo palikta diskrecijos laisvė kurti savo proceso ir įrodinėjimo taisykles. Buvo nustatyta, jog kaltininkas gali duoti parodymus, jo savanoriški pareiškimai, padaryti ikiteisminio tyrimo metu, bus pripažinti tinkamais įrodymais. Pabrėžta ir tai, kad kaltinamasis negali būti kviečiamas liudyti prieš savo valią, o kaltinamojo pareiškimai gauti prievartos būdu, neturi būti laikomi įrodymais³⁰¹. Vis dėlto, abu tribunolai, ypač Niurnbergo tribunolas, savo sprendimus daugiausiai grindė dokumentiniais įrodymais, todėl liudijimo taisyklės nebuvo išplėtotos.

Tarptautiniai baudžiamieji tribunolai įsteigti nuo 1990 m. dėmesį skyrė individualiai baudžiamajai atsakomybei, siekiant nubausti asmenis, tiesiogiai vykdžiusius nusikaltimus, todėl jie žymiai daugiau rėmėsi liudytojų parodymais³⁰². Pasinaudojant Niurnbergo ir Tokijo tribunolų praktika, jų teisėjams taip pat buvo palikta teisė patiems kurti procesines taisykles³⁰³. Šis procesas buvo ganėtinai sudėtingas, atsižvelgiant į tai,

---

²⁹⁸BASSIOUNI, CH. *From Versailles to Rwanda in Seventy-Five years: The Need to Establish a Permanent International Criminal Court*, 1997.

²⁹⁹BERGER, M. *The Right to Silence in The Hague International Criminal Courts*. *University of San Francisco Law Review*, Vol. 47, No. 1, 2012, p 13.

³⁰⁰RUTLEDGE, D. K. „*Spoiling Everything*” - *But For Whom? Rules of Evidence and International Criminal Proceedings*. *Regent U.L. Rev.* 151, Vol. 16, 2004, p.8.

³⁰¹*Ibid.*

³⁰²Buvo išskirtos trys liudytojų grupės: 1) liudytojai ekspertai – pateikiantys įvykių istorines ir konteksto įžvalgas; 2) paprastieji liudytojai – žinantys reikšmingų duomenų, tačiau patys aktyviai nedalyvavę konflikte (jais gali būti ir žurnalistai, žmogaus teisių gynėjai); 3) liudytojai – nukentėjusieji.

³⁰³JT Saugumo Taryba. TBTJ Statutas (2009 m. liepos 7 d. redakcija). 2009, rezoliucija Nr. 1877. 15 str.

kad turėjo būti suderinamos bendrosios teisės ir kontinentinės teisės sistemų nuostatos. Pripažįstama, jog būtent EŽTT jurisprudencija turėjo nemaža įtakos formuojant liudijimo imunitetų principus baudžiamuosiuose tribunoluose ir TBT³⁰⁴.

Po ilgų diskusijų ir svarstymų, baudžiamieji tribunolai įtvirtino savo norminiuose aktuose tik du liudijimo imunitetus – savęs nekaltinimo ir gynėjo³⁰⁵. TBTJ Statute³⁰⁶ yra įtvirtinta, kad kaltinamasis turi teisę nebūti verčiamas liudyti prieš save ar prisipažinti kaltu. Svarbu atkreipti dėmesį, jog ši teisė yra aiškinama siaurai, kadangi yra suteikiama tik kaltinamiesiems, t. y. netaikoma asmeniui ikiteisminio tyrimo metu³⁰⁷. Įtariamajam TBTJ Proceso ir įrodinėjimo taisyklėse³⁰⁸ yra suteikiama teisė tylėti. Ji leidžia asmeniui pasirinkti liudyti ar neliudyti teismo procese. Nurodoma, jog tuo atveju, kai kaltinamasis sutinka liudyti, teismas turi atsižvelgti į kaltinamojo pageidavimą duoti parodymus išklausus visų kitų gynybos liudytojų pasisakymus³⁰⁹. Atsisakymo liudyti teisiniai padariniai nėra aptariami TBTJ Statute, tačiau TBTJ laikosi nuostatos, jog įtariamojo ar kaltinamojo pasirinkimas tylėti ikiteisminio tyrimo ar teismo proceso metu negali būti vertinamas kaip neigiamas faktorius sprendžiant dėl asmens kaltumo. Ši TBTJ pozicija įtvirtinta byloje *Prokuroras v. Delalić*³¹⁰, kurios apeliacinėje instancijoje teismas pažymėjo, jog tylėjimo vertinimas kaip kaltinamojo kaltės ar nekaltumo įrodymas yra absoliučiai draudžiamas. TBTJ Proceso ir įrodinėjimo taisyklės³¹¹ taip pat įtvirtina sąlyginį liudytojo savęs nekaltinimo imunitetą – jis gali būti teismo įpareigotas atsakyti į inkriminuojančio pobūdžio klausimus. Tokiu atveju gauti parodymai vėliau negali būti naudojami siekiant patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn, išskyrus dėl melagingų parodymų davimo.

Tokios pačios taisyklės, susijusios su liudijimo imunitetu, iš esmės yra numatytos ir TBTR Statute³¹² bei Proceso ir įrodinėjimo taisyklėse³¹³, STSL Statuto³¹⁴ ir Proceso ir

---

³⁰⁴BERGER, M. *The Right to Silence in The Hague International Criminal Courts*. University of San Francisco Law Review, Vol. 47, No. 1, 2012, p. 15.

³⁰⁵FAIRLIE, M. A. *Rulemaking from the Bench: A Place for Minimalism at the ICTY*. Texas International Law Journal, Vol. 39, 2004, p. 268.

³⁰⁶JT Saugumo Taryba. TBTJ Statutas (2009 m. liepos 7 d. redakcija). 2009, rezoliucija Nr. 1877. 21 str. 4 d. g p.

³⁰⁷BERGER, M. *The Right to Silence in The Hague International Criminal Courts*. University of San Francisco Law Review, Vol. 47, No. 1, 2012, p. 18.

³⁰⁸TBTJ Proceso ir įrodinėjimo taisyklės (2015 m. liepos 8 d. redakcija), 2015. 42 A (iii) str.

³⁰⁹BERGER, M. *The Right to Silence in The Hague International Criminal Courts*. University of San Francisco Law Review, Vol. 47, No. 1, 2012, p. 18.

³¹⁰Prosecutor v. Delalic, Case No. IT-96-21-A, Judgment, 783 (Feb. 20, 2001).

³¹¹TBTJ Proceso ir įrodinėjimo taisyklės (2015 m. liepos 8 d. redakcija), 2015. 90(E) str.

³¹²JT Saugumo Taryba. TBTR Statutas. 2006 m. spalio 13 d. redakcija). 2006, rezoliucija Nr. 1717. 20 (4) (g) str.

³¹³TBTR Proceso ir įrodinėjimo taisyklės (2015 m. gegužės 13 d. redakcija), 2015. 42 A(iii) str.

³¹⁴JT Saugumo Taryba. STSL Statutas (2002 m. sausio 16 redakcija). 2002, rezoliucija Nr. 1315. 17 (4) (g) str.

įrodinėjimo taisyklėse³¹⁵, STL Statuto³¹⁶ ir Proceso ir įrodinėjimo taisyklėse³¹⁷ bei Kambodžos tribunolo įsteigimo įstatyme³¹⁸ ir Proceso ir įrodinėjimo taisyklėse³¹⁹.

Gynėjo liudijimo imunitetas taip pat yra *expressis verbis* pripažintas visų baudžiamųjų tribunolų³²⁰. Jis saugo tiek kaltinamojo, tiek liudytojų bendravimo su advokatu konfidencialumą. Imunitetas priklauso klientui, todėl jis gali jo atsisakyti arba jo galima netekti savo noru atskleidus informaciją trečiajam asmeniui. STSL Proceso ir įrodinėjimo taisyklėse taip pat nurodoma, kad šis imunitetas gali būti panaikintas, jei klientas apkaltina savo gynėją netinkamu pagalbos teikimu, siekiant įrodyti tokias aplinkybes.³²¹

Visi kiti liudijimo imunitetai, nors ir nėra įtvirtinti³²², gali būti pripažinti taikytiniais tam tikroje situacijoje, kai to prireiktų teisingam bylos išsprendimui ir tai atitiktų statutų dvasią bei bendruosius teisės principus. TBTJ tokiu pagrindu savo sprendimuose yra pripažinęs liudijimo imunitetus aukštas pareigas užimantiems valstybės pareigūnams, Jungtinių Tautų (toliau – JT) pareigūnams, tam tikriems baudžiamųjų tribunolų tarnautojams, Tarptautinio Raudonojo Kryžiaus Komiteto (toliau – TRKK) personalui ir karo žurnalistams.

*Prokuroras v. Blaškić*³²³ byloje TBTJ nurodė, jog tiek pagal tarptautinę teisę, tiek pagal Statutą jis negali privalomai šaukti į teismą aukštas valstybines pareigas einančių asmenų, pavydžiui, gynybos ministro, kadangi tokie asmenys turi funkcinį imunitetą. Taip pat buvo nurodyta, jog JT pareigūnai ir ekspertai, atliekantys JT pavedimus misijose, vis dar einantys savo pareigas ar po jų pabaigos, turi imunitetą pagal 1946 m JT konvenciją dėl privilegijų ir imunitetų³²⁴, todėl jie negali būti kviečiami liudyti. Tačiau JT Generalinis sekretorius turi teisę ir pareigą panaikinti šį imunitetą tais atvejais, kai, jo nuomone, imunitetas kliudytų vykdyti teisingumą ir jo galima atsisakyti nepažeidžiant JT interesų. Tokiu atveju, jis gali nustatyti tam tikras ribojančios sąlygas duodant

³¹⁵STSL Proceso ir įrodinėjimo taisyklės (2012 m. gegužės 31 d. redakcija), 2012. 42 A (iii) ir 90 (E) str.

³¹⁶JT Saugumo Taryba. STL Statutas (2006 m. kovo 26 d. redakcija), 2006, rezoliucija Nr. 1664. 15 A (b) ir 16 (4) (h) str.

³¹⁷STL Proceso ir įrodinėjimo taisyklės (2012 m. vasario 8 d. redakcija), 2012. 65 A (iv), 69 ir 150 (F) str.

³¹⁸JT Saugumo Taryba. Kambodžos tribunolo įsteigimo įstatymas (2004 m. spalio 27 d. redakcija), 2004. 35 str.

³¹⁹Kambodžos tribunolo Proceso ir įrodinėjimo taisyklės (2011 m. rugpjūčio 3 d. redakcija), 2011. 21 (1) ir 28 (1) str.

³²⁰General Rules and Principles of International Criminal Procedure and Recommendations of the International Expert Framework. HiIL, 2011, p. 33.

³²¹STSL Proceso ir įrodinėjimo taisyklės (2012 m. gegužės 31 d. redakcija), 2012. 97 (iii) str.

³²²Kambodžos tribunolo Proceso ir įrodinėjimo taisyklėse yra atkreiptas dėmesys į šeimos ir artimų giminių institutą, nurodant, kad tokie asmenys yra apklausiami be priesaikos. 24 (2) str.

³²³*Prosecutor v Blaskic*. Case No IT-95-14-AR (29 October 1997, Appeals Chamber). Judgement on the Request of the Republic of Croatia for a Review of the Decision of Trial Chamber II of 18 July 1997 (ICTY).

³²⁴Konvencija dėl Jungtinių Tautų Organizacijos privilegijų ir imunitetų. *Valstybės žinios*. 1993, Nr. 83-2457.

parodymus. Be to, JT pareigūnai ir ekspertai, duodantys parodymus, negali būti verčiami atskleisti informacijos šaltinį, nebent tai būtų specialiai nustatyta panaikinant imunitetą.³²⁵

*Prokuroras v. Delalić et.*³²⁶ byloje TBTJ nurodė, kad vertėjas, dalyvavęs apklausiant kaltinamąjį, neturėtų būti kviečiamas liudyti, kadangi turi būti užtikrinamas jo nepriklausomumas. Tiek jam, tiek kitiems baudžiamųjų tribunolų tarnautojams, turi būti suteiktos garantijos, kad jie dėl savo atliekamų pareigų nebus asmeniškai įtraukti į teismo procesą.

*Prokuroras v. Simić*³²⁷ byloje, kurioje buvo siekiama apklausti liudytoju buvusį TRKK darbuotoją, TBTJ nepasinaudojo jam palikta diskrecijos teise apsipręsti dėl taisyklių įtvirtinimo. Vietoj to, jis nurodė, kad Tarptautinio Raudonojo Kryžiaus ir Raudonojo Pusmėnulio organizacijų darbuotojų specifinės apsaugos reikalavimai kyla iš paprotinės tarptautinės teisės normų, t. y. visos Raudonojo Kryžiaus organizacijos funkcijos gali būti kildinamos iš 1949 m. Ženevos konvencijų³²⁸, kurioms turi paklusti ir baudžiamieji tribunolai. Šis sprendimas padarė įtaką ir kitiems tribunolams³²⁹, STL savo Proceso ir įrodinėjimo taisyklėse, aiškiai įtvirtinto absoliutų liudijimo imunitetą, nurodanti, kad tiek buvę, tiek einantys pareigas Tarptautinio Raudonojo Kryžiaus organizacijos darbuotojai negali būti verčiami atskleisti informaciją, dokumentus ar kitus įrodymus gautus atliekant savo funkcijas³³⁰.

Kitų, humanitarinę pagalbą teikiančių organizacijų, tiek nevyriausybių, kaip, pavyzdžiui, Gydytojai be sienų, ar tarpvyriausybių, kaip, pavyzdžiui, JT vyriausiojo pabėgėlių komisaro valdyba, personalui liudijimo imunitetas nėra suteiktas. Kiekvienu atveju teismas sprendžia *ad hoc* atsižvelgdamas į visas bylos aplinkybes. Šiuo aspektu galima paminėti bylą *Prokuroras v. Milosevic*³³¹, kurioje TBTJ nurodė, kad humanitarinių organizacijų ir jų buvusio ar esamo personalo apsauga turi svarbią reikšmę. Tačiau, net ir pripažįstant, kad tokios organizacijos darbuotojai patyrė bauginimus ir užpuolimus, remiantis bylos aplinkybėmis nėra pakankamai duomenų, leidžiančių pagrįsti, kad

---

³²⁵*Prosecutor v Blaskic* Case No. IT-95-21-AR (12 May 1999, Trial Chamber). Decision of Trial Chamber on Protective Measures for General Philippe Morillon, Witness of the Trial Chamber (ICTY); *Prosecutor v. Akayesu*, Case No. ICTR-96-4-A (1 June 2001). Decision on the Motion to Subpoena a Witness (ICTR).

³²⁶*Prosecutor v Delalic* Case No. IT-96-21-T (8 July 1997, Trial Chamber). Decision on the Motion Ex Parte by the Defence of Zdravko Mucic Concerning the Issue of a Subpoena to an Interpreter (ICTY). 20 p.

³²⁷*Prosecutor v Simic* Case No IT-95-9 (27 July 1999, Trial Chamber). Ex Parte Confidential Decision on the Prosecution Motion under Rule 73 for a Ruling Concerning the Testimony of a Witness (ICTY), 42 p.

³²⁸BUCHANAN, K. *Freedom of Expression and International Criminal Law: An Analysis of The Decision to Create a Testimonial Privilege for Journalists*. Victoria University of Wellington Law Review, 2004, 35 VUWLR 609, p. 624.

³²⁹*Prosecutor v. Nyiramasuhuko & Ntabobali*, Case No. ICTR-98-42-T (24 June 2011). Decision on Ntabobali's extremely urgent Motion for inadmissibility of Witness TQ's testimony (ICTR).

³³⁰STL Proceso ir įrodinėjimo taisyklės (2012 m. vasario 8 d. redakcija), 2012. 164 str.

³³¹*Prosecutor v. Milošević*, Case No. IT-02-54-T, T. Ch., ICTY, 1 April 2003, Decision on Prosecution Motion for Protective Measures (Concerning a Humanitarian Organisation).

liudytojui gręstų pavojus nusversiantis kaltinamojo teisę į teisingą teismą. Pastebėtina, jog vystantis praktikai, atsiranda vis daugiau raginimų suteikti ribotą liudijimo imunitetą, kaip papildomą garantiją, tokioms organizacijoms³³².

*Prokuroras v. Brdjanin ir Talic*³³³ byloje TBTJ konstatavo, kad karo žurnalistams gali būti suteiktas ribotas liudijimo imunitetas. Žurnalistai tarptautinėje teisėje taip pat vertinami, kaip subjektai reikalaujantys išskirtinės apsaugos. Jiems atliekant pavojingas profesines užduotis ginkluoto konflikto teritorijose, jie yra saugomi pagal 1949 m. Ženevos konvencijas³³⁴. Vadinasi, jeigu karo žurnalistai visais atvejais privalėtų duoti parodymus, tai apsunkintų jų galimybę rinkti ir pavięšinti svarbią informaciją apie sunkiausius žmogaus teisių pažeidimus, jie nebebūtų nešališki stebėtojai ir patys dažniau galėtų tapti aukomis.

Atsižvelgus į tai, buvo suformuluotas dviejų kriterijų testas nustatyti ar karo žurnalistų liudijimo imunitetas gali būti apribotas. Pagal jį kviečiančioji liudyti šalis turi teismui įrodyti, kad: 1) karo žurnalistų parodymai turi tiesioginę ir svarbią reikšmę esminei byloje svarstomai problemai; 2) tokie įrodymai protingomis pastangomis negali būti gaunami kitur ar kitokiu būdu. Tokią praktiką perėmė ir išplėtojo STSL savo byloje *Prokuroras v. Taylor*³³⁵, kurioje nurodė, kad žurnalistų liudijimo imunitetas apima ir informacijos šaltinio paslapties apsaugą. Pastebėtina, jog tiek TBTJ, tiek STSL rėmėsi EŽTT suformuluota praktika byloje *Goodwin v. Jungtinę Karalystę*³³⁶ ir pasirinko taikyti žemesnius žurnalistų apsaugos standartus.

Apibendrinant galima teigti, jog tarptautinių baudžiamųjų *ad hoc* tribunolų procesinės taisyklės pozityviąją tesies normų prasme nėra visiškai pilnai suformuluotos. Daugumą procesinių klausimų susijusių su įrodymais, tarp jų ir liudijimo imunitetais, jie sprendžia pagal savo diskreciją aiškindami statutines normas. Todėl, nepaisant to, kad tam tikras liudijimo imunitetas nėra įtvirtintas, nereiškia, kad tam tikriems asmenims nebus suteikiamos papildomos procesinės apsaugos garantijos.

---

³³²MACKINTOSH, K. *Note for humanitarian organizations on cooperation with international tribunals*. International Review of the Red Cross, 2004, p. 31-146.

³³³*Prosecutor v Brdjanin and Talic* Case No IT-99-36-AR73.9 (11 December 2002, Appeals Chamber) "Decision on Interlocutory Appeal", 29 p.

³³⁴1949 m. Rugsjūčio 12 d. Ženevos konvencijų papildomas protokolai dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos(I) protokolai. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 63-1909. 79 str.

³³⁵*Prosecutor v. Taylor*, Case No. SCSL-03-1-T, T. Ch. II, SCSL, 13 March 2008.

³³⁶Ribojimai turi būti išimtiniai, pateisnami tik svarbių viešųjų interesų apsauga.

3.2. Liudijimo imunitetai Tarptautiniame Baudžiamajame Teisme

1998 m. Steigiant TBT, daug dėmesio buvo skiriama tarptautinių *ad hoc* tribunolų patirčiai. Kuriant šio teismo Statuto nuostatas bei Proceso ir įrodinėjimo taisyklės buvo siekiama ne tik perimti jų teigiamą praktiką, bet ir išvengti problemų, su kuriomis jie susidūrė³³⁷. Taigi TBT proceso ir įrodymų taisyklės atspindi tiek praeities, tiek ateities³³⁸ įrodinėjimo standartų įžvalgas tarptautiniame baudžiamajame procese.

TBT liudijimo imunitetų taisyklės yra žymiai platesnės ir detalesnės. TBT Statutas nustato, kad ikiteisminio tyrimo metu kiekvienas asmuo negali būti verčiamas duoti parodymus prieš save arba pripažinti savo kaltę, jam negali būti daromas spaudimas³³⁹. Kai yra pagrindas manyti, kad asmuo padarė TBT jurisdikcijai priklausančią nusikaltimą, jis turi teisę tylėti ir į tokį tylėjimą neturi būti atsižvelgiama sprendžiant, ar jis yra kaltas, ar ne³⁴⁰. Tokios pačios teisės yra suteikiamos ir kaltinamajam³⁴¹. TBT Proceso ir įrodinėjimo taisyklėse³⁴² yra įtvirtinta liudytojo teisė susilaikyti nuo save inkriminuojančių parodymų davimo, nurodant, kad tam tikrais atvejais teismas juos gali įpareigoti atsakyti į galimai inkriminuojančius klausimus. TBT gali priimti tokį sprendimą atsižvelgus į galimų parodymų svarbumą ir unikalumą, galimo savęs apkaltinimo pobūdį ir suteiktas apsaugos bei gynybos priemones. Įpareigojus liudyti užtikrinama, kad gauta informacija bus konfidenciali ir nebus atskleista, tiesiogiai ar netiesiogiai panaudota prieš asmenį, išskyrus TBT Statuto 71 ir 70 straipsniuose nurodytais atvejais.

Šeimos nario liudijimo imunitetas yra suteiktas kaltinamojo sutuoktiniui, vaikams ir tėvams. Jie negali būti verčiami duoti parodymus prieš kaltinamąjį. Tačiau jie gali sutikti duoti parodymus ir atsisakyti atsakyti tik į kai kuriuos klausimus. Pažymėtina, kad teismas gali į tai atsižvelgti vertindamas jo parodymus³⁴³.

Gynėjo liudijimo imunitetas užtikrina kiekvieno asmens teisę netrukdomai bendrauti su pasirinktu gynėju. Jis negali būti panaikintas, išskyrus atvejus, kai asmuo raštu sutinka, kad jo išsakyta informacija gynėjui būtų atskleista arba jis savo noru ją atskleidžia trečiajai šaliai³⁴⁴. Be šio profesinio liudijimo imuniteto, skirtingai nei baudžiamieji *ad hoc* tribunolai, TBT savo Proceso ir įrodinėjimo taisyklėse *expressis verbis* nurodė ir gydytojo

³³⁷RUTLEDGE, D. K. "Spoiling Everything" *But For Whom? Rules of Evidence and International Criminal Proceedings*. Regent U.L. Rev. 151, Vol. 16, 2004, p. 186.

³³⁸Procesinių taisyklių kūrimo metu TBT kitaip nei, pavyzdžiui, TBTJ, neturėjo išnagrinėtų bylų precedentų.

³³⁹Tarptautinio Baudžiamojo Teismo Romos Statutas. *Valstybės žinios*, 2003-05-21, Nr. 49-2165. 55 str. 1 d. a ir b punktai.

³⁴⁰*Ibid.*, 55 str. 2 d. b punktas.

³⁴¹*Ibid.*, 67 str. 1 d. g punktas.

³⁴²2002 m. TBT Romos Statuto Proceso ir įrodinėjimo taisyklės. ICC-ASP/1/3 (Part. II-A). 74 str.

³⁴³*Ibid.*, 75 str.

³⁴⁴*Ibid.*, 73 str. 1 d.

– paciento, psichiatro/psichologo/patarėjo – kliento (ypatingai saugant nukentėjusiojo konfidencialią informaciją) ir dvasininko – tikinčiojo (tik jei informacija gauta per išpažintį, kuri yra esminė religijos praktikavimo dalis) liudijimo imunitetus³⁴⁵. Be to, TBT yra pasilikęs diskrecijos teisę pripažinti ir kitų santykių apsaugą.

Kad bendravimas tarp tam tikros profesijos atstovo ir asmens būtų laikomas privilegijuotu, TBT turi atsižvelgti į šiuos kriterijus: duomenys perduoti tam tikram specialistui turint pagrįstus lūkesčius, kad jie bus privatūs ir nebus atskleisti; konfidencialumas yra profesinių santykių pagrindas; tokio liudijimo imuniteto pripažinimas padėtų įgyvendinti ir plėtoti TBT Statuto ir procedūrinių taisyklių tikslus³⁴⁶.

TBT taip pat pasekė savo pirmtakų *ad hoc* tribunolų pavyzdžiu ir liudijimo imunitetą taip pat suteikė Tarptautinio Raudonojo Kryžiaus ir Raudonojo Pusmėnulio organizacijų darbuotojams, nurodant, kad jis gali būti netaikomas, jei po konsultacijų, TRKK raštu sutinka su informacijos atskleidimu ar pats panaikina imunitetą arba, jei reikalingi duomenys jau yra paviešinti oficialiuose TRKK pareiškimuose ar dokumentuose³⁴⁷. Atkreiptinas dėmesys, jog tarptautinėje teisėje šis imunitetas vertinamas nevienodai. Jo kritikai teigia, kad jis neturėtų būti absoliutus, kadangi TRKK paliekant labai plačią apsiprendimo laisvę ar dalyvauti baudžiamajame procese duodant parodymus, sudaromos kliūtys įgyvendinant teisingumą³⁴⁸. Vis dėl to, reikėtų pritarti nuomonei, kad atsižvelgiant į TRKK specifinį teisinį statusą tarptautinėje teisėje, jis negalėtų įgyvendinti savo funkcijų be visiško konfidencialumo užtikrinimo.³⁴⁹

Apibendrinant TBT procesines normas liudijimo imunitetų aspektu, matyti, jog TBT perėmė tarptautinių baudžiamųjų *ad hoc* tribunolų gerąją patirtį ir ją išplėtojo. Jis yra nustatęs gana detalų ir žymiai platesnį liudijimo imunitetų sąrašą, pasilieknat laisvę nuspręsti suteikti liudijimo imunitetą tiesiogiai TBT Procesinėse taisyklėse neįvardintoms grupėms, jeigu tai būtų būtina teisingo ir sąžiningo teismo procesui užtikrinti. Toks reguliavimas užtikrina stabilesnį tarptautinio baudžiamąjo proceso vykdymą ir didesnę žmogaus teisių ir laisvių apsaugą.

---

³⁴⁵*Ibid.*, 73 str. 3 d.

³⁴⁶*Ibid.*, 73 str. 2 d.

³⁴⁷*Ibid.*, 73 str. 4 d.

³⁴⁸BERMAN, E. A. In Pursuit of Accountability The Red Cross, War Correspondents, and Evidentiary Privileges in International Criminal Tribunals, N.Y.U Law Review, 2005 Issue: Vol. 80, N.r 1., p. 245.

³⁴⁹RONA, G. The ICRC privilege not to testify: confidentiality in action [interaktyvus]. ICRC Resource center, 2004. [žiūrėta 2016-03-30]. Priega internete: <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/article/other/5wsd9q.htm>.

Išvados ir pasiūlymai

1. Liudijimo imuniteto institutas turi galias istorines šaknis. Pradėtas taikyti kaip priemonė nuo pernelyg aktyvaus valstybės pareigūnų kišimosi į privatų gyvenimą, šiuo metu liudijimo imunitetų nuostatas galima išskirti kaip vienas svarbiausių procesinių taisyklių, kuriomis saugomos žmogaus teisės įgyvendinant teisingumą, kadangi jos tiesiogiai daro įtaką duomenų, kurie vėliau teisme galėtų būti panaudojami kaip įrodymai, gavimui.
2. Liudijimo imunitetų samprata apima teisės aktuose numatytoms asmenų grupėms skirtų ypatingų procesinių apklausos taisyklių visumą, kuri sudaro išimtį iš civilinės pareigos kiekvienam asmeniui duoti parodymus ikiteisminio tyrimo ar bylos nagrinėjimo teisme metu. Nuo kiekvienos valstybės baudžiamojo proceso politikos ir teisės tradicijų priklauso būtent kokioms asmenų grupėms ir kokia apimtimi bus suteikti liudijimo imunitetai.
3. Siekiant optimizuoti atskirų liudijimo imunitetų taikymą baudžiamajame procese, reikėtų atkreipti dėmesį į:
  - 1) teisė tylėti ir teisė neduoti parodymų prieš save, kaip savęs nekaltinimo imuniteto sudedamosios dalys, turi būti išaiškintos aiškiai ir suprantamai prieš kiekvieną procesinį veiksmą, kurio metu asmuo gali atskleisti kaltinamo pobūdžio duomenis apie save. Taip būtų užtikrinti nekaltumo prezumpcijos ir teisės į teisingą bylos nagrinėjimą principai;
  - 2) nuo kiekvienos valstybės pasirinktos šeimos sampratos priklauso, kokių asmenų santykiai bus pripažinti saugotinais. Tiek EŽTT, tiek Lietuvos Konstitucinis Teismas šeimos nario ir artimo gimineičio sampratą aiškina plačiai, todėl BPK įtvirtintas asmenų sąrašas, prireikus, galėtų būti praplėstas. Tačiau, siekiant užtikrinti normų sistemiškumą ir nuoseklumą, BPK ir BK normose pateikti šeimos nario apibrėžimai turėtų būti visiškai suderinti;
  - 3) teisėjų ir gynėjo (atstovo) liudijimo imunitetai gali būti apriboti tik dėl netinkamo pareigų vykdymo teisėjui piktnaudžiaujant savo įgaliojimais priimant sprendimą ir gynėjui (atstovui) bendradarbiaujant su savo ginamuoju (atstovaujamoju) įgyvendinant nusikalstamą veiką. Gynėjų liudijimo imunitetas turėtų būti netaikomas ir tada, kai asmuo sutinka, kad informacija būtų atskleista arba jis pats savo noru ją atskleidžia trečiajai šaliai. Siekiant optimalizuoti atstovo liudijimo imunitetą reglamentuojančias normas, būtina jas koreguoti;

- 4) dvasininko imunitetas turi užtikrinti visų tikėjamų dvasininkų galimybę privačiai bendrauti su savo tikinčiaisiais, todėl atsižvelgiant į skirtingą konfesijų požiūrį į išpažinties slaptumą, negali būti taikomas vienodas informacijos konfidencialumo modelis;
  - 5) žurnalistų teisei neatskleisti savo šaltinių, kaip neatskiriamai teisės į informaciją daliai, yra taikomi gan platūs apsaugos standartai. Ji gali būti ribojama tik dėl svarbių viešųjų interesų ir tik, kai jau yra išnaudotos kitos priemonės reikiamai informacijai gauti;
  - 6) Respublikos Prezidento, kaip aukščiausiojo valstybės pareigūno, kuris atstovauja valstybę, procesiniai liudijimo ypatumai turi užtikrinti, kad jis galėtų netrukdomai vykdyti savo pareigas. Prezidentas turėtų atsisakyti duoti parodymus tik, kai tai būtina užkertant kelią galimam neigiamam poveikiui dėl paties liudijimo fakto ar atskleistos informacijos pobūdžio;
  - 7) atsižvelgiant į užsienio šalių ir tarptautinių baudžiamųjų institucijų jurisprudenciją bei nacionalinės teisės nuostatas, Lietuvos BPK įtvirtintas liudijimo imunitetų sąrašas galėtų būti praplėstas įtvirtinant gydytojo – paciento, psichiatro/psichologo/patarėjo – kliento, notaro – kliento liudijimo imunitetais ir aiškesnėmis taisyklėmis dėl valstybinių paslapčių atskleidimo.
4. Nagrinėtų *ad hoc* baudžiamųjų tribunolų baudžiamojo proceso įrodinėjimo taisyklėse tiesiogiai įtvirtinta tik keletas liudijimo imunitetų. Tačiau šie tarptautiniai teismai turi diskrecijos teisę aiškinti savo statutines normas plečiamai, o tai leidžia pripažinti tam tikro liudijimo imuniteto taikomumą, jei, atsižvelgiant į konkrečios bylos aplinkybes, to reikalauja tarptautinės teisės standartai.
5. TBT, skirtingai nei *ad hoc* baudžiamieji tribunolai, savo procesinėse įrodinėjimo taisyklėse įtvirtino gana detalų, apimančių tiek bendrosios teisės, tiek kontinentinės teisės pripažintamų, liudijimo imunitetų sąrašą. Šiam tarptautiniam teismui, atsižvelgus į konkrečios bylos aplinkybes, taip pat yra palikta diskrecija šį sąrašą praplėsti.

Monika Laurinavičiūtė

Šaltinių sąrašas

TEISĖS NORMINIAI AKTAI

Tarptautiniai ir regioniniai teisės aktai

1. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 40-987.
2. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. *Valstybės žinios*, 2002., Nr. 77 – 3289.
3. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 68-2497.
4. Ženevos konvencijų papildomas protokolai dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolai). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 63-1909.
5. Konvencija dėl Jungtinių Tautų Organizacijos privilegijų ir imunitetų. *Valstybės žinios*. 1993, Nr. 83-2457.
6. Tarptautinio Baudžiamojo Teismo Romos Statutas. *Valstybės žinios*, 2003-05-21, Nr. 49-2165.
7. TBT Romos Statuto Proceso ir įrodinėjimo taisyklės. ICC-ASP/1/3 (Part. II-A).
8. JT Saugumo Taryba. TBTJ Statutas (2009 m. liepos 7 d. redakcija). 2009, rezoliucija Nr. 1877.
9. TBTJ Proceso ir įrodinėjimo taisyklės (2015 m. liepos 8 d. redakcija), 2015.
10. JT Saugumo Taryba. TBTR Statutas. 2006 m. spalio 13 d. redakcija). 2006, rezoliucija Nr. 1717.
11. TBTR Proceso ir įrodinėjimo taisyklės (2015 m. gegužės 13 d. redakcija), 2015.
12. JT Saugumo Taryba. STSL Statutas (2002 m. sausio 16 redakcija). 2002, rezoliucija Nr. 1315.
13. STSL Proceso ir įrodinėjimo taisyklės (2012 m. gegužės 31 d. redakcija), 2012.
14. JT Saugumo Taryba. STL Statutas (2006 m. kovo 26 d. redakcija)., 2006, rezoliucija Nr. 1664.
15. STL Proceso ir įrodinėjimo taisyklės (2012 m. vasario 8 d. redakcija), 2012.
16. JT Saugumo Taryba. Kambodžos tribunolo įsteigimo įstatymas (2004 m. spalio 27 d. redakcija), 2004.
17. Kambodžos tribunolo Proceso ir įrodinėjimo taisyklės (2011 m. rugpjūčio 3 d. redakcija), 2011.

18. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos rezoliucija Nr. 45/121 dėl advokatų vaidmens pagrindinių principų.
19. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, 2012, Nr. 2012/C 326/02.
20. 2010 lapkričio 17 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendaciją CM/Rec(2010)12 dėl teisėjų nepriklausomumo, veiklos efektyvumo ir atsakomybių (Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: independence, efficiency and responsibilities, adopted by the Committee of Ministers on 17 November 2010 at the 1098th meeting of the Ministers' Deputies) [interaktyvus; žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://www.teismai.lt/lt/naujienos/teismu-sistemas-naujienos/europos-tarybos-ministru-komiteto-rekomendacija-del-teiseju-nepriklausomumo-veiklos-efektyvumo-ir-atsakomybiu/597>.
21. 2012 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/13/ES dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese. OJ L 142, 1.6.2012, p. 1–10.
22. 2013 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/48/ES dėl teisės turėti advokatą vykstant baudžiamajam procesui ir Europos arešto orderio vykdymo procedūroms ir dėl teisės reikalauti, kad po laisvės atėmimo būtų informuota trečioji šalis, ir teisės susisiekti su trečiaisiais asmenimis ir konsulinėmis įstaigomis laisvės atėmimo metu. OJ L 294, 6.11.2013, p. 1–12.
23. 2016 m. kovo 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/343 dėl tam tikrų nekaltumo prezumpcijos ir teisės dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme aspektų užtikrinimo. OJ L 65, 11.3.2016, p. 1–11.
24. Kanonų teisės kodeksas. Vilnius: UAB „katalikų pasaulio leidiniai“, 2012.

Nacionaliniai teisės aktai

25. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.
26. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741.
27. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.
28. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.
29. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1993, Nr. 6-120.

30. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas, *Valstybės žinios*, 2004, 50 – 1632.
31. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 17 – 649.
32. Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 122-6093.
33. Lietuvos Respublikos Prezidento įstatymas. *Valstybės žinios*, 1993, Nr. 5-89.
34. Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymas, *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 89 – 1985.
35. Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 105-3019.
36. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 71 – 1706.
37. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 55, 80, 80¹, 149 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 150¹ straipsniu įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2014-07-18, Nr. XII-1017.
38. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Vilnius: Mintis, 1985.
39. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo reglamentas. 2015, Nr. 17B-3.
40. Lietuvos advokatų etikos kodeksas, *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 50-1632.
41. Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodeksas. 2006 m. birželio 28 d., Nr. 12 P-8.
42. Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas. Vilnius, Lietuvos žurnalistų sąjunga, 2005.
43. Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutartis dėl santykių tarp Katalikų bažnyčios ir valstybės teisinių aspektų. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 67-2022.
44. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008 m. sausio 9 d. įsakymas „Dėl rekomendacijų dėl liudytojo apklausos Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 80 straipsnio 1 punkte, 82 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka“. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 6 – 234.

Užsienio šalių teisės aktai

45. Prancūzijos Respublikos Konstitucija [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/english/constitution/constitution-of-4-october-1958>.
46. Turkijos Respublikos Konstitucija [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: https://global.tbmm.gov.tr/docs/constitution_en.pdf.

47. Turkijos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30].
Prieiga internete: <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/6872/preview/>.
48. Turkijos baudžiamojo proceso kodeksas [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: www.legislationline.org/documents/id/17788.
49. Turkijos Žiniasklaidos įstatymas (Turkish Code No: 5187) [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://en.hukuki.net/index.php?topic=26.0;wap2>.
50. Prancūzijos Žurnalistų apsaugos įstatymas [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/france-new-law-on-protection-of-journalistic-sources/>.
51. Contempt of Court Act 1981 [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/49>.
52. Criminal Justice and Public Order Act 1994 [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1994/33/contents>.
53. Police and Criminal evidence Act 1984 [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1984/60/contents>.
54. Regulation of Investigatory Powers Act (RIPA). [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/23/contents>.
55. Terrorism Act. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/11/contents>.
56. Children First Act 2015, Number 36 of 2015 [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://www.oireachtas.ie/documents/bills28/acts/2015/a3615.pdf>.

KONSTITUCINIO TEISMO JURISPRUDENCIJA

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1981 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 39-1105.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių Švietimo įstatymo nuostatų“, 2000, Nr. 23/98.

3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas, „Dėl viešojo asmens privataus gyvenimo apsaugos ir žurnalisto teisės neatskleisti informacijos šaltinio“. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36/2000.
4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Konstitucinio Teismo įgaliojimų peržiūrėti savo nutarimą ir nutraukti pradėtą teiseną, taip pat dėl teismų finansavimo peržiūrėjimo“, 2006, Nr. 33/03.
5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 1-1 straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 85-3094.
6. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimas „Dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos“, 2011, Nr. 21/2008.
7. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. balandžio 12 d. nutarimas, „Dėl Lietuvos Respublikos saugaus eismo automobilių keliais įstatymo (2007 m. lapkričio 22 d. redakcija) 20 straipsnio 2 dalies, Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 276 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2013, Nr. 40-1950.
8. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. kovo 10 d. nutarimas „Dėl Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimo nuostatų, susijusių su konstituciniu teisėjo ir teismų nepriklausomumo principu, išaiškinimo“, 2014, Nr. 16/98.

SPECIALIOJI LITERATŪRA

1. ABRAMAVIČIUS, A. *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
2. GODA, G. *et al.* Baudžiamojo proceso teisė. Vilnius: Registrų centras, 2011.
3. GODA, G. Absoliučiai draudžiami veiksmai baudžiamajame procese. *Teisė*, t. 80, 2011, p. 19-33.
4. JURKA, R. Dvasininkų imunitetas baudžiamajame procese: sampratos problemos. *Teisės problemos*, 3 (45), 2004, p. 54-71.

5. JURKA, R.. Draudimas versti duoti parodymus prieš save kaip asmens konstitucinių teisių baudžiamajame procese garantas. *Jurisprudencija*, 1 2006 (79), p. 31-39.
6. JURKA, R. *Liudytojas ir jo procesiniai interesai baudžiamajame procese*. Registrų centras, 2009.
7. JURKA, R. Immunities of the Witness and Witnessing in the Criminal Procedure: the Problem of Identity and Relation. *Jurisprudencija*, 2010, Nr. 3 (121), p. 269-282.
8. KILINSKAS, V. Ikiteisminio tyrimo teisėjo atliekama įtariamojo apklausa. *Teisė*, t. 57, 2005, p. 50-70.
9. MACHOVENKO, J. Įrodymai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. *Teisė*, t. 55, 2005, p. 61-69.
10. MERKEVIČIUS, R. Nemo tenetur se ipsum accusare princio turinys reformuotame baudžiamajame procese. *Teisė*, t. 60, 2006, p. 50-67.
11. NEVERA. A. Baudžiamosios jurisdikcijos taikymo Lietuvos Respublikos piliečiams, kurie pagal nacionalinius įstatymus naudojami imunitetu, problemos. *Jurisprudencija*, 1 2006 (79), p. 85-92.
12. ŠAPALAITĖ, E. Liudytojo apklausos reglamentavimo baudžiamojo proceso kodekse ir taikymo praktikoje santykio problemos. *Jurisprudencija*, 2007, 3(93), p. 83-91.
13. ARAUJO, S. J., J. R. *International Tribunals and Rules of Evidence: The Case for Respecting and Preserving the "Priest-Penitent" Privilege Under International Law*. American University International Law Review 15, no. 3, 2000.
14. ASHWORTH A. *Self-incrimination in European Human Rights Law—a Pregnant Pragmatism*. Cardozo Law Review, Vol. 30, No. 3, 2008.
15. AYALA, Y. M., MARTYN, T. *To Tell or Not to Tell? An Analysis of Testimonial Privileges: The Parent-Child and Reporter's Privileges*. Journal of Civil Rights and Economic Development, Vol. 9: Iss. 1, Article 9, 1993.
16. AZIZAH AL-HIBRI. *The Muslim Perspective on the Clergy-Penitent Privilege*. 29 Loy. L. A. L. Rev.1723, 1996.
17. BASSIOUNI , CH. *From Versailles to Rwanda in Seventy-Five years: The Need to Establish a Permanent International Criminal Court*, 1997.

18. BERGER, M. *Self-incrimination and the European Court of Human Rights: Procedural Issues in the Enforcement of the Right to Silence*. E.H.R.L.R., Issue 5, 2007.
19. BERGER, M. *The Right to Silence in The Hague International Criminal Courts*. *University of San Francisco Law Review*, Vol. 47, No. 1, 2012.
20. BERMAN E. A. In Pursuit of Accountability The Red Cross, War Correspondents, and Evidentiary Privileges in International Criminal Tribunals, N.Y.U Law Review, 2005 Issue: Vol. 80, No 1.
21. BUCHANAN, K. *Freedom of Expression and International Criminal Law: An Analysis of the Decision to Create a Testimonial Privilege for Journalists*. *Victoria University of Wellington Law Review*, 2004, 35 VUWLR 609.
22. DARROW-KLEINHAUS, S. *The Talmudic Rule Against Self-Incrimination and the American Exclusionary Rule: A Societal Prohibition Versus an Affirmative Individual Right*. *New York Law School: New York Law Journal of International & Comparative Law*, 2002.
23. FAIRLIE, M. A. *Rulemaking from the Bench: A Place for Minimalism at the ICTY*. *Texas International Law Journal*, Vol. 39, 2004
24. FITZPATRICK, S. *Cohabiting with the Accused: The Formal Limits of Spousal Privilege Affirmed in Van der Heijden v. Netherlands*. *B.C. Int' l & Comp. L. Rev.* 1, vol. 36, 2014,
25. GREEN, E. D, NESSON, C. R., MURRAY, P. L. *Resource Materials for Teachers, Students and Practitioners of the Law of Evidence* [interaktyvus]. Aspen Publishing, 1999 [žiūrėta 2016-02-20]. Prieiga internete: <http://www.law.harvard.edu/publications/evidenceiii/comment/privileges.htm>.
26. HARRIS, R. Conceptualizing and Reconceptualizing the Reporter's Privilege in the Age of Wikileaks [interaktyvus]. *82 Fordham Law Review*, 1811, 2014 [žiūrėta 2016-03-30]. Prieiga internete: <http://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4961&context=flr>.
27. HELMHOLZ, R. H. *Origins of the Privilege against Self-Incrimination: The Role of the European Ius Commune*. *65 New York University Law Review* 962, 1990.
28. YENISEY, F. *Criminal Procedure Law in Turkey*. Istanbul, 2015.
29. GINSBURG, T. *Evidentiary Privileges in International Arbitration*. *The International and Comparative Law Quarterly*, Vol. 50, No. 2, 2001.

30. MACKINTOSH, K. *Note for humanitarian organizations on cooperation with international tribunals*. International Review of the Red Cross, 2004.
31. NESTEROVA, I., MEIKALISA, A. *The Right to Information about the Right to Silence as EU Procedural Guarantee in Criminal Proceedings and its Impact on National Legal Systems*. Faculty of Law, University of Latvia, 2012.
32. RAFFAELLI, R. *Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs*. European Parliament, 2012 [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30].
Prieiga internete:
<http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201304/20130423ATT64963/20130423ATT64963EN.pdf>.
33. PRADEL, J. *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2001.
34. RONA, G. The ICRC privilege not to testify: confidentiality in action [interaktyvus]. ICRC Resource center, 2004. [žiūrėta 2016-03-30]. Prieiga internete:
<https://www.icrc.org/eng/resources/documents/article/other/5wsd9q.htm>.
35. RUTLEDGE, D. K. "*Spoiling Everything*" - But For Whom? *Rules of Evidence and International Criminal Proceedings*. Regent U.L. Rev. 151, Vol. 16, 2004.
36. TOCHIGI, A. *Removing Head of State Immunity: Utilizing Domestic Courts to Promote Access to Justice*, 2012.
37. WATTS, W. M. *The Parent-Child Privileges: Hardly a New or Revolutionary Concept* [interaktyvus]. 28 Wm.& Mary L. Rev. 583, 1987 [žiūrėta 2016-03-30].
Prieiga internete:
<http://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2090&context=wmlr>.

TEISMŲ PRAKTIKA

Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija

1. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1979 m. birželio 13 d. sprendimas byloje *Marckx v. Belgiją*, pareiškimo Nr. 6833/74.
2. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1993 m. vasario 25 d. sprendimas byloje *Funke v. Prancūziją*, pareiškimo Nr. 10828/84
3. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1993 m. gegužės 25 d. sprendimas byloje *Kokkinakis v. Graikiją*, pareiškimo Nr. 260-A.

4. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1994 m. vasario 24 d. sprendimas byloje *Casado Coca v. Ispaniją*, pareiškimo Nr. 5450/89.
5. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1994 m. gegužės 26 d. sprendimas byloje *Keegan v. Airiją*, pareiškimo Nr. 16969/90.
6. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1994 m. spalio 27 d. sprendimas byloje *Kroon ir kt. v. Nyderlandus*, pareiškimas Nr. 18535/91.
7. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1996 m. vasario 8 d. sprendimas byloje *John Murray v. Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 18731/91/.
8. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1996 m. kovo 27 d. sprendimas byloje *Goodwin v. Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 28957/95.
9. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1996 m. gruodžio 17 d. sprendimas byloje *Saunders v. Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 43/1994/490/572.
10. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1997 m. rugsėjo 26 d. sprendimas byloje *El Boujaidi v. Prancūziją*, pareiškimo Nr. 25613/94.
11. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2000 m. birželio 6 d. sprendimas byloje *Averill v. Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 36408/97
12. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2000 m. gruodžio 21 d. sprendimas byloje *Heaney ir McGuinness v. Airiją*, pareiškimo Nr. 34720/97.
13. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2001 m. sausio 30 d. sprendimas byloje *Weh v. Austriją* pareiškimo Nr. 38544/97.
14. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2001 m. rugsėjo 25 d. sprendimas byloje *P.G. ir J.H. v. Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 44787/98.
15. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2002 m. lapkričio 5 d. sprendimas byloje *Allan v. Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 48539/99
16. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2003 m. vasario 25 d. sprendimas byloje *Roemen ir Schmit v. Liuksemburgą*, pareiškimo Nr. 51772/99.
17. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2003 liepos 15 d. sprendimas byloje *Ernst ir kt. v. Belgiją*, pareiškimo Nr. 33400/96.
18. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2004 m. lapkričio 8 d, sprendimas byloje *King v. Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 13381/2004.
19. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2006 m. kovo 23 d. sprendimas *Van Vondel v. Nyderlandų Karalystę*, pareiškimo Nr 38258/03;
20. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2006 m. birželio 11 d. sprendimas byloje *Jalloh v. Vokietiją*, pareiškimo Nr. 54810/00.

21. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2007 m. kovo 13 d. sprendimas byloje *Castravet v. Moldova*, pareiškimo Nr. 23393/05.
22. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2007 m. birželio 29 d. sprendimas byloje *O'Halloran ir Francis v. Jungtinę Karalystę*, pareiškimų Nr. 15809/02 ir 25624/02.
23. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2007 m. lapkričio 22 d. sprendimas byloje *Voskuil v Nyderlandų Karalystę*, pareiškimo Nr. 64752/01.
24. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2007 m. lapkričio 27 d. sprendimas byloje *Tillack v. Belgiją*, pareiškimo Nr. 20477/05.
25. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2008 m. lapkričio 4 d. sprendimas byloje *Balsytė-Lideikienė v. Lietuvą*, pareiškimo Nr. 72596/01.
26. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2008 m. lapkričio 27 d. sprendimas byloje *Salduz v. Turkiją*, pareiškimo Nr. 36391/02.
27. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2010 m. lapkričio 22 d. sprendimas byloje *Schalk ir Kopf v. Austriją*, pareiškimo Nr. 30141/04;
28. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2011 m. kovo 18 d. sprendimas byloje *Lautsi ir kt. v. Italiją*, pareiškimo Nr. 30814/06.
29. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2012 m. balandžio 3 d. sprendimas byloje *Van Der Heijden v. Nyderlandų Karalystę*, pareiškimo Nr. 42857/05.
30. Europos Žmogaus Teisių Teismas 2013 m. spalio 16 d. sprendimas byloje *Nagla v. Latviją* pareiškimo Nr. 73469/10
31. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2013 m. lapkričio 7 d. sprendimas byloje *Vallianatos ir kt. v. Graikiją*, pareiškimų Nr. 29381/09 ir 32684/09.
32. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2014 m. sausio 24 d. sprendimas byloje *Navone ir kt. v. Monako Kunigaikštystę*, pareiškimų Nr. 62880/11, 62892/11 ir 62899/11.
33. Europos Žmogaus Teisių Teismas 2014 m. kovo 18 d. sprendimas byloje *Öcalan v. Turkiją (Nr. 2, pareiškimų Nr. 24069/03, 197/04, 6201/06 and 10464/0, 135 p.*
34. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2015 m. balandžio 2 d. sprendimas byloje *Vinci Construction ir GTM Génie Civil et Services v. Prancūziją*, pareiškimo Nr. 63629/10 ir 60567/10.
35. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2015 m/ spalio 21 d. sprendimas byloje *Oliari ir kt. v. Italiją*, pareiškimų Nr. 18766/11 ir 36030/11.

36. Europos Žmogaus Teisių Teismas 2016 sausio 19 d. sprendimas byloje *Görmüş ir kt. v. Turkiją*, pareiškimo Nr. 49085/07.

Tarptautinių baudžiamųjų tribunolų sprendimai

37. ICTY. *Prosecutor v Delalic*. Case No. IT-96-21-T (8 July 1997, Trial Chamber). Decision on the Motion Ex Parte by the Defence of Zdravko Mucic Concerning the Issue of a Subpoena to an Interpreter. Prieiga internete: <http://www.icty.org/x/cases/mucic/tdec/en/70708SP2.htm>.
38. ICTY. *Prosecutor v. Delalic*, Case No. IT-96-21-A, Judgment, 783 (Feb. 20, 2001). Prieiga internete: <http://www.icty.org/x/cases/mucic/acjug/en/cel-aj010220.pdf>.
39. ICTY. *Prosecutor v Blaskic.* Case No IT-95-14-AR (29 October 1997, Appeals Chamber). Judgement on the Request of the Republic of Croatia for a Review of the Decision of Trial Chamber II of 18 July 1997. Prieiga internete: <http://www.icty.org/x/cases/blaskic/acdec/en/71029JT3.html>.
40. ICTY. *Prosecutor v Blaskic*. Case No. IT-95-21-AR (12 May 1999, Trial Chamber). Decision of Trial Chamber on Protective Measures for General Philippe Morillon, Witness of the Trial Chamber. Prieiga internete: <http://www.icty.org/x/cases/blaskic/tdec/en/90512PM113178.htm>.
41. ICTY. *Prosecutor v Simic* Case No IT-95-9 (27 July 1999, Trial Chamber). Ex Parte Confidential Decision on the Prosecution Motion under Rule 73 for a Ruling Concerning the Testimony of a Witness. Prieiga internete: <http://www.icty.org/x/cases/simic/tdec/en/90727EV59549.htm>.
42. ICTY. *Prosecutor v. Milošević*, Case No. IT-02-54-T, T. Ch., ICTY, 1 April 2003. Decision on Prosecution Motion for Protective Measures (Concerning a Humanitarian Organisation). Prieiga internete: http://www.icty.org/x/cases/slobodan_milosevic/tdec/en/030401.htm.
43. ICTY. *Prosecutor v Brdjanin and Talic* Case No IT-99-36-AR73.9 (11 December 2002, Appeals Chamber). Decision on Interlocutory Appeal. Prieiga internete: <http://www.icty.org/x/cases/brdanin/acdec/en/randall021211.htm>.
44. ICTR. *Prosecutor v. Akayesu*, Case No. ICTR-96-4-A (1 June 2001). Decision on the Motion to Subpoena a Witness. Prieiga internete: <http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/pdf/AKAYESU%20-%20APPEAL%20JUDGEMENT.pdf>.

45. ICTR. *Prosecutor v. Nyiramasuhuko & Ntabobali*, Case No. ICTR-98-42-T (24 June 2011). Decision on Ntabobali's extremely urgent Motion for inadmissibility of Witness TQ's testimony. Prieiga internete: http://www.worldcourts.com/ict/eng/decisions/2004.07.15_Prosecutor_v_Nyiramasuhuko_1.pdf.
46. SCSL. *Prosecutor v. Taylor*, Case No. SCSL-03-1-T, T. Ch. II, 13 March 2008. Prieiga internete: <http://www.rscsl.org/Documents/Decisions/Taylor/1283/SCSL-03-01-T-1283.pdf>.

Nacionalinių teismų praktika

47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. rugsėjo 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-372/2008.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 kovo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-168/2011;
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gegužės 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-214/2013).
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. vasario 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-17-139/2015
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 birželio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-305-788/2015.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinė septynių teisėjų kolegija. 2016 m. kovo 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-76-222/2016.
53. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-142/2014.
54. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 lapkričio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-576-148/2015.
55. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-621-582/2015.
56. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gruodžio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-437-557/2013
57. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. kovo 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-391-557/2014.

58. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 gegužės 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-352-387-2013.
59. Vilniaus apygardos teismo baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 gegužės 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-275-562/2015.
60. Kauno apygardos teismas. 2014 rugsėjo 15 d. nutartis administracinių teisės pažeidimų byloje Nr. ATP-997-498/2014.
61. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Žurnalistų šaltinių apsaugos reikalavimai baudžiamajame procese. Teismų praktika, Nr. M-4, 2008.

Kitų teismų praktika

62. Aukščiausias Airijos Teismas. 1945 m. sprendimas baudžiamojoje byloje *Cook v Carrol*, Nr. IR 515.
63. Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiasis Teismas. 1980 m. vasario 27 d. sprendimas *Trammel v Jungtines Amerikos Valstijas*, Nr. 445 U.S. 40 .
64. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1982 m. gegužės 18 d. sprendimas byloje *AM & S v. Komisiją C-155/79*, EU:C:1982:157.
65. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2007 m. gruodžio 18 d. byloje Švedija v. Komisiją C-305/05. Generalinio advokato M. Poiarės Maduro 2006 gruodžio 14 d. išvada.
66. Lordų rūmai. 2002 m. lapkričio 1 d. sprendimas baudžiamojoje byloje *Regina v. Burell*
67. Lordų rūmai. 2009 kovo 11 d. sprendimas baudžiamojoje byloje *In re McE* (Šiaurės Airija), Nr. UKHL 15.

KITI ŠALTINIAI IR PRIEIGOS INTERNETE

1. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimų paieškos sistema. Prieiga internete: <http://hudoc.echr.coe.int>.
2. Jungtinių Tautų Narkotikų ir nusikalstamumo biuras. *Teisėjų etikos vadovas Nigerijos teisėjams*, [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: https://www.unodc.org/documents/corruption/publications_unodc_judicial_training.pdf.
3. Karalienei taikoma teisė [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://www.royal.gov.uk/MonarchUK/Queenandthelaw/Queenandthelaw.aspx>.

4. Kofi Annan. Jungtinių Tautų Generalinis sekretorius 1996 – 2006 m. ir Nobelio taikos laureatas [interaktyvus]; žiūrėta 2016-01-31]. Prieiga internete: <http://www.kofiannanfoundation.org/>.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis „Teismų praktika“. Prieiga internete: http://www.lat.lt/lt/biuletenis-teismu-praktika_112.html.
6. Lietuvių kalbos institutas. *Lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-02-20]. Prieiga internete: <http://lkzd.lki.lt/Zodynas/Visas.asp>.
7. Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos Teisės departamento 2014 m. liepos 9 d. pažyma dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 82 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIP-1436“ projekto. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: https://lrvt.lt/uploads/main/Posed_medz/2014/140716/28.pdf.
8. Oficialiosios statistikos portalas, 2013 [interaktyvus; žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://osp.stat.gov.lt/temines-lenteles13>.
9. Popiežiaus Grigaliaus IX dekretų glosos [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-03-30]. Prieiga internete: http://www.hs-augsburg.de/~harsch/Chronologia/Lspost13/GregoriusIX/gre_0000.html#1.
10. Senovės žydų Babilonijos Talmudas [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-03-30]. Prieiga internete: http://www.come-and-hear.com/sanhedrin/sanhedrin_9.html.
11. Šv. Augustinas. Dievo miestas. Spark Notes Editors. *Spark Note on Saint Augustine (A.D. 354–430)* [interaktyvus]. Spark Notes LLC., 2005 [žiūrėta 2016-01-31]. Prieiga internete: <http://www.sparknotes.com/philosophy/augustine/>.
12. Šventasis Raštas. Senasis ir Naujasis Testamentas [interaktyvus]. Vertėjai A. Rubšys ir Č. Kavaliauskas. LVK leidykla „Katalikų pasaulis“, 1998 [žiūrėta 2016-03-30]. Prieiga internete: http://biblija.lt/index.aspx?cmp=reading&doc=BiblijaRKK1998_Pr_3.
13. Tarptautinio baudžiamojo tribunolo buvusiai Jugoslavijai sprendimų paieškos portalas. Prieiga internete: <http://www.icty.org/en/action/cases/4>.
14. Užsienio šalių teisės aktų paieškos internetinis portalas. Prieiga internete: <http://legislationline.org/>.
15. VAITKEVIČIŪTĖ, V. *Tarptautinis žodžių žodynas*. Vilnius: Žodynas, 2007.

16. Vieša Lietuvos teismų sprendimų paieškos sistema. Prieiga internete: <http://eteismai.lt/>.
17. Žydų teisė ir žydų tikėjimas. Aiškinantis halachą, žydų problemas ir seculiarią teisę [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://www.jlaw.com/Briefs/lightman4.html>.
18. Žmogaus teisių stebėjimo instituto 2013 m. vasario 11 d. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai “Dėl 2012 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos 2012/13/ES dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese bei 2010 m. spalio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos 2010/64/ES dėl teisės į vertimo žodžiu ir raštu paslaugas baudžiamajame procese įgyvendinimo”.
19. Žurnalistų etikos inspektoriaus 2014 metų veiklos ataskaita ir 2013 – 2014 metų analitinė apžvalga „Demokratinės visuomenės informavimo kultūros plėtros gairės“. Vilnius, 2015.
20. General Rules and Principles of International Criminal Procedure and Recommendations of the International Expert Framework. HiiL, 2011.
21. HANLEY, J. *Chirac immune to prosecution* [interaktyvus]. The Guardian, 2001 [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://www.theguardian.com/world/2001/oct/11/jonhenley>.
22. Oxford Reference. *The Oxford Classical Dictionary (3 rev ed.)* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-02-20]. Prieiga internete: <http://www.oxfordreference.com>.
23. Oxford Reference. *Pocket Oxford Latin Dictionary: Latin-English (3 ed.)* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-02-20]. Prieiga internete: <http://www.oxfordreference.com>.
24. Oxford Reference. *A Dictionary of Law Enforcement (2 ed.)* [žiūrėta 2016-02-20]. Prieiga internete: <http://www.oxfordreference.com>.
25. Oxford Reference. *Oxford Dictionary of Proverbs (6 ed.)* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-02-20]. Prieiga internete: <http://www.oxfordreference.com>.
26. RODGERS, L., GRITTEN, D., OFFER, J., ASARE, P. *Syria: The story of the conflict* [interaktyvus]. *BBC News, 2016* [žiūrėta 2016-03-30]. Prieiga internete: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-26116868>.
27. SIR GERARD BRENNAN, Chief Justice of Australia, addressing the National Judicial Orientation Programme, Wollongong, Australia, 13 October 1996 [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: www.hcourt.gov.au.

28. *The Queen and the law* [interaktyvus]. BBC News, 2002 m. [žiūrėta: 2015-03-30]. Prieiga internete: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk/2400003.stm>.
29. United Nations OHCHR. *Independence and Impartiality of Judges, Prosecutors and Lawyers*. Human Rights in the Administration of Justice: A Manual on Human Rights for Judges, Prosecutors and Lawyers [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-03-30]. Prieiga internete: <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/training9chapter4en.pdf>.

Santrauka

Liudijimo imunitetų nuostatos išskirtinos kaip vienos svarbiausių procesinių taisyklių, kadangi jos tiesiogiai daro įtaką duomenų, kurie vėliau teisme galėtų būti panaudojami kaip įrodymai, gavimui. Taigi šiame magistro darbe pateikiama kompleksinė BPK įtvirtintų liudijimo imunitetų analizė. Naudojant istorinį ir kalbotyros metodus yra atskleidžiamos šio instituto vystymosi ištakos, pateikiama dabartinė samprata. Siekiant nustatyti ar dabartinis reglamentavimas atitinka tarptautinius žmogaus teisių ir laisvių standartus, pateikiama Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos analizė, nurodoma, kaip ji atspindi nacionalinėje teisėje. Taip pat nagrinėjama, kaip tarptautiniai standartai veikia liudijimo imunitetų reglamentavimo klausimus tiek nacionaliniu, tiek ir tarptautiniu lygmeniu. Analizuojamos atskirų šalių (Jungtinės Karalystės, Prancūzijos, Turkijos) nacionalinėje teisėje įtvirtintos bei tarptautinių baudžiamųjų tribunolų ir Tarptautinio Baudžiamojo Teismo procesinius imunitetus reglamentuojančios nuostatos.

Šiame magistro darbe siūloma: suderinti BK ir BPK normose pateiktus šeimos nario apibrėžimus; netaikyti gynėjų liudijimo imuniteto, kai asmuo sutinka, kad informacija būtų atskleista arba jis pats savo noru atskleidžia ją trečiajai šaliai; koreguoti atstovo liudijimo imunitetą reglamentuojančias normas; praplėsti BPK įtvirtintą liudijimo imunitetų sąrašą gydytojo – paciento, psichiatro/psichologo/patarėjo – kliento, notaro – kliento liudijimo imunitetais ir aiškesnėmis taisyklėmis dėl valstybinių paslapčių atskleidimo.

Summary

Witness Immunity in Criminal Procedure

Witness immunity is one of the most important evidentiary rules, due to the fact, that it directly influences the process of information, which can be later used as evidence in court, gathering. This paper reveals a complex analysis of witness immunities established in the CCP. The use of historical and linguistic methods helps to reveal the roots and current understanding of the witness immunity institute. The analysis of European Court of Human Rights litigation and its comparison to Lithuanian courts litigation is presented to determine, if current criminal procedure mechanisms agrees to international human rights standards. Moreover, it is analyzed how these international standards affect witness immunities on national and international level. This is achieved by analyzing procedural rules of witnessing immunities of foreign countries (United Kingdom, France and Turkey), international *ad hoc* tribunals and the International Criminal Court.

This paper proposes that the definitions of family members in CC and CCP should be the same; professional relationship between a person and his/her legal counsel should be waived when the person consents to disclosure or has voluntarily disclosed the content of the communication to a third party; norms regulating witness immunity of legal representatives should be revised; CCP list of witness immunities could be broadened to include medical doctor – patient, psychiatrist/psychologist/counsellor – client, notary – client witness immunities and clearer rules regulating state secrets privilege.